Vidensopsamling om læreplanstemaet kommunikation og sprog

Opsamling af forskning om kommunikation og sprog i dagtilbud publiceret fra 2007-2017



BØRNE- OG UNDERVISNINGS-MINISTERIET

EVA DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

INDHOLD

Vidensopsamling om læreplanstemaet kommunikation og sprog

1	Indledning	4
1.1	Målgruppe og anvendelse	4
1.2	Læsevejledning	4
1.3	Kommunikation og sprog i den styrkede pædagogiske læreplan	5
1.4	Den inkluderede forskning	5
1.5	Tematisk kategorisering af studierne	5
2	Studier om sproglig udvikling og kommunikation i dagtilbud generelt	7
3	Studier om pædagogisk personales kommunikation og interaktioner med børnene	25
4	Studier om kommunikation og sproglig udvikling i planlagte aktiviteter og leg i dagtilbud	36
5	Studier om sproglig udvikling og kommunikation hos forskellige børn i børnegruppen	47
6	Studier om målrettede sprogaktiviteter og måling af sprogfærdigheder	57
	Appendiks A – Litteraturliste	69
	Appendiks B – Metode	74

1 Indledning

Denne vidensopsamling har til formål at give indblik i og formidle viden og forskning inden for dagtilbudsområdet, der er relevant for læreplanstemaet kommunikation og sprog, som det er beskrevet i den styrkede pædagogiske læreplan[1]. Formålet er at bidrage med viden om, hvordan børns læring, udvikling, trivsel og dannelse understøttes gennem pædagogisk arbejde med kommunikation og sprog i dagtilbud.

Vidensopsamlingen ser nærmere på dagtilbudsforskning, som er publiceret de seneste 10 år gennem 71 studier primært fra de skandinaviske lande. Der er inddraget primærstudier og metastudier fra de skandinaviske lande og metastudier fra lande uden for Skandinavien. Fælles for de inkluderede studier er, at de alle bidrager med viden om, hvordan man i det pædagogiske læringsmiljø kan arbejde med kommunikation og sprog og derigennem understøtte børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

1.1 Målgruppe og anvendelse

Vidensopsamlingen om kommunikation og sprog i dagtilbud indgår i en række af understøttende materialer, som Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemfører for Børne- og Undervisningsministeriet i perioden 2018-2020 i forbindelse med realiseringen af den styrkede pædagogiske læreplan. Materialerne er målrettet ledere og pædagogisk personale i dagtilbud, men kan også anvendes af fx pædagogstuderende, undervisere og forskere. Studierne i denne vidensopsamling er anvendt i publikationen *Kort om kommunikation og sprog*, som giver viden om og inspiration til at arbejde videre med læreplanstemaet kommunikation og sprog i dagtilbud.

1.2 Læsevejledning

Nedenfor finder I en kort beskrivelse af temaet kommunikation og sprog, som det er fastsat i *bekendtgørelsen om pædagogiske læringsmål og indhold i de seks læreplanstemaer*. Derefter følger en beskrivelse af, hvordan studierne i vidensopsamlingen er udvalgt samt et samlet overblik over forskningen inddelt i fem undertemaer. Herefter præsenteres resuméer af de 71 studier inden for hvert enkelt undertema. En samlet oversigt over de inkluderede publikationer findes i litteraturlisten (appendiks A). Den metodiske fremgangsmåde er beskrevet i appendiks B.

1 *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold.* Børne- og socialministeriet 2018.

1.3 Kommunikation og sprog i den styrkede pædagogiske læreplan

Læreplantemaet kommunikation og sprog beskrives i *bekendtgørelse om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaet* samt bekendtgørelsens bilag. I læreplanstemaet beskrives det, at børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale. Læringsmiljøet er centralt for børns sprogtilegnelse, og der bør sigtes efter at kunne understøtte børnenes kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale, der fungerer som sproglige rollemodeller. Der er opstillet to pædagogiske mål for kommunikation og sprog:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Se publikationen *Den styrkede pædagogiske læreplan. Rammer og indhold* (Børne- og Socialministeriet, 2018) for den samlede beskrivelse.

1.4 Den inkluderede forskning

Forskningen i denne vidensopsamling er søgt frem gennem en screening af litteraturen ud fra beskrivelsen af læreplantemaet kommunikation og sprog i *bekendtgørelse om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaer*.[2] Litteraturen er afgrænset til at omfatte forskning, som er direkte relateret til dagtilbudsområdet, og som undersøger, hvordan man i det pædagogiske læringsmiljø kan understøtte børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Se appendiks B for en mere detaljeret beskrivelse af metoden.

Vidensopsamlingen om kommunikation og sprog inkluderer i alt 71 studier. Både kvalitative og kvantitative studier samt metastuder, som ser på tværs af eksisterende forskning. Således varierer studierne i høj grad metodisk. Både helt små børn, dvs. børn i 0-2-årsalderen, og de ældre børn i dagtilbud er i fokus i studierne. De steder, hvor det er relevant for forskningen og analysen, gør vi opmærksom på børnenes alder, socioøkonomiske baggrund osv.

1.5 Tematisk kategorisering af studierne

Studierne i vidensopsamlingen kan inddeles i fem undertemaer med hver sit særlige fokus

- Sproglige udvikling og kommunikation i dagtilbud generelt
- Pædagogisk personales kommunikation og interaktioner med børnene

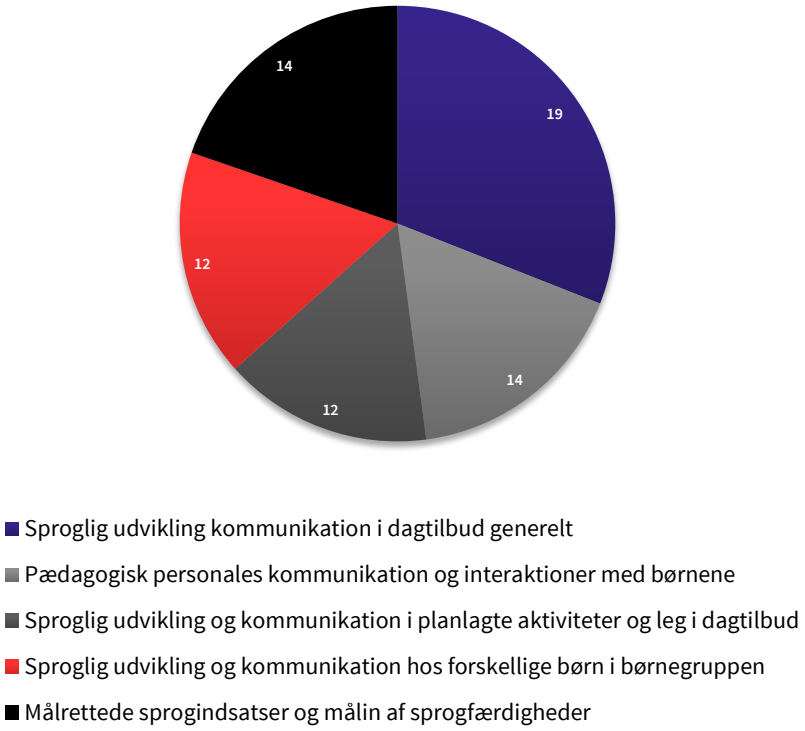
2 *Bekendtgørelse om pædagogiske læringsmål og indhold i seks læreplanstemaer*.

- Sproglig udvikling i planlagte aktiviteter og leg i dagtilbud
- Sproglig udvikling hos forskellige børn i børnegruppen
  - Målrettede sprogindsatser og måling af sprogfærdigheder

Fordelingen af studierne fremgår af nedenstående figur.

FIGUR 1.1

Tematisk kategorisering af de 71 studier



Note: Figuren giver et overblik over, hvilket tema det enkelte studie hovedsageligt relaterer sig til. Inddelingen i de 5 undertemaer skal *ikke* ses som gensidigt udelukkende eller udtømmende kategorier, da flere af studierne kan relateres til flere temaer på samme tid. Hvert studie er placeret under det tema, som vurderes som det primære tema for studiet.

2 Studier om sproglig udvikling og kommunikation i dagtilbud generelt

Studierne i dette undertema har fokus på børns sproglige udvikling og kommunikation i dagtilbud generelt. Kategorien inkluderer studier, som beskæftiger sig med dagtilbuddets betydning for børns sproglige udvikling, herunder sammenhængen mellem pasning i dagtilbud og sproglig udvikling samt læringsmiljøets betydning for børnenes sproglige udvikling. Studierne ser derudover på, hvilke kompetencer og viden det pædagogiske personale har til at udvikle børnenes sprog, ligesom det belyses, hvordan helt små børn bruger non-verbal kommunikation til at udtrykke sig i dagtilbud.

Sammenhæng mellem pasning i dagtilbud og sprogudvikling

Lekhal, R., Zachrisson, H.D., Wang, M.V., Schjølberg, S., & von Soest, T. (2011). Does Universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Norwegian population-based prospective study. Early Child Development and Care, 181 (8), 1007-1019.

Formål

Formålet med studiet er tredelt. For det første ønsker forfatterne at undersøge, hvorvidt børn, der går i dagtilbud de første tre år af deres liv, har mindre risiko for at udvikle sen tale, når der kontrolleres for forskellige variable – blandt andet barnets tidlige sociale kommunikationsevner før start i dagtilbud. Dernæst er det studiets formål at undersøge, hvorvidt det antal timer, børnene tilbringer i dagtilbuddet de første tre år, har sammenhæng med sen tale i 3-årsalderen. Endelig ønsker forfatterne at undersøge potentielle kønsforskelle i relation til dagtilbudsordninger og sen tale.

Resultat

Studiet viser, at børns pasning i dagtilbudsordninger i 1-årsalderen ikke er relateret til sen tale i treårsalderen. Dog viser studiet, at børn, der gik i dagtilbud, da de var halvandet år gamle, og børn, der gik i dagtilbud, da de var tre år gamle, havde signifikant mindre risiko for at sen taleudvikling, sammenlignet med børn, der ikke havde gået i dagtilbud: Færre piger og drenge, der blev passet i formelle dagtilbudsordninger, kategoriseres som sent talende end børn i uformelle pasningsordninger. Studiet viser, at børn, der er på fuld tid i dagtilbud i 3-årsalderen, har større risiko for at tilhøre gruppen af børn med almindelig sprogudvikling end børn, der kun delvist deltager i dagtilbuddet. Hovedparten af børnene var i uformelle pasningsordninger i 1-årsalderen, men ved halvandet år var 60 % i formelle dagtilbudsordninger, og i 3-årsalderen var de fleste børn i formelle dagtilbudsordninger. I alt 4,6 % af de deltagende børn blev, da de var 36 måneder gamle, vurderet som sent talende. Der var en markant kønsforskel: 6,5 % af drengene sammenlignet med 2,6 % af pigerne var sent talende.

Design

Data i denne undersøgelse er hentet fra Den norske mor og barn-undersøkelsen (MoBa). MoBa blev iværksat i 1999 ved at invitere gravide kvinder, der fik foretaget en rutinemæssig scanning i 17. uge, til at deltage i studiet via en spørgeskemaundersøgelse. Mere end 100.000 kvinder deltog. Data blev indsamlet ved 17., 22. og 30. uge af graviditeten, og da barnet var hhv. 6, 18 og 36 måneder gammelt. Dette datasæt bliver i studiet sammenholdt med registerdata fra det norske medicinske fødselsregister. I det aktuelle studie deltog respondenter, der havde besvaret alle seks spørgeskemaer i 2009, hvilket 20.528 familier havde. 609 af disse blev ekskluderet på grund af rapportering om børn med blandt andet høretab, døvhed, cerebral parese eller indikationer på Downs syndrom eller ganespalte. Sen tale blev målt ud fra forældrenes vurderinger af deres 36 måneder gamle børns evner til at tale i hele sætninger. Børn, der af forældrene ikke blev vurderet til at tale i relativt fuldendte sætninger, blev kategoriseret som sent talende. Datamaterialet blev analyseret i statistikprogrammet SPSS.

Lekhal, R., Vaage, W.M., & Schjølberg, S. (2013). Sammenhengen mellom barns deltakelse i norske barnehager og utviklingen av språk og atferd i tidlig barndom. Resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen. I: S. Holmseth (red.). Utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad (s. 35-56). Oslo: Statistisk sentralbyrå

Formål

Formålet med studiet er at belyse sammenhængen mellem børnenes sproglige udvikling og adfærd og den type af pasning, børnene tilbydes. Det vil sige, om børnene tilbydes pasning i daginstitution (barnehagen) eller i hjemmet.

Resultat

Studiet belyser nogle af de potentielle fordele, der kan være ved, at børn passes i norske daginstitutioner (barnehagene). Studiet konkluderer overordnet, at norske daginstitutioner har en positiv effekt på børns sproglige kommunikationskompetencer. Studiet efterspørger mere forskning, der undersøger daginstitutioners bidrag til børnenes sproglige- og adfærdsmæssige udvikling. Studiets resultater viser, at børn, som er i daginstitution i alderen 1½-3 år, har lavere forekomst af forsinket sproglig udvikling end børn, der passes hjemme i samme periode. Derudover viser resultaterne, at der ikke er en signifikant sammenhæng mellem adfærdsproblemer ved 3-årsalderen og alderen, hvor barnet starter i daginstitution. Der er heller ikke en signifikant sammenhæng mellem typen af dagtilbud og andelen af børn med adfærdsproblemer. Køn viste sig at have en betydning, idet flere drenge end piger havde forsinket sprogudvikling. Med hensyn til adfærdsproblemer scorede drengene højere på udadreagerende adfærd, mens emotionelle problemer var hyppigere blandt pigerne.

Design

Studiet er et længdesnitsstudie foretaget i perioden 1999-2008 blandt mødre til børn i alderen 1½-3 år. Studiets datagrundlag udgøres af spørgeskemaundersøgelser, der er hentet fra en omfattende befolkningsundersøgelse, "Den norske mor og barn-undersøkelsen" (MoBa). I alt deltog 41.730 mødre i undersøgelsen hen over de ni år, rekrutteringen varede. 19.919 børn udgør grundlaget for resultaterne af spørgsmålene vedrørende børnenes sproglige udvikling, og 73.068 børn udgør grundlaget for resultaterne af spørgsmålene vedrørende børnenes adfærd. Det empiriske materiale analyseres statistisk med hhv. logistisk regressionsmodel og lineær regressionsmodel.

Ribeiro, L. A., Zachrisson, H. D., & Dearing, E. (2017). Peer effects on the development of language skills in Norwegian childcare centers. Early Childhood Research Quarterly, 41, 1-12.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvorvidt jævnaldrende børns ekspressive sprogkundskaber influerer på dagtilbudsbørns sprogfærdigheder i en norsk sammenhæng. Forfatterne vurderer specifikt, om jævnaldrende børns ekspressive sprog i 2-års-alderen kan bruges til at forudsige dagtilbudsbørns receptive sprog i 4-års-alderen, herunder om jævnaldrende børns sprogfærdigheder kan have en kompenserende effekt på forskelle i sprogfærdighed grundet forældres uddannelsesbaggrund.

Resultat
Studiets resultater viser, at jævnaldrende børns ekspressive sprogfærdigheder i 2-års-alderen ikke i gennemsnit kan bruges til at forudsige dagtilbudsbørns sprogfærdigheder i 4-års-alderen. Imidlertid peger studiet på, at det at tilhøre en børnegruppe med stærkere sprogfærdigheder ser ud til at svække forskelle i sprogfærdighed grundet moderens uddannelsesbaggrund. Således er det muligt, at det at tilhøre en sprogligt stærk børnegruppe kan kompensere for forskelle i forældres uddannelsesbaggrund, hvilket kan bidrage til en større grad af lighed i sprogfærdigheder blandt dagtilbudsbørn.

Design
Studiets empiriske materiale stammer fra BONDS, (The Behavioral Outlook Norwegian Developmental Study), som er et longitudinelt studie af 1157 børn og deres forældre i fem kommuner i det sydøstlige Norge. I nærværende studie anvendes et udvalg på 539 børn fra 57 dagtilbud, hvor der findes data for mindst tre andre jævnaldrende børn fra samme dagtilbud. Dataindsamlingsmetoderne består af sprogtests, som suppleres med information om socio-demografiske karakteristika (primært mors uddannelse) og dagtilbudsrelaterede variable (fx antal timer tilbragt i dagtilbuddet og normering).

Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S.S., & Mathiesen, K.S. (2011). Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Formål
Formålet med studiet er todelt, og studiet har både et deskriptivt og et udforskende sigte. Forfatterne ønsker at beskrive brugen af dagtilbudsordninger i Norge samt undersøge sammenhængen mellem disse ordninger og sproglige færdigheder og mentale evner i 5-årsalderen.

Resultat
Ti hovedfund præsenteres i studiet. For det første viser undersøgelsen, at de fleste børn, der bliver passet uden for hjemmet, inden de bliver 18 måneder, passes i dagtilbud. Antallet af timer, 18 måneder gamle børn passes uden for hjemmet, er øget fra 27 timer i gennemsnit fra 2001 til 2003 til 31 timer i gennemsnit fra 2007 til 2009. Studiet viser, at 52 % af femårige børn i dagtilbud går i kommunale dagtilbud. Valg af dagtilbudstype afhænger af moderens uddannelsesniveau, og den alder, børnene har, når de starter i dagtilbud, varierer efter forældrenes sproglige baggrund. En større andel af mødre med kort uddannelse passer barnet hjemme, indtil det er 18 måneder, sammenlignet med mødre med længere uddannelse. Børn af mødre med kort uddannelse, der bliver passet uden

for hjemmet, er oftere i dagpleje end børn af mødre med længere uddannelse. En noget større andel af børn med to norsksproglige forældre bliver passet uden for hjemmet, når de er 18 måneder, end tilfældet er for børn i familier, hvor ingen af forældrene har norsk som modersmål. Forfatterne finder en lille sammenhæng mellem drenge, der passes i dagtilbud, inden de bliver 18 måneder, og både sproglige vanskeligheder og adfærdsvanskeligheder i 5-årsalderen. Desuden ses en lille sammenhæng mellem adfærdsvanskeligheder i 5-årsalderen og pasning i dagtilbud mere end 40 timer om ugen. Forfatterne finder ingen sammenhæng mellem dagtilbud og emotionelle vanskeligheder i 5-årsalderen. Endelig viser studiet, at mange af børnene har dokumenterede udviklingsvanskeligheder eller øget risiko for at udvikle sådanne i deres første leveår. Ved fødslen rapporteres det, at knap 5 % af de femårige har fødselsskader, syndrom eller alvorlige medicinske problemer. Forfatterne konkluderer, at effektstørrelserne ved alle påviste sammenhænge i studiet er små. Det er muligt, at forskellene i effektstørrelserne skyldes, at nogle børn er mere sårbare over for tidspunktet for start i dagtilbud eller antal timer, der tilbringes uden for hjemmet, end andre, ligesom kvaliteten af dagtilbuddene også kan forklare nogle af forskellene.

Design

Data i dette studie er baseret på Den norske mor og barn-undersøkelsen (MoBa), som er ledet og administreret af Nasjonalt folkehelseinstitutt, Oslo. Undersøgelsen er en omfattende spørgeskemaundersøgelse, der samler data om mere end 100.000 børn og deres mødre seks gange i løbet af moderens svangerskab og barnets tre første leveår. Udvalget i den aktuelle undersøgelse består af besvarelser vedrørende dagtilbudsordninger fra 60.028 mødre, indtil deres børn blev 18 måneder, samt besvarelser fra 12.875 mødre til femårige

Zachrisson, H.D., Dearing, E., Zambrana, I.M., & Nærde, A. (2014). Språkkompetanse hos 4-åringer som har gått i barnehage. Foreløpige resultater fra forskningsprojektet Barns sociale utvikling. Rapport til Utdanningsdirektoratet. Oslo: Atferdssenteret.

Formål

Undersøgelsen har tre formål: 1) At undersøge sammenhængen mellem det antal år børn har været i daginstitution (barnehage) og børnenes sproglige kompetencer, 2) at undersøge, om børn, der er i høj risiko for social udsathed, har særligt gavn af at gå i daginstitution, og 3) at undersøge sammenhængen mellem nogle strukturelle kvalitetsparametre som børnegruppens størrelse og alderssammensætningen i gruppen og sproglige kompetencer.

Resultat

Samlet set er analyserne behæftet med væsentlig statistisk usikkerhed. De angivne sammenhænge skal derfor ses som tendenser snarere end klare statistiske sammenhænge. Studiet viser en tendens til, at der kan være en positiv sammenhæng mellem, hvor længe barnet har gået i daginstitution og dets sproglige kompetencer, når barnet når 4-årsalderen. Denne sammenhæng gælder dog kun for drenge. Hvis man sammenligner drenge, der har gået mindst tre år i daginstitution, med drenge, der har gået mellem 0-1 år i daginstitution, klarer drengene, der har gået mindst tre år i daginstitution, sig betydeligt bedre svarende til mere end en halv standardafvigelses forskel på de to grupper. For pigerne er der ikke nogen entydig sammenhæng.

Endvidere viser analyserne af daginstitutioners betydning for socialt udsatte børn en tendens til, at børnene kan nyde særligt gavn af at komme tidligere i daginstitution sammenlignet med børn, der ikke er socialt udsatte. Endelig ser studiet på, om der er en sammenhæng mellem strukturelle kvalitetsparametre og sproglige kompetencer. De strukturelle kvalitetsparametre er begrænset til børnegruppens størrelse og alderssammensætningen i gruppen. Analyserne viser, at der ikke er en

sammenhæng mellem alderssammensætningen i gruppen og børnenes sproglige kompetence i 4-årsalderen. Derimod er der en svag statistisk positiv sammenhæng mellem gruppens størrelse og de sproglige kompetencer for drenge: Jo større børnegruppen er, desto bedre er drengenes sprogkompetencer. Bemærk, at denne sammenhæng kan hænge sammen med andre strukturelle forhold på tværs af børnehaverne, som fx at drenge med gode sproglige kompetencer placeres i større børnegrupper end drenge med ringe sproglige kompetencer. En sådan selektion kan der ikke kontrolleres for i analysen.

Design

Undersøgelsen baserer sig på data fra forskningsprojektet "Barns sosiale utvikling". Det er et longitudinelt studie, som siden 2006 har fulgt 1157 børn (558 piger og 559 drenge) i fem kommuner i Norge (Porsgrunn, Skien, Bamble, Tinn og Drammen). Data bygger blandt andet på årlige interviews med forældre. Det første interview fandt sted, da barnet var seks måneder. Da børnene var fire år gamle, blev de testet for sproglige kompetencer, motorisk udvikling og selvregulering. Forældrene svarede også på, hvornår barnet var startet i daginstitution. Yderligere indgår der et stort antal baggrundsvariable såsom forældrenes uddannelsesniveau, etnicitet, mentalt helbred, boligforhold og modtagelse af sociale ydelser. Disse variable danner baggrund for konstruktion af et indeks for social udsathed. I hovedanalysen undersøger studiet sammenhængen mellem, hvor længe det fireårige barn har gået i daginstitution og dets sproglige kompetencer. Sammenligningen laves ved hjælp af statistisk matchning, som har til formål at sammenligne børn, der er ens, bortset fra at nogle af dem har gået kortere tid i børnehave end andre. På den måde kan det undersøges, om en evt. forskel i sproglige kompetencer skyldes en forskel i, hvor længe børnene har gået i daginstitution. Piger og drenge bliver analyseret hver for sig.

Zambrana, I. M., Dearing, E., Nærde, A., & Zachrisson, H. D. (2016). Time in Early Child-hood Education and Care and language competence in Norwegian four-year-old girls and boys. European Early Childhood Education Research Journal, 24 (6), 793-806.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge, hvorvidt der er en sammenhæng mellem børns tid i dagtilbud (antal år) i løbet af deres første fire leveår og børns sproglige færdigheder, når de fylder fire år.

Resultat

Forfatterne finder, at de drenge, der havde opholdt sig længst tid i dagtilbud i 4-årsalderen, havde bedre sproglige færdigheder end de drenge, der havde opholdt sig kortere tid i dagtilbud. Forfatterne vurderer, at den positive effekt af tid i dagtilbuddet for drenge med længst tid i dagtilbud kan relateres til kønsmæssige forskelle i børns dagtilbudsparathed og følsomhed over for miljømæssige input. Dog peger resultaterne også på, at lighederne mellem drenge og piger er større end forskellene, eftersom der er større spredning i børnenes sproglige evner inden for henholdsvis drenge- og pigegruppen end mellem de to grupper.

Design

Studiet anvender data fra det longitudinelle studie BONDS (Behavioural Outlook Norwegian Developmental Study) og består af informationer om i alt 1157 børn. Informationer om børnenes tid i dagtilbud blev indsamlet, da børnene var henholdsvis to, tre og fire år gamle. Derudover blev børnenes sproglige færdigheder målt, da de blev fire år. Data om forskellige baggrundsvariable såsom forældrenes uddannelsesbaggrund og jobstatus samt moderens mentale helbred blev indsamlet i to interviews med forældrene, da børnene var henholdsvis seks måneder og et år gamle.

Læringsmiljøets betydning for børns sproglige udvikling

Bjørnestad, E., & Samuelsson, I.P. (2012). Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år? En forskningsoversikt. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Formål

Studiet har til formål at kortlægge dagtilbudsforskningen fra Norge og de andre nordiske lande. Derudover henviser kortlægningen til forskning, som er hentet fra New Zealand, England, Holland og USA. Spørgsmålet, der søges svar på, er: Hvad betyder livet i et dagtilbud for børn under tre år? Det gælder både effekter af at være i dagtilbud, og hvilke faktorer som er positive for børn i dagtilbud og for deres udvikling og trivsel.

Resultat

Studiet viser, at det er vigtigt, at der er gode relationer i dagtilbuddet, for at der kan opnås positive virkninger på barnet. Studiet pointerer interaktionen mellem det pædagogiske personale og det enkelte barn samt gruppen af børn som vigtig i forhold til barnets positive udvikling. I den forbindelse fremhæves specifikt indfølingsevnen hos det pædagogiske personale, men også, at personalet er opmærksomt og lydhørt. Studiets resultater viser, at der ifølge de kvantitative længdesnitsstudier er klare fordele ved dagtilbud. Disse længdesnitsstudier finder, at når børn kommer i højkvalitetsdagtilbud i en tidlig alder, ses flere positive virkninger for børnene uanset deres socioøkonomiske baggrund, dog størst for socialt udsatte børn. De positive virkninger ses på børnenes sproglige kompetencer, deres kognitive og sociale udvikling samt deres skoleparathed. Det er en betingelse for at opnå disse virkninger, at dagtilbuddet er af høj kvalitet. På tværs af andre undersøgelser finder studiet, at dagtilbud af høj kvalitet er karakteriseret ved en god normering med en begrænset udskiftning i personalegruppen og et veluddannet personale. Studiet finder ydermere, at et stort antal mandlige pædagoger og pædagoger med anden etnisk baggrund har afgørende betydning for kvaliteten af dagtilbuddet. Studiet konkluderer, at der er markant mindre forskning om nul- til toårige børn i dagtilbud og forskning relateret til personalets pædagogiske praksis samt komparative studier.

Design

Der er tale om en norsk forskningskortlægning, der har gennemgået primærforskning publiceret i årene 2000 til 2011. Forskningen, der henvises til i kortlægningen, er først og fremmest hentet fra de nordiske lande, New Zealand, England, Holland og USA. Derudover har forskerne benyttet sig en del af tidligere forskningsoversigter. De inkluderede materialer er kategoriseret efter deres forskningstype, fx afhandling kontra peer-reviewede artikler, som ydermere er kategoriseret under følgende fire lande: Norge, Danmark, Sverige og Finland. De norske studier er kategoriseret i temaer, hvor fundene er organiseret og analyseret på baggrund af studiernes forskningsdesign. Konkret betyder det, at resultater fra kvantitative henholdsvis kvalitative studier er præsenteret adskilt. I studiets kapitel 12 besvares det stillede spørgsmål i kortlægningen. De internationale studier gennemgås ikke systematisk.

Christ, T., & Wang, C. (2011). Closing the Vocabulary Gap? A Review of Research on Early Childhood Vocabulary Practices. Reading Psychology, 32 (5), 426-458.

Formål

Denne kortlægning sætter fokus på børns tidlige sprogudvikling, og hvordan man kan arbejde med sprogstimulering, så der bliver mindre forskel mellem børns sprogfærdigheder.

Kortlægningen undersøger følgende tre spørgsmål:

1. Hvilke tilgange er brugt til at understøtte børnenes tidlige sprogudvikling i dagtilbud?
2. I hvilket omfang hjælper de nuværende praksisser til at øge børnenes specifikke ordforråd og generelle sprogfærdigheder?
3. Hjælper de nuværende praksisser med at fjerne forskellen i sprogfærdigheder hos børn med henholdsvis høj og lav socioøkonomisk status?

Resultat

Forfatterne fremhæver tre konklusioner om praksis for den tidlige sprogudvikling:

1. Forskellige pædagogiske metoder har forskellig betydning for indlæring af ord
Alle de undersøgte metoder understøtter børns sprogudvikling, men de anvendte pædagogiske metoder har betydning for, i hvilket omfang børnene lærer ordenes betydning. Faktorer som tidsforbrug, intensitet, metodevalg har betydning for, hvad børnene lærer. Sammenhængen mellem metode og indlæring er kompleks, men på tværs af studierne har forfatterne fundet, at antallet af gentagelser af et nøgleord, og måden nøgleordet bliver præsenteret på har betydning.

2. Mange faktorer har betydning for børns sproglige udvikling
Forfatterne fremhæver to faktorer, der har betydning for børns indlæring: Deres kendskab til den begrebsverden det nye ord er en del af, og antallet af gange som barnet eksponeres for det nye ord. Generelt sker der en bedre indlæring, jo flere forskellige måder det nye ord eksponeres på.

3.Temabaserede multimetodiske sprogindsatser udligner den sproglige kløft bedst
Den tilgang, der er bedst til at udligne den sproglige kløft mellem børn med høj og lav socioøkonomisk baggrund, er temabaserede multimetodiske indsatser, der indgår som en integreret del af læreplanerne.

Forfatterne angiver to årsager hertil. For det første møder børnene sprogstimulering i alle aktiviteter dagen igennem, og det pædagogiske personale kan derfor understøtte læringen dagen igennem. For det andet kan børnene bedre lære nye ord, når de introduceres som en del af et tema eller en begrebsverden, idet børnene kan relatere ordene til andre ord inden for en allerede kendt kontekst.

Afslutningsvist opridser forfatterne fem konsekvenser af konklusionerne for praksis. Det pædagogiske personale skal 1) bruge en temabaseret tilgang, 2) variere metoderne til sprogudvikling, 3) bruge flere tilgange til at vise og forklare nye ord, 4) vælge pædagogiske metoder, der giver børnene mulighed for at forstå ordene i dybden, når det er nødvendigt og mere overfladisk, når ordet er en del af en fortælling eller større sammenhæng, 5) følge, vurdere og monitorere børnenes sproglige udvikling, så barnets støttes bedst muligt.

Design

Kortlægningen er baseret på 31 kvalitative studier. De er udvalgt ud fra følgende kriterier: Empiriske studier af sproglige praksisser og resultater, studier af engelsktalende børn i vuggestue- og børnehavealderen hovedsageligt i de timer, hvor de arbejder med sprog og studier udført i klasselokaler eller eksperimentel kontekst, som har særligt fokus på at udvikle børns tidlige læringsmiljøpraksis.

De fleste studier er udgivet i videnskabelige tidsskrifter i perioden 1986-2008, hvoraf halvdelen er fra perioden 2004-2008. Søgestrategien var at identificere den relevante litteratur ved at søge på nøgleord og forfattere for derefter at gennemgå referencelisterne i den fundne litteratur. Efterfølgende blev samme proces gentaget.

Engvik, M., Evensen, L., Gustavson, K., Jin, F., Johansen, R., Lekhal, R., Schjølberg, S., Wang, M., & Aase, H. (2014). Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år. Resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen. Rapport 2014:1. Nydalen: Folkehelseinstituttet.

Formål

Formålet med rapporten er at undersøge, i hvilken grad kvalitet i norske daginstitutioner (barnehager), alder ved opstart og antal timer pr. uge i daginstitution hænger sammen med børns sproglige og sociale kompetencer i 5-årsalderen. Kvalitet i daginstitutioner omfatter strukturelle faktorer som antallet af ansatte, deres uddannelse, antal børn pr. gruppe, det fysiske miljø inde og ude samt materielle ressourcer. Derudover omfatter kvalitet i daginstitutioner processuelle faktorer som det pædagogiske indhold og mængden og karakteren af interaktioner. De tre konkrete forskningsspørgsmål er: 1) Hvilke sammenhænge er der mellem indikatorer på strukturel kvalitet og proceskvalitet i daginstitutioner? 2) Hvilke sammenhænge er der mellem specifikke kvalitetsindikatorer og børns udvikling i 5-årsalderen? 3) Hvilke sammenhænge er der mellem type af børnepasning og børns udvikling i 5-årsalderen?

Resultat

Resultaterne viser, at der er en statistisk sammenhæng mellem børns sproglige og sociale kompetencer og relationen mellem børn og personale. En god relation mellem barn og personale er forbundet med bedre sproglige færdigheder, færre adfærdsvanskeligheder samt en øget grad af skolemodenhed hos barnet.

Sammenhængene mellem barnets alder ved opstart og sproglige og sociale kompetencer i 5-årsalderen er få og svage med tre undtagelser: Drenge, der starter inden 18-månedersalderen, har bedre sproglige færdigheder og færre adfærdsproblemer. Piger, der starter inden 18-månedersalderen, har en øget grad af skolemodenhed.

Der ses ingen sammenhæng mellem antal timer pr. uge i daginstitution og børnenes sproglige færdigheder og sociale kompetencer. Endvidere er der kun meget små forskelle mellem private og offentlige daginstitutioner i alle målinger. Derudover viser studiets resultater, at der er få og relativt svage statistiske sammenhænge mellem kvalitetsvariable i norske daginstitutioner (rammer og pædagogisk indhold), og hvordan børnene fungerer sprogligt og psykisk.

Sammenhængen mellem strukturelle kvalitetsindikatorer (rammer) og processuelle kvalitetsindikatorer (pædagogisk indhold) er svag. Der ses altså ingen sammenhæng mellem kvalitet af rammer og kvaliteten af det pædagogiske indhold. Derudover er sammenhængene mellem strukturel

kvalitet og børnenes sproglige og sociale kompetencer svage. De eneste strukturelle kvalitetsindikatorer, som har en statistisk signifikant korrelation med børnenes sproglige og sociale kompetencer, er personale-stabilitet, adgang til udviklingsstøttende materiale og gruppestørrelse. I daginstitutioner med høj grad af personalestabilitet og god adgang til udviklingsstøttende materiale er børns sproglige formåen større, mens forekomsten af eksternaliserede adfærdsvanskeligheder, opmærksomhed- og tilpasningsproblemer er mindre. I daginstitutioner med store gruppestørrelser er der færre børn med eksternaliserede adfærdsvanskeligheder og opmærksomhedsproblemer.

Design

Rapporten bygger på data fra Den norske mor og barn-undersøgelse (MoBa), som er en længdesnits- og befolkningsbaseret kohorteundersøgelse af kvinder og deres børn fra tidlig graviditet og op gen-nem barnets opvækst. Datagrundlaget for denne rapport omfatter information om 4.037 børn fra to spørgeskemaundersøgelser. Et skema er blevet sendt ud til totalt 8.478 familier, og et, der omhandler information om børnenes daginstitution, er blevet besvaret af pædagogisk leder eller afdelingsleder. Sproglige kompetencer er målt med instrumenterne Språk 20 og Early Development Instrument. Sociale kompetencer som relaterer sig til adfærd, opmærksomhed og tilpasning er målt med Child Behavior Checklist og Conners Parent Rating Scale-Revisited. Sammenhængene mellem daginstitutionskvalitet og sproglige og sociale kompetencer er blevet analyseret ved hjælp af lineære regressioner, logistiske regressioner og generaliserede lineære regressioner.

Hopperstad, M. H., Lorentzen, R. T., & Semundseth, M. (2009). Hvilke interesser synes å motivere femåringer til å skrive i barnehagen? Tidsskriftet FoU i praksis, 3 (2), 45-63.

Formål

I henhold til 'Rammeplanen for børnehavers indhold og opgaver' (2006) skal personalet i børnehaver støtte børns skrivning. På baggrund af dette undersøger artiklen, hvad der motiverer børn til at skrive i børnehaver. Artiklen er baseret på en kvalitativ undersøgelse af de uformelle situationer i børnehavehverdagen, som involverer børns skrivning. Baseret på Kress' (1997, 2003) interessebegreb præsenterer forfatterne fire kategorier, som drøftes i forhold til sigtet om at øge børns motivation for at skrive. Fokus for observationerne er det sociale samspil mellem børn og voksne og de fysiske rammers indvirkning på skrivningen.

Resultat

Børn har forskellige motivationer for at begynde at skrive. Studiet lokaliserer fire kategorier, som spiller ind på børns lyst til at skrive: at markere identitet, udforske hverdagslige erfaringer, skabe et æstetisk udtryk og være sammen. At markere identitet synes at være et anliggende som vanskeligt adskilles fra de andre. I den ene børnehave foregik skrivestunderne ofte ved et af bordene i opholdsrummet, og i den anden børnehave fandt de sted ved bordet i køkkenet. I begge børnehaver havde børnene let adgang til papir, farver og blyanter og var således ikke afhængige af de voksnes hjælp for at kunne begynde at tegne og/eller skrive. Bordene var ligeledes tilgængelige for alle børn uanset alder, og dermed var aktiviteterne ved bordene præget af aldersblanding. De voksnes tilstedeværelse havde betydning for hvorvidt børnene engagerede sig i tegninger eller skriverier, da de ofte var modtagere eller medskabere af skrivningen.

Design

Artiklens datamateriale er indsamlet via kvalitative metoder bestående af feltnotater, observationer af femårige børn og samtaleinterview med pædagoger.

Lonigan C. J., & Shanahan, T. (2009). Developing Early Literacy: Report of the National Early Literacy Panel. Executive Summary. A Scientific Synthesis of Early Literacy Development and Implications for Intervention. Washington, D.C.: National Institute for Literacy.

Formål

Kortlægningen er udarbejdet af et panel, der blev nedsat i 2002. Panelets formål var at finde forskning om indsatser, forældrebårne aktiviteter og læringsmetoder, der fremmede udviklingen af børnenes læsefærdigheder. Der var desuden fokus på at finde ud af, hvordan det pædagogiske personale og forældre kan støtte børnenes sproglige udvikling.

Resultat

Resultaterne er inddelt under to kategorier: Først blev der set på, hvilke færdigheder hos mindre børn der har betydning for deres senere læsevner, og derefter hvilke indsatser eller metoder der kan lære børnene de pågældende færdigheder.

Panelet fandt, at der var seks færdigheder hos mindre børn, der har stor indflydelse på deres senere læsefærdigheder:

1. Kendskab til alfabetet: Kendskab til bogstaverens navne og lyde
2. Fonologisk kendskab: Evnen til at skelne i ordenes og bogstavernes lyde og stavelser
3. Hurtig opremsning af tal og bogstaver: Evnen til hurtigt at kunne opremse tal og bogstaver i tilfældige rækkefølger
4. Hurtig opremsning af objekter og farver: Evnen til hurtigt at kunne opremse objekter og farver i tilfældige rækkefølger
5. Skrivning/at skrive eget navn: Evnen til at kunne skrive de enkelte bogstaver og/eller sit eget navn
6. Fonologisk hukommelse: Evnen til at kunne huske beskeder i en kort periode.

Resultatet blev fundet på tværs af de inkluderede studier. De havde en stor betydning, selv når der blev kontrolleret for betydningen af andre relevante faktorer såsom børnenes socioøkonomiske baggrund. Derudover fremgik det af analysen, at de følgende fem færdigheder har en moderat indflydelse på mindst ét af de mål, de havde opsat for senere læseevner. Det viste sig dog, at de ikke havde samme indflydelse, når andre faktorer som fx børnenes socioøkonomiske baggrund blev medregnet. Derfor betegner forfatterne dem som potentielt betydningsfulde:

1. Forståelse for koncepter relateret til tekst og illustrationer i bøger: Viden om tekst og illustrationer i bøger (fx venstre-højre, forside-bagside) og koncepter som bogomslag, forfatter og tekst
2. Viden om tekst og illustrationer i bøger: Viden om elementer af alfabetkendskab, printkoncepter og tidlig dechifrering
3. Læseparathed: Kunne gøre brug af en kombination af alfabetkendskab, printkoncepter, forskellige ord, hukommelse og fonologisk kendskab
4. Verbalt sprog: Evnen til at bruge eller forstå talesprog, herunder ord og grammatik
5. Visuel bearbejdning: Evnen til at matche eller skelne mellem visuelle symboler

Panelet undersøgte også, hvilke indsatser eller metoder der er bedst til at lære børnene de nødvendige færdigheder. De inddelte studierne i fem overordnede analytiske kategorier.

- *Kodefokuserede indsatser (N=78*): Indsatser med fokus på at lære børn at knække den sproglige/alfabetiske kode. De fleste af disse indsatser inkluderede også instruktion til fonologisk kendskab
- *Læsningsbaserede indsatser (N=19):* Indsatser med fokus på højtlæsning og forskellige tiltag omkring det. Det gælder både almindelig højtlæsning og dialogisk læsning
- *Forældrebaserede programmer (N=32*): Indsatser, hvor forældrene fx oplæres i sprogstimulerende teknikker, som de skal bruge derhjemme sammen med barnet for at stimulere barnets sproglige eller kognitive udvikling.
- *Dagtilbudsforløb (N=33):* Studierne i denne kategori omhandler aspekter af sproglige indsatser i dagtilbud
- *Sprogstimulerende indsatser (N=28*): Studier, der undersøger effektiviteten af tiltag, der har til formål at forbedre mindre børns sproglige udvikling

Alle indsatserne viser en gennemgående positiv effekt på børns konventionelle læsefærdighed; det vil sige evner som afkodning, oplæsning, læseforståelse, skrivning og stavning. De kodefokuserede indsatser har en moderat til stor betydning på flere forhold inden for tidlige læsefærdigheder. De læsebaserede tilgange har moderat effekt på børns viden om tekst og verbale sprogkundskaber, mens de forældrebaserede programmer har en moderat til stor effekt på børns verbale sprogkundskaber og deres kognitive evner. Dagtilbudsprogrammerne viste moderat til stor effekt på stavning og læseparathed, og de sprogstimulerende indsatser havde stor effekt på børns verbale sprogkundskaber.

Design

Litteraturen blev fundet ved elektroniske søgninger i PsycINFO og The Education Resources Information Center (ERIC). Derudover blev der foretaget håndsøgninger i større videnskabelige tidsskrifter, referencesøgninger i tidligere forskningskortlægninger på området og forslag fra førende eksperter på området. De fandt 8000 potentielle artikler, der blev screenet ud fra relevans i forhold til undersøgelsesspørgsmålene og panelets udvælgelseskriterier. Derefter var der 500 artikler tilbage, der alle indgår i metaanalysen.

Pædagogisk personales kompetencer til at udvikle børns sprog

Alatalo, T. (2017). ”Kalle, du kan ju läsa!”: Förskoleklasslärare synliggör förskoleklasselevers skriftspråksutveckling. Nordic Journal of Literacy Research, 3 (2), 1-18.

Formål

I perioden fra efteråret 2013 til foråret 2015 pågik et kommunalt kompetenceudviklingsprojekt, som havde til formål at give pædagoger i den svenske børnehaveklasse mulighed for at danne nye erfaringer og styrke deres fagkundskaber inden for skriftsprogsområdet. Studiets formål er at undersøge pædagogers og børns meningsdannelse om skriftsprogsudvikling i forbindelse med en bedømmelsesaktivitet.

Resultat

Informanterne valgte mindst to børn ud til bedømmelsesaktiviteten, og de gav enstemmigt udtryk for, at aktiviteten havde øget deres kundskab om børnenes skriftsproglige formåen samt hjulpet dem til at udvikle ny viden om, hvordan børns læseudvikling kan bedømmes. Samtlige pædagoger var overraskede over, hvor langt en del af børnene var kommet i deres skriftsproglige udvikling. Flere af dem beskrev, hvordan børn, som de ikke troede kunne læse, faktisk havde knækket læsekoden. Børnene var ikke nødvendigvis selv bevidste om, at de havde knækket læsekoden, før de deltog i aktiviteten og reflekterede over deres læseformåen sammen med pædagogen. På den måde førte aktiviteten ikke blot til ny læring for pædagogerne, men også for børnene, som i interaktion med en voksen skabte ny mening omkring deres skriftsprogsudvikling. Ligeledes stimulerede opgaven børnene til fx at læse sammen med andre børn og på den måde fortsætte deres udvikling.

I mødet mellem projektets faglige fokus og de praktiske opgaver fik pædagogerne mulighed for at omvurdere deres tidligere erfaringer og på den måde opdage, *at* børn i børnehaveklassen læser, *hvordan* de læser, og *hvordan* pædagogerne kan stimulere børnene til at komme videre i deres skriftsprogsudvikling. Ifølge forfatteren indikerer resultaterne, at kompetenceudvikling kan udmunde i nye indsigter om børns skriftsproglige formåen og derigennem forstærke mulighederne for at stimulere børn videre i deres udvikling. I det empiriske materiale fremgår det gennem pædagogerne, at deres opdagelser om børn, som havde knækket den alfabetiske kode, føjer en ny og betydningsfuld dimension til deres pædagogiske praksis.

Design

I kompetenceudviklingsprojektet indgik forelæsninger om sproglig bevidsthed, afkodning og flydende læsning, læseforståelse samt bedømmelse af læseformåen. Desuden indgik opgaver, som pædagogerne gennemførte med deres børnehaveklassebørn efter hver forelæsning. Efter hver opgave gennemførtes ligeledes kollegiale samtaler i arbejdsteams om erfaringerne fra opgaven.

Kompetenceudviklingsprojektet undersøges i forskellige delstudier. Denne artikel fokuserer på en opgave, som pædagogerne gennemførte efter en forelæsning om afkodning og flydende læsning. I opgaven skulle pædagogerne bedømme børnenes skriftsprogsudvikling, særligt bogstavkendskab, grafemfonemkoblinger og afkodningsformåen.

I alt syv børnehaveklassepædagoger fra tre forskellige skoleenheder blev interviewet, enten i grupper eller enkeltvis. Interviewene fokuserede på informanternes erfaringer fra den praktiske opgave med at bedømme børns skriftsprogsudvikling. Studiet tager udgangspunkt i det sociokulturelle perspektiv og pragmatismen. Forfatterne trækker i analysen på begreberne *erfaring* og *meningsdannelse*.

Aspøy, T.M., & Bråten, B. (2014). Språklige rollemodeller. Hvordan barnehageansattes kompetanse om språk kan styrkes. Oslo: Fafo.

Formål

Rapporten formidler resultaterne fra en undersøgelse af norske daginstitutionsansattes forståelser af de kompetencer, der knytter sig til børns sprogudvikling i daginstitutioner (barnehage). Den overordnede problemstilling er, hvordan de daginstitutionsansattes kompetencer med hensyn til sprogudvikling kan styrkes. Dette undersøges ved at spørge de daginstitutionsansatte om, hvordan de håndterer sprogarbejdet i det daglige, hvad de daginstitutionsansatte vil lære, og hvordan de vil lære det.

Resultat

Rapportens resultater viser, at daginstitutionsansatte lægger vægt på to typer sprogarbejde: 1) Det almene sprogarbejde, som indebærer, at de ansatte generelt gerne vil skabe gode sprogmiljøer ved selv at blive bedre sproglige rollemodeller, 2) det specialiserede sprogarbejde, som indebærer en særlig indsats over for børn, som på forskellige måder kæmper med sproget. Her udtrykker de ansatte et behov for at lære mere om, hvordan de bedre kan hjælpe og imødekomme børn, der har sproglige udfordringer. De adspurgte daginstitutionsansatte udtrykker, at de kan få styrket deres kompetencer gennem vejledning og ved at tilrettelægge refleksion over egen praksis. De daginstitutionsansatte anser det som vigtigt med spontan vejledning mellem de ansatte i hverdagen såvel som organiseret vejledning med vejledningskompetente ledere eller eksterne fagpersoner. Derudover udtrykker de ansatte et ønske om egentlige kurser, der kan give dem værktøjer til at kortlægge og afdække, hvilke børn der trænger til en særlig indsats med hensyn til sprogudvikling. Eksempelvis kurser, som fokuserer på at forbedre de ansattes evner til at afdække, hvilke børn som skal have særlig faglig hjælp og opfølgning, samt hvorledes de skal forholde sig til tosprogede børn. I tillæg til disse ønsker udtrykker de ansatte, at strukturelle faktorer som tid og tidsmangel kan være et problem.

Design

Studiet er baseret på 11 fokusgruppeinterviews med medhjælpere (assistenter), børne- og ungearbejdere, pædagoger og institutionsledere (assistenter, barne- og ungdomsarbeidere, pedagogiske ledere og styrere) fra forskellige daginstitutioner i fire forskellige kommuner. Kommunerne varierer med hensyn til geografisk beliggenhed og befolkningssammensætning. Institutionerne er udvalgt efter andelen af børn med anden etnisk baggrund end norsk. I alt deltog 50 daginstitutionsansatte. Derudover er der foretaget telefoniske enkeltinterviews med daginstitutionsansatte i en kommune i det samiske sprogområde.

Bae, B. (2012). Children and teachers as Partners in Communication: Focus on Spacious and Narrow Interactional Patterns. International Journal of Early Childhood, 44 (1), 53-69.

Formål

Rapporten formidler resultaterne fra en undersøgelse af norske daginstitutionsansattes forståelser af de kompetencer, der knytter sig til børns sprogudvikling i daginstitutioner (barnehage). Den overordnede problemstilling er, hvordan de daginstitutionsansattes kompetencer med hensyn til sprogudvikling kan styrkes. Dette undersøges ved at spørge de daginstitutionsansatte om, hvordan de håndterer sprogarbejdet i det daglige, hvad de daginstitutionsansatte vil lære, og hvordan de vil lære det.

Resultat

Rapportens resultater viser, at daginstitutionsansatte lægger vægt på to typer sprogarbejde: 1) Det almene sprogarbejde. Dette indebærer, at de ansatte generelt gerne vil skabe gode sprogmiljøer ved selv at blive bedre sproglige rollemodeller. 2) Det specialiserede sprogarbejde. Dette indebærer en særlig indsats over for børn, som på forskellige måder kæmper med sproget. Her udtrykker de ansatte et behov for at lære mere om, hvordan de bedre kan hjælpe og imødekomme børn, der har sproglige udfordringer. De adspurgte daginstitutionsansatte udtrykker, at de kan få styrket deres kompetencer gennem vejledning og ved at tilrettelægge refleksion over egen praksis. De daginstitutionsansatte anser det som vigtigt med spontan vejledning mellem de ansatte i hverdagen såvel som organiseret vejledning med vejledningskompetente ledere eller eksterne fagpersoner. Derudover udtrykker de ansatte et ønske om egentlige kurser, der kan give dem værktøjer til at kortlægge og afdække, hvilke børn der trænger til en særlig indsats med hensyn til sprogudvikling. Eksempelvis kurser, som fokuserer på at forbedre de ansattes evner til at afdække, hvilke børn som

skal have særlig faglig hjælp og opfølgning, samt hvorledes de skal forholde sig til tosprogede børn. I tillæg til disse ønsker udtrykker de ansatte, at strukturelle faktorer som tid og tidsmangel kan være et problem.

Design

Studiet er baseret på 11 fokusgruppeinterviews med medhjælpere (assistenter), børne- og ungearbejdere, pædagoger og institutionsledere (assistenter, barne- og ungdomsarbeidere, pedagogiske ledere og styrere) fra forskellige daginstitutioner i fire forskellige kommuner. Kommunerne varierer med hensyn til geografisk beliggenhed og befolkningssammensætning. Institutionerne er udvalgt efter andelen af børn med anden etnisk baggrund end norsk. I alt 50 daginstitutionsansatte deltog. Derudover er der foretaget telefoniske enkeltinterviews med daginstitutionsansatte i en kommune i det samiske sprogområde.

Norling, M. (2014). Preschool staff's view of emergent literacy approaches in Swedish preschools. Early Child Development and Care, 184 (4), 571-588.

Formål

Formålet med dette studie er at undersøge pædagogisk personales (preschool staff) syn på og tilgange til arbejdet med tidlig læsning og skriftsprog (emergent literacy) i svenske daginstitutioner (preschools). Det overordnede forskningsspørgsmål lyder: Hvordan beskriver og forklarer pædagogisk personale de tilgange, de bruger i deres arbejde i et emergent literacy-miljø i daginstitutionen? Inden for emergent literacy forstås børns læringsprocesser med at læse og skrive som noget, der begynder med børnenes literacy-relaterede aktiviteter og deltagelse i sociale læringspraksisser.

Resultat

Studiets resultater viser grundlæggende, at det pædagogiske personale anvender både det, forfatteren betegner som udefra-og-ind-tilgange, og det, forfatteren betegner som indefra-og-ud-tilgange i deres arbejde med emergent literacy. Det er udefra-og-ind-tilgange såsom leg og støttende kommunikation, der hyppigst anvendes. Af indefra-og-ud-tilgange er det især tidlig skrivning, hurtig betegnelse (rapid naming) og tekstmotivation, der anvendes. Studiet finder desuden, at det pædagogiske personale arbejder med en emergent literacy-tilgang (emergent literacy approach) generelt i det daglige pædagogiske arbejde og ikke kun i forbindelse med bestemte aktiviteter eller sammenhænge såsom eksempelvis samling (circle time).

Studiets analyser viser endvidere, at det pædagogiske personale anvender en sensitiv tilgang i forbindelse med alle aktiviteter i daginstitutionerne, for eksempel ved at lytte, give feedback, fremme legeaktiviteter og stimulere venskabsrelationer, som supplement til mere specifikke emergente læsefærdighedsstimulerende aktiviteter såsom fortælling, emergent læsning, støttende kommunikation, emergent skrivning, tekstmotivation (print motivation) og hurtige betegnelser (rapid naming). Resultaterne af denne undersøgelse og tidligere forskning tyder på, at leg og støttende kommunikation fremmer børns udvikling af tidlig læsning og forståelse af skriftsprog (emergent literacy).

Studiet peger endvidere på, at dele af det pædagogiske personale har udfordringer med nogle emergente literacy-aktiviteter, fx emergent skriftlighed og højtlæsning, og at de mangler viden om, hvordan de udfordrer børnene i forbindelse med sådanne aktiviteter.

Design

Studiets empiriske materiale består af 52 fokusgruppeinterview gennemført i 52 daginstitutioner i tre forskellige svenske byer. Deltagerne i undersøgelsen var pædagogisk personale (188 personer), som bestod af pædagoger (68 %), assistenter (day-care attendants) (28 %) og personer uden eller med anden uddannelse (4 %). Fokusgruppeinterviewene er transskriberet og herefter analyseret

ud fra en model inspireret af Whitehurst og Lonigans emergent literacy-model til at kategorisere og beskrive de tilgange, der hyppigst anvendes af det pædagogiske personale i deres arbejde med emergent literacy.

Sheridan, S., & Gjems, L. (2017). Preschool as an arena for developing teacher knowledge concerning children's language learning. Early Childhood Education Journal, 45 (3), 347-357.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge, hvad svenske og norske pædagoger fremhæver som værende vigtigt for børns sproglige læring i en dagtilbudskontekst.

Resultat

Resultaterne viser, at der er flere ligheder mellem, hvad svenske og norske pædagoger fremhæver som værende vigtigt for børns sproglige læring. Både svenske og norske pædagoger værdsætter børnenes egne interesser og deres ret til at engagere sig i de læringsaktiviteter, som dagtilbuddene tilbyder. Hvis børnene er uinteresserede og uengagerede, vil hverken de svenske eller norske pædagoger tvinge dem til at deltage. Pædagogerne er også enige om, at sproglig læring er vigtig for børn, særligt læring om ordforråd i hverdagssituationer. Med hensyn til børnenes læring om ordforråd, er der dog også forskelle mellem de svenske og norske pædagoger. De norske pædagoger udtrykker, at børns læring om ordforråd opstår, når børn hører ord i en relevant kontekst her og nu, hvorimod de svenske pædagoger forholder sig til børns læring om ordforråd i et livslangt perspektiv (lifelong learning). Med hensyn til hvordan pædagogerne arbejder med børns sproglige læring og hvorfor, indikerer resultaterne, at pædagogerne er utydelige i deres fortællinger. Pædagogerne fra begge lande præsenterer hverdagssamtaler som værende den vigtigste kontekst for børns sproglige læring, inklusive hverdagsaktiviteter såsom måltider, leg og bleskift. Dog udtrykker ingen af pædagogerne, hvordan disse situationer kan være med til at bidrage til udviklingen af børns ordforråd.

Design

Dette studie baserer sig på 69 interviews med svenske pædagoger og 35 interviews med norske pædagoger. Interviewene blev udført af pædagogstuderende i løbet af en praktikperiode i deres uddannelse. Interviewguiden bestod af ni spørgsmål udarbejdet af forskerne. Spørgsmålene søgte at afdække, hvad pædagogerne lagde vægt på med hensyn til børns sproglige læring, hvordan de arbejdede med børns sproglige læring og hvorfor. De pædagogstuderende havde modtaget tydelige instruktioner i, hvordan interviewet skulle udføres, og hvordan det efterfølgende skulle transskriberes. Det empiriske materiale er blevet gennemlæst og analyseret af forskerne, hvor fokus har været på, hvad pædagogerne udtrykte som værende de vigtigste aspekter vedrørende børns sproglige læring. Først analyserede forskerne interviewene separat, og derefter foretog de en komparativ analyse med fokus på ligheder og forskelle mellem de svenske og norske pædagogers udtrykte vigtigste aspekter i arbejdet med børns sproglige læring, og hvordan pædagogerne arbejdede med børns sproglige læring og hvorfor.

Vatne, B., & Gjems L. (2014). Barnehagelæreres arbeid med barns språklæring. Norsk pedagogisk tidsskrift, 98 (2), 115-126.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvor vigtigt arbejdet med børn og sprog er for pædagoger (førskolelærer), og hvor meget viden om arbejdet med børn og sprog pædagogstuderende oplever at de

får på pædagoguddannelsen. De konkrete forskningsspørgsmål er: 1) I hvilken grad lægger pædagoger vægt på arbejdet med børns sproglæring i daginstitutionen? 2) Hvad siger de pædagogstuderende om deres viden om at arbejde professionelt med børn og sprog i daginstitutionen?

Resultat

Pædagoger med mange års erfaring lægger størst vægt på arbejdet med børnenes sprog. 75 % af pædagogerne med over 18 års erfaring svarer, at de i høj grad lægger vægt på sproglig kompetence i det praktiske arbejde med børnene. Den andel kan sammenlignes med 54 % i gruppen med 0-4 års erfaring, 58 % i gruppen med 5-10 års erfaring og 58 % i gruppen med 11-17 års erfaring. Det er ligeledes sådan, at der er en større andel af de mere erfarne, der i høj grad lægger vægt på kommunikation, sprog og tekst i det praktiske arbejde med børnene. Således svarer 37 % i gruppen med 0-4 års erfaring, 44 % i gruppen med 5-10 års erfaring, 53 % i gruppen med 11-17 års erfaring og 61 % i gruppen med over 18 års erfaring, at de i høj grad lægger vægt på kommunikation, sprog og tekst i det praktiske arbejde med børnene. De pædagogstuderende svarer, at de i højere grad har lært, hvordan børn lærer ord for konkrete ting, og hvordan den type af læring kan støttes, samt at de i mindre grad har lært, hvordan de kan støtte yngre børns læring og læring af ord for abstrakte ting. 73 % af de pædagogstuderende oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvordan børn lærer om konkrete ting; 73 % angiver, at de i høj grad har fået viden om, hvorfor børn bør opmuntres til at udtrykke sig sprogligt; 73 % oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvordan man kan understøtte børns læring af ord for ting og hændelser; 69 % oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvorfor man bør støtte børn i aktivt at bruge sproget til at dele erfaringer; 67 % oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvordan man kan invitere børn til at snakke om egne erfaringer; 62 % oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvordan man kan fremme de yngste børns sprogtilegnelse; og 51 % oplever, at de i høj grad har fået viden om, hvordan børn lærer abstrakte ord.

Design

Data er indsamlet ved hjælp af to spørgeskemaer. Et spørgeskema blev sendt til 1000 tilfældigt udvalgte daginstitutioner og besvaret af 1192 pædagoger (pedagogiske ledere). Spørgeskemaet til pædagogstuderende blev sendt til hele årgang 2012 på alle Norges pædagoguddannelser. Populationen var på 1061 studerende, hvoraf 898 besvarede spørgeskemaet. Forfatterne analyserer data ved hjælp af krydstabeller og deskriptiv statistik (andele, gennemsnit og standardafvigelse). I spørgeskemaet til daginstitutionerne tester forfatterne også, om der er forskelle mellem fire grupper af respondenter. Grupperne er opdelt efter det antal år, respondenterne har arbejdet i daginstitution (0-4, 5-10, 11-17, over 18 år).

Non-verbal kommunikation hos børn i alderen 1-3 år

Nome, D. Ø. (2017). De yngste barnas nonverbale sosiale handlingsreportoar: slik det utvikler seg og kommer til uttrykk i norske barnehager. Doktoravhandling. Kristiansand: Universitetet i Agder.

Formål

Afhandlingens overordnede formål er at undersøge, hvordan små børn, som endnu ikke har et fuldt udviklet verbalt sprog, udforsker og afprøver forskellige måder at være social i en norsk dagtilbudskontekst. Med begrebet social menes ikke bare børns relationer til andre børn eller voksne, men også børns relationer til ting og de institutionelle rammer og rutiner samt børns kropslige udtryk, lyde og rytmer.

Resultat

Afhandlingens første artikel viser, hvordan små børn afprøver måder at være social, som åbner op for mere stabile og eksklusive relationer med jævnaldrende og sociale fænomener som venskab og konflikter. Forfatteren peger på dagtilbuddet som en særskilt institutionel kontekst bestående af ejerløse ting og steder, som børn hele tiden må tilegne sig midlertidig brugsret over, hvilket præger små børns sociale afprøvninger. Overordnet viser analysen, hvordan små børn bruger både ting og handlinger såsom medbragte, private genstande, løfter om at komme med hinanden hjem og at lægge hovederne tæt ind til hinanden og hviske, som forsøg på at skabe en mere privat relation i det ellers åbne, offentlige rum, som dagtilbuddet udgør. Ifølge forfatteren bliver sådanne handlinger med sociale betydninger og børnenes private genstande en værdifuld ressource i børnegruppen, som børnene bruger aktivt, og som giver børnene magt til at etablere og vedligeholde eksklusive, private relationer med begrænsede adgangsmuligheder for andre.

I en anden artikel viser forfatteren, hvordan ting såsom små legetøjsdyr, DUPLO-klodser og legetøjsbiler har en stor betydning for små børns muligheder for at gøre sig sociale erfaringer i dagtilbuddet. Artiklen belyser med andre ord den sociale betydning, som små ting har i dagtilbuddet, dvs. de ting, som børnene har i deres hænder, og som udvider børnenes kroppe og dermed giver børnene bestemte handlingsmuligheder i rummet, men også bestemte begrænsninger. Studiet viser, at ting fungerer som indgangsbilletter til deltagelse i aktiviteter med et bestemt indhold, som så at sige er indbygget i tingene, og at ting bidrager til at give børnene forskellige former for bevægelighed i rummet. Ting forstyrrer og distraherer for at afbryde igangværende aktiviteter og derved skabe rum for nye sociale afprøvninger, ligesom tingenes indbyrdes hierarkiske orden bidrager til at udtrykke den sociale orden i børnegruppen. Ting giver derved børnene forskellige muligheder for positionering. Forfatteren peger på, at børnenes valg af ting, placeringen af tingene og reglerne for brugen af tingene er med til at bestemme, hvilke sociale erfaringer børnene gør sig i dagtilbuddet.

Endeligt viser forfatteren i en tredje artikel, hvordan små børn bruger musiske udtryk i form af lyd og rytmer med ting, stemme eller krop for at skabe fællesoplevelser af mening, men også for at tage nye initiativer i børnegruppen. Studiet viser, at små børn ofte bruger lyde uden ord og rytmer som en måde at invitere jævnaldrende ind i en aktivitet, og at børnenes lyde er uløseligt forbundet med deres ekspressive, kropslige udtryk. Ifølge forfatteren synger og danser børnene sig bogstavligt talt vej ind i deltagelse med andre, hvilket sker som et rytmisk skift mellem det *at falde i med gruppen* og *at skille sig ud*. Ifølge forfatteren eksisterer begge skift gensidigt som hinandens forudsætninger. Resultaterne peger derved på, at lyd og rytme spiller en vigtig rolle i børnenes forsøg på at holde en aktivitet i gang og en børnegruppe samlet. Lyde og rytmer bruges til at udvikle en følelse af fællesskab i børnegruppen, men kan også udgøre et barns muligheder for at "indtage scenen" og derved skille sig ud. Ifølge forfatteren indikerer disse resultater, at små børns sociale liv i dagtilbuddet er uafhængigt af verbalt sprog, men at små børns deltagelse i dagtilbuddets sociale liv derimod afhænger af lyde og ekspressive bevægelser.

Design

Data er indsamlet i to dagtilbud (barnehager), hvor forfatteren har foretaget sammenlagt to måneders etnografisk feltarbejde. I alt deltog 28 børn i alderen 2-3 år og 10 ansatte (fire pedagoger, fire fagarbeidere og to lærlinger). Forfatteren har foretaget videoobservationer af fri leg og andre børneinitierede aktiviteter og deltagerobservationer af voksenstyrede aktiviteter, såsom måltider og samling. I afhandlingen indgår i alt fire artikler, som undersøger studiets problemstilling ud fra forskellige teoretiske perspektiver som Aktør-Netværk-Teori (ANT), teori om kommunikativ musikalitet og Hannah Arendts begreb om handling. Én af disse artikler består af en teoretisk og filosofisk diskussion frem for en empirisk undersøgelse og indgår derfor ikke her.

Wallerstedt, C., Pramling, N., & Samuelsson, I.P. (2011). Embodied Voices and Voicing Embodied Knowing: Accessing and Developing Young Children's Aesthetic Movement Skills. Educational Research with Our Youngest. International Perspectives on Early Childhood Education and Development, 5, 87-102.

Formål

Formålet med studiet er at illustrere, hvordan børn i alderen et til to år gennem nonverbal kommunikation kan formå at udtrykke sig som kompetente individer, uden at de nødvendigvis har et sprog, gennem hvilket de kan kommunikere deres forståelser. Et overordnet tema i studiet vedrører derfor relationen mellem verbal og nonverbal kommunikation og børnenes æstetiske og kropslige udvikling.

Resultat

Forfatterne peger på tre forhold, som er væsentlige at inddrage, når der arbejdes med at udvikle helt små børns kropslige og æstetiske kompetencer. For det første er det for pædagoger væsentligt at skabe situationer, hvor børn kan få lov til at udtrykke sig nonverbalt. Dernæst viser studiet, at det er væsentligt, at pædagogerne kommunikerer verbalt med børnene som en tilgang til at udvikle børnenes kropslige og æstetiske kompetencer. Som et tredje forhold peger forfatterne på et forsømt pædagogisk princip: at pædagoger og forfattere under nogle aktiviteter opfordrer børnene til at gøre det modsatte af det, de gør, for at få indblik i børnenes forståelse af deres æstetiske bevægelser. Dette kan for eksempel være at opfordre børnene til at danse på en anden måde. Det konkluderes også, at leg er en måde, hvorpå børnene kan få anerkendt samt få lov til at udfolde deres kompetencer.

Design

Det empiriske materiale udgøres af videooptagelser af pædagoger og børn. To optagne aktiviteter fra dagtilbuddet bruges som illustrationer, hvorudfra det analyseres og diskuteres, hvordan pædagoger kan frembringe aktiviteter, hvor børn, der ikke kan udtrykke sig mundtligt, kan blive anerkendt som kompetente. Udviklingspædagogik er den teoretiske ramme, de empiriske eksempler analyseres og diskuteres inden for, ligesom de medvirkende pædagoger som en del af projektet læste udgivelser om udviklingspædagogik.

3 Studier om pædagogisk personales kommunikation og interaktioner med børnene

Studierne i dette undertema beskæftiger sig med det pædagogiske personales kommunikation og interaktioner med børnene. Studier sætter fokus på, hvilken betydning personalets samtaler har for børns sproglige udvikling, herunder hvordan dialoger mellem børn og pædagogisk personale foregår i fx leg og voksenstyrede aktiviteter. Kategorien indeholder også studier, der omhandler sammenhængen mellem kommunikation og demokratisk dannelse. Disse fokuserer fx på, hvordan børns kommunikation og interaktioner med det pædagogiske personale kan ses som initiativer til deltagelse i dagtilbuddets fællesskab.

Samtalers betydning for børns sprogudvikling

Aminoff, C. (2017). Samtals- och skriftspråksorienterade lärarledda aktiviteter i förskoleklass. Licentiatavhandling. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings Universitet.

Formål
Det overordnede formål med afhandlingen er at bidrage med viden om den pædagogiske virksomhed i den svenske børnehaveklasse (förskoleklassen). Afhandlingen har fokus på voksenstyrede aktiviteter orienteret mod samtale og skriftsprog. Forfatteren søger at besvare følgende to forskningsspørgsmål: 1) Hvad sker der i mødet mellem de voksne og børnene i løbet af aktiviteterne? og 2) Hvilke forudsætninger skabes der for børnenes samtaler og skriftsproglighed i interaktionen mellem de voksne og børnene?

Resultat
Analysen viser, at de voksne anvender forskellige værktøjer til at fremme børnenes muligheder for at deltage i samtalen. De stiller fx åbne spørgsmål, og afhængig af hvor meget barnet uddyber sit svar, afgrænser den voksne samtalen eller støtter barnet med opfølgende spørgsmål. Dette medfører, at børnene får omtrent lige meget taletid, uanset om de er meget talende eller mere fåmælte, men det kan ifølge forfatteren også betyde, at mulighederne for at fordybe samtalen begrænses.

Samtalemønstret i klasserummet præges af, at den voksne stiller spørgsmål, som børnene besvarer, hvorefter den voksne kobler sig på samtalen igen ved at evaluere svaret, følge op med et nyt spørgsmål eller selv udvikle svaret. Ved at anvende navnekort eller "gå hele rundkredsen rundt" skaber den voksne en turordning, hvor samtlige børn deltager i samtalen. Gennem håndsopræk-ning lader den voksne børnene selv bestemme, om de vil deltage i samtalen, selv om det stadig er den voksne, der styrer, hvilke børn, der får ordet. Børnene socialiseres på den måde hen imod en elevadfærd, hvor de forventes at række hånden op, når de vil have ordet. Det sker dog også, at de voksne handler modsatrettet i situationer, hvor børnene tager initiativ til at deltage i samtalen. Det sker fx når den voksne først nægter et barn at tale, men straks derefter giver barnet ordet, eller når den voksne beder børnene række hånden op, men efterfølgende giver ordet til et barn, der ikke har markeret. Ifølge forfatteren kan sådanne modstridende handlinger fra de voksnes side gøre det svært for børnene at vide, hvilken adfærd, der forventes af dem.

Hvad angår skriftsproglighed viser observationerne, at de voksne og børnene arbejder med sprogets opbygning (den grammatiske kode) på forskellige måder, hvor det centrale er, at de beskæftiger sig med sprogets lyd. Når der arbejdes med ord, som forklares og sættes sammen, har børnene mulighed for at udvide deres ordforråd. At integrere sprogets lyde, bogstaver og ord finder sted, når børnene skal skrive hele sætninger. En del børn deltager med interesse i øvelserne, mens andre gør modstand. Denne modstand kan fx bunde i, at de har prøvet øvelsen før i deres dagtilbud. Det forekommer også, at et barn foreslår at ændre øvelsen, så den bliver mere udfordrende, men at den voksne ikke efterkommer forslaget, fordi andre børn i klassen så ikke vil kunne løse opgaven.

Endelig ses det, at både de voksne og børnene læser historier højt. Når de voksne læser sker det, at de afbryder læsningen for at stille spørgsmål om handlingen, men de går også sommetider bag om selve handlingen og knytter tekstens indhold til børnenes egne erfaringer. Gennem den voksnes spørgsmål kan børnene få blik for strategier, som hjælper dem til at forstå teksters indhold. Når børnene læser, anvender nogle sig af lydstrategien, mens andre børns læsning er mere automatiseret. De tekster, som børnene læser, er af forskellig sværhedsgrad, hvilket muliggør en tilpasning til den enkeltes forudsætninger og behov. Generelt laver alle børnene dog oftest de samme skriftsproglige opgaver, hvilket hindrer en nærmere individuel tilpasning.

Design

Forfatteren udfører et etnografisk feltarbejde, hvor deltagerobservation og udarbejdelse af feltnoter er i centrum. Feltarbejdet finder sted i tre svenske børnehaveklasser, hvor i alt syv ansatte (förskollärare, grundskollärare og fritidspedagoger) og 60-75 børn har deres gang (mellem 20-25 børn i hver klasse, med en mere eller mindre ligelig fordeling mellem drenge og piger). I tillæg til feltnoterne indsamles der dokumenter og foretages uformelle samtaler, men disse aktiviteter anvendes kun som baggrund og støtte for analysen af feltnoterne. I analysen inddrager forfatteren sociokulturelle perspektiver på læring, udvikling, sprog og literacy.

Gjems, L. (2008). Voksnes samtalestøtte i barnehagen: Norsk pedagogisk tidsskrift 92 (5), 364-375.

Formål

Studiet undersøger, hvilke former for samtale der findes i børnehaver, og hvorvidt disse samtaleformer er henholdsvis åbne og befordrende eller lukker for børns lingvistiske og kognitive udvikling. Hypotesen er at barnets lingvistiske udvikling påvirkes af de muligheder barnet får gennem voksnes initiativer og assistance i samtalen, af de initiativer barnet selv tager, samt af den respons barnet får fra den/de voksne. Kvaliteten af samtaleassistancen er afhængig af tre forhold: 1) voksnes initiativer og i hvilken grad de stiller åbne eller lukkede spørgsmål, 2) samtalens funktioner, som afhænger af den voksnes intentioner med samtalen (fx at regulere den sociale kontekst eller at udfordre barnets sproglige og kognitive udvikling), 3) magt- og autoritetsforhold i samtalen mellem barn og voksen hvor voksne oftest har magten til at definere, hvem der taler og hvor meget.

Resultat

Initiativ til samtale tages lige ofte af voksne og børn. Samtalens funktion var som oftest at give børnene respons, forklaringer, læringsfokuserede interaktioner, støttende deltagelse og uddybende spørgsmål og at opretholde ro og orden. Forskeren fandt, at der for det meste blev stillet lukkede spørgsmål af de voksne, hvor børnenes opgave var at berigtige eller afvise, hvad den voksne sagde. Kun enkelte samtaler tog udgangspunkt i et udforskende 'hvorfor-spørgsmål' til børnene. I forhold til samtalens magtstrukturer definerer den voksne i fem ud af ti samtalesituationer samtalens retning. Ud af 1.129 udsagn bestod 137 af dem af spørgsmål. De voksne stillede få åbne spørgsmål, og børnene blev tilskyndet til at give ja-/nej-svar frem for at udtrykke sig selv. De voksne udnyttede i vid udstrækning deres magt til at definere samtalens indhold og form. Forfatteren konkluderer, at

eftersom børn lærer sprog gennem deltagelse i sproghandlinger, kan deres muligheder for kognitiv og lingvistisk udvikling i værste fald blive reduceret i børnehaven, idet for mange samtaler ikke indeholder de aspekter som er med til at udvikle børns sprog.

Design

Studiet er et observationsstudie i et etnografisk perspektiv. Der er i to børnehaver foretaget observationer og lydoptagelser af samtaler mellem børnehavepædagoger henholdsvis pædagogmedhjælpere og børnegrupper bestående af to-fem børn i alderen tre-seks år. Antallet af observerede børnegrupper er ikke oplyst.

Gjems, L. (2009). Sosiokulturelle perspektiver på samtalen som læringsarena – spørsmål som inviterer til språklig aktivitet. Tidsskriftet FoU i praksis, 3 (2), 9-24.

Formål

Studiet har til formål at afdække, hvordan pædagoger kan invitere børn til samtale og støtte deres sproglige aktivitet. Fokus er især på, hvorvidt åbne versus lukkede spørgsmål fremmer eller hæmmer børns deltagelse og sproglige udvikling.

Resultat

Forskellige børn inviteres og inspireres til deltagelse på forskellige måder. Pædagoger skal støtte børnene i deres skabelse af mening gennem samtale, der bygger på barnets interesser og sproglige forudsætninger. Lukkede spørgsmål kan virke støttende og give et konkret udgangspunkt for især de treårige børn – og yngre – mens åbne spørgsmål retter sig bedst mod de mere erfarne sprogbrugere på fire-fem år.

Design

Studiet er et kvalitativt observationsstudie foretaget i to afdelinger i en norsk daginstitution for 1-5-årige uden nogen diakronisk dimension inkorporeret. Forskeren har besøgt institutionen 14 gange gennem fire måneder, og der er indsamlet videoobservationer af spontane, mindre gruppesamtaler mellem pædagoger og børn svarende til 8,5 timer.

Gjems, L. (2010). Teachers talking to young children: Investigations to negotiate meanings in everyday conversations. European Early Childhood Education Research Journal, 18 (2), 139-148.

Formål

Formålet med studiet er at bidrage med viden om, hvordan pædagoger i børnehaven kan støtte børns læring af sprog, og om sprogets betydning for læring. Konkret undersøger studiet, hvordan pædagoger gennem de spørgsmål de stiller til børnene, kan fremme børns aktive deltagelse i hverdagssamtaler.

Resultat

Studiet finder, at der er tre typer af pædagogiske måder at forholde sig på der har betydning for børns deltagelse i hverdagssamtaler: 1) når der stilles åbne og indledende spørgsmål, 2) når barnet får den nødvendige tid til at deltage i samtalen og svare på spørgsmål, og 3) når pædagogen inviterer barnet til at dele sine tanker og erfaringer.

Design
Forskeren foretager over en firemåneders periode videoobservationer af to pædagoger og 40 børn i alderen tre til seks år i hverdagssituationer. Samtaler, hvor et barn kommer med tre eller flere ytringer, er transskriberet og analyseret med henblik på at se, hvordan pædagogerne inviterer børnene til deltagelse i samtalen.

Gjems, L. (2011). Hverdagssamtalene – barnehagens glemte læringsarena? I: Gjems, L. & Løkken, G. (red.): Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen. Oslo: Cappelen Damm.

Formål
Formålet med undersøgelsen er at studere, hvordan pædagoger inviterer barnet til at deltage aktivt i hverdagssamtaler og til gennem ord at formulere, hvad det tænker og mener. Yderligere vil forfatteren undersøge, hvordan disse samtaler bidrager til børnenes læring. Der fokuseres specifikt på hverdagssamtaler, spontane samtaler under ikke-planlagt interaktion mellem børn og voksne i forbindelse med legeaktiviteter, under måltider, i garderoben og på toilettet.

Resultat
Undersøgelsen viser, at hverdagssamtalerne i dagtilbuddene mellem pædagoger/pædagogstuderende og børn ofte er præget af spørgsmål, der kan besvares enkelt med et ja eller nej. Der stilles ikke mange spørgsmål, der udfordrer børnenes mentale processer. Børnene udfordres ikke i tilstrækkelig grad til at formulere sig i lange sætninger eller udtrykke tanker og meninger eller til at tale om følelser. Ligeledes viser undersøgelsen, at de børn, der snakker højt, får mere rum til at tale i samtalerne, mens stille og generte børn oftere bliver overset. På baggrund af undersøgelsen konkluderes det, at det er vigtigt, at pædagoger har viden om, hvordan man kan invitere børn til sproglig aktivitet. Pædagogerne skal stille åbne spørgsmål og spørgsmål, der udfordrer børnene kognitivt ved at samtale om ikke-konkrete ting. Endelig konkluderes det, at de stille børn skal have støtte fra de voksne til at trænge igennem i hverdagssamtalerne.

Design
Otte timers videoobservationer over fire måneder blev udført af forfatteren med henblik på at afdække karakteren af et dagtilbuds hverdagssamtaler mellem pædagoger og børn i alderen tre til seks år. Denne dataindsamling blev fulgt op af lydoptagelser af hverdagssamtaler i små grupper med børn og 46 pædagogstuderende. Disse lydoptagelser er optaget af de pædagogstuderende selv. De transskriberede optagelser blev sorteret i kategorierne åbne og lukkede spørgsmål for at analysere, hvilke kommunikationsformer pædagogstuderende benyttede for at inddrage børnene i samtalerne.

Gjems, L. (2017). Learning about concepts through everyday language interactions in preschools. Psychology in Russia: State of the Art 10 (4), 33-44.

Formål
Formålet er at undersøge, hvordan pædagoger, i kraft af hverdagsaktiviteter og -samtaler med børn, kan støtte børns forståelse for og erfaring med abstrakte, videnskabelige begreber.

Resultat
Studiet viser, at børn i alderen 3-6 år er i stand til at indgå i spontane samtaler om abstrakte fænomener og forbinde disse til egne hverdagslige erfaringer. Dette ses fx i en snak om begrebet *vinter*, som et barn selv har taget initiativ til. Analysen viser, at barnet taler om vinter som en årstid, idet han understreger, at vinter er forskellig fra efterår. Ifølge forfatteren er barnets forståelse af vinter

antageligt relateret til en abstrakt og videnskabelig forståelse af vinter (dvs. masser af sne, men ingen blade på træerne). Når barnet kategoriserer sine hverdagslige erfaringer ved at definere tegn på *efterår* og *vinter*, kommunikerer han ifølge forfatteren, at han har viden om vinter som et abstrakt begreb, der refererer til begrebet *årstid* – et begreb, som er endda mere abstrakt end begrebet vinter.

Forfatteren finder, at pædagogerne interagerer med børnene omkring emner, der interesserer børnene og emner, som børnene selv tager initiativ til at tale om. Det er emner som fx årstider, sygdom, frækhed og uopdragen adfærd. Generelt har pædagogerne en varm og anerkendende tilgang til børnene. Pædagogerne kommunikerer både kropsligt og verbalt, at de lytter til børnene og er interesserede i det, børnene fortæller, ligesom de forsøger at forlænge samtaler om emner, som børnene er interesserede i. Konkret forsøger pædagogerne at få børnene til at formulere deres tanker og erfaringer med abstrakte, videnskabelige begreber ved at stille åbne spørgsmål til børnene og ved at give børnene tilstrækkelig tid til at tænke over spørgsmålene.

Analysen viser dog, at pædagogerne ikke synes at skabe rum for nogen videre udbygning af de abstrakte begreber, som samtalerne drejer sig som. Ifølge forfatteren kunne pædagogerne have udvidet børnenes forståelse for de abstrakte begreber ved fx at fremlægge nogle af deres egne synspunkter eller ved at introducere nogle mere velkendte hverdagsbegreber i sammenhæng med de mere abstrakte begreber. At pædagogerne ikke i tilstrækkeligt omfang taler med børnene om de mange elementer, som kunne have hjulpet børnene til at udbygge deres forståelse af de abstrakte begreber, kan ifølge forfatteren forklares ved, at den socialpædagogiske tradition dominerer pædagogikken i det undersøgte dagtilbud. Inden for den socialpædagogiske tradition er der mindre fokus på børns kognition og begrebsdannelse og mere fokus på børns sociale kompetencer. Ifølge forfatteren kan dette fokus altså være medvirkende til, at pædagogerne har mindre opmærksomhed rettet mod sproglige interaktioner med børnene.

Design

Datamaterialet består af 12,5 timers videoobservationer af to pædagogers (preschool teachers) sproglige interaktioner med børn i forskellige hverdagsaktiviteter. Observationerne er foretaget i ét dagtilbuds to afdelinger med børn i alderen 3-6 år og strækker sig over fire måneder (i alt 12 dages observation). Videooptagelserne er efterfølgende transskriberet og danner baggrund for en dybdegående interaktionsanalyse, hvortil forfatteren har udvalgt tre spontane samtaler, der alle omhandler ords betydning.

Hansen, O.H. (2013). Dagplejen i Danmark – en observationsundersøgelse. København: Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge, hvorvidt dagplejere i dagtilbud (dagplejen) giver mulighed for og anvender en anerkendende dialogform. Dvs. at barnet oplever gensidig opmærksomhed i interaktionen med dagplejeren, samt oplever et varieret interaktionsmønster. Baggrunden for dette formål er, at forfatteren tager udgangspunkt i teoretiske studier, hvor barnets udvikling af selv kædes sammen med oplevelser i zoner af fælles opmærksomhed mellem dagplejer og barn. Betingelserne for, at barn og dagplejer kan mødes i disse interaktioner, er, at dagplejeren er i stand til at aflæse barnet emotionelt, etablere fysisk nærhed samt hjælpe barnets udvikling i nærmeste udviklingszone. Forskerens antagelse er, at dagplejens rammer giver gode muligheder for et rigt og varieret interaktionsmønster, der fremmer både læring og barnets muligheder for at fornemme sig selv.

Resultat

På baggrund af feltobservationer viser studiet, at der er store variationer i dagplejeres pædagogiske praksis samt i deres evne til at skabe lærings- og udviklingsrum for børnene. Størstedelen af dagplejerne er gode til at skabe, det, forfatteren vurderer, som trygge og kærlige rammer samt til at skabe situationer, der bidrager positivt til barnets selvudvikling (det, forskeren kalder en "anerkendende dialogform"). Også i legestueregi bliver børnene mødt af fysisk og psykisk omsorg. Der er ikke et tilrettelagt pædagogisk indhold, og dagplejere taler ofte privat med hinanden. Det bevirker, at dagplejernes fokus i legestuen flyttes fra barnet til dagplejernes indbyrdes samspil og relationer. Derudover viser analysen af interaktionsmønstrene i dagplejen, at jo ældre barnet er, des flere interaktioner med dagplejeren opnår det. Interaktionerne er kendetegnet ved en længere varighed og flere dialog-skift, hvilket bevirker, at barnet opnår flere vokseninitierede interaktioner end yngre børn. Yderligere ses det, at børn hos de yngre dagplejere opnår flere interaktioner end børn hos ældre dagplejere, og de uddannede dagplejere skaber væsentlig flere åbne interaktioner, det vil sige dialogformer, der ikke blot kræver et ja eller et nej fra barnet, end de uuddannede.

Design

Dataindsamlingen er foregået ved observationer i dagplejehjem og legestuer i seks kommuner i Danmark. I alt 65 dagplejere er blevet observeret. Ved observationens start udvalgte observatøren et barn i alderen 12-24 måneder til at være fokusbarn. I alt blev der foretaget 521 timer og 31 minutters observationer. Datamaterialet og analysen heraf er opdelt i to dele: først en etnografisk beskrivelse, hvor dagplejerens pædagogiske valg gennem dagen er noteret i feltnoter af observatøren. Dernæst observationer og registreringer af 130 børns interaktionsmønstre. Børnenes interaktioner blev registreret ud fra følgende faktorer: interaktionens karakter, antal dialogskift, varighed af dialog samt initiativtager til interaktionen. I analysen bliver disse faktorer sammenholdt med baggrundsvariable som dagplejerens uddannelsesniveau, dagplejerens alder og antal børn i dagplejen.

Højholt, M. (2017). "Please do not disturb": Om at opretholde og skærme nærværende dialoger mellem børn og pædagoger i børnehaver. Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning 14 (4), 1-16.

Formål

Studiet undersøger, hvordan og hvorfor nærværende dialoger mellem børn og pædagoger afbrydes og hvordan afbrydelserne kan håndteres og dialogerne skærmes

Resultat

Forfatterens feltobservationer illustrerer, at pædagogers nærværende dialoger med børn i dagtilbuddet afbrydes af såvel omgivelserne og personer udefra (interpersonelle afbrydelser) som af pædagogens eget psykiske apparat (intrapersonelle afbrydelser). De interpersonelle afbrydelser opstår på grund af udefrakommende hændelser eller andre mennesker, som når pædagogen fx afbryder en igangværende samtale med børnegruppen for at tage imod et nyankommet barn. Intrapersonelle afbrydelser kommer derimod fra pædagogen selv, bevidst som ubevidst. De kan fx opstå, når pædagogen under samtalen rejser sig, fordi hun føler sig forpligtet til at rydde op eller tørre borde af, selvom det måske godt kunne vente til et andet tidspunkt. Forfatteren vurderer, at det er væsentligt for pædagoger at arbejde for at minimere de uønskede afbrydelser og skærme den nærværende dialog i hverdagen i dagtilbuddet.

Design

Studiets empiriske materiale indsamles ved hjælp af feltobservationer, enkelte lydoptagelser, semistrukturerede, kvalitative interviews samt refleksionssamtaler med pædagoger i ét dagtilbud. Artiklen tager udgangspunkt i én specifik observation af en bordsituation med en pædagog og en

gruppe børn, der anvendes som en "telling case". Gennem denne ene detaljerede observation søger forfatteren at kategorisere forskellige typer afbrydelser og komme med bud på de udfordringer, pædagoger møder i deres bestræbelser på at føre nærværende dialoger med børn i dagtilbuddet.

Slettner, S., & Gjems, L. (2016). Litterasitetsfremmende samtaler i barnehagen. Nordisk barnehageforskning 12 (2), 1-16.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan spontane hverdagssamtaler mellem en pædagog (barnehagelærer) og børn i dagtilbud kan støtte børnenes udvikling af sprogtilegnelse (tidlig litterasitet).

Resultat

Forfatterne konkluderer, at pædagogen skal være opmærksom på, hvilke temaer børnene er optaget af at tale om, hvis børnene skal have sproglig støtte og udfordring i samtaler. Pædagogen skal bygge videre på børnenes egne udtryksformer og derefter vurdere, hvilken slags støtte børnene har nytte af. Studiet viser, at når børnene selv får lov at bestemme, hvordan de skal deltage i samtaler, bliver samtalerne positive og udvidende for deres sprogbrug. Resultaterne indikerer, at betingelserne for udvidende samtaler er bedst, når der er få samtaledeltagere. Herved gives der mulighed for, at hvert enkelt barn kan udtrykke sig sprogligt og tale om sine erfaringer og oplevelser. Dette er ifølge forfatterne vigtigt for, at børnene kan udvikle deres sprogtilegnelse.

Design

Det empiriske materiale er baseret på videooptagelser fra ét dagtilbud med 22 børn i alderen 3-6 år, hvoraf ni er flersprogede. Data er indsamlet over en periode på 18 måneder, hvor forskerne videooptog spontane hverdagssamtaler mellem pædagogen og børnene. Fem udvalgte samtaleuddrag præsenteres i studiet og analyseres, ud fra hvordan pædagogens respons på og spørgsmål om børnenes sproglige interaktion med pædagogen udvider børnenes sprogbrug. Samtaleuddragene er valgt, fordi de illustrerer bredden i de sprogstimulerende (litterasitetsfremmende) samtaler, hvad angår både tema og de forskellige situationer, som samtalerne foregår i. Samtalerne opstod i flere forskellige kontekster, og længden på samtalerne varierede meget.

Thoresen, E. (2017). Kindergarten teachers as mediators in sociodramatic play interaction: a study of how kindergarten teachers function as mediators in sociodramatic play interaction with children aged four and five. Doctoral theses. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology (NTNU).

Formål

Formålet er at undersøge, hvordan pædagoger (kindergarten teachers) medierer, dvs. kommunikerer og interagerer med børn, når de deltager i og forsøger at fastholde og udvikle børns drama- og rolleleg (sociodramatic play). Studiet fokuserer på, hvordan pædagoger bidrager til og påvirker legen.

Resultat

Overordnet identificerer forfatteren to niveauer, hvorpå pædagogerne medierer, dvs. kommunikerer og interagerer med børn, når de deltager i børnenes drama- og rollelege. Disse niveauer kalder forfatteren (1) *pædagogen som dramatikerlæremester* (master dramatist teacher) og (2) *pædagogen som dramatikerlærling* (apprentice dramatist teacher). Overordnet karakteriserer de to niveauer pædagogernes dramaturgiske kompetencer og evner til mediering. Pædagogerne kan alle betragtes som "legende", men ifølge forfatteren deltager de i legen på forskellige niveauer.

Ifølge forfatteren bliver børnene introduceret til forskellige legefortællinger (play stories) af *læremesteren*, som både inviterer børnene ind i legen, udvikler legen sammen med børnene og motiverer legen ved fx at sætte grænser for legens handling. For at engagere børnene bygger læremesteren legen op om et centralt fokus såsom en særlig karakter, en historie, et sted eller et objekt, ligesom læremesteren formår at føre spænding til legen ved fx at introducere opgaver, dilemmaer, overraskelser og ritualer. Ifølge forfatteren er læremesterens abstraktionsevner og evner til at skabe konkrete forbindelser mellem forskellige temaer højtudviklede, ligesom læremesteren ofte bevæger sig på flere niveauer under legen, afhængigt af fx børnenes legeevner, gruppestørrelse, stedet hvor legen foregår, afbrydelser i legen, tid og artefakter tilgængelig, tidspunkt på dagen og hvorvidt andre voksne deltager i legen. Det, der ifølge forfatteren er afgørende, er, at læremesteren formår at improvisere og tilpasse legen til forskellige situationer.

I modsætning til læremesteren kæmper *lærlingen* med at finde en balance i, hvem der har magten til at definere, hvad der skal ske under drama- og rollelege: børnene eller pædagogen. Forfatteren finder, at lærlingen sommetider tager magten ved at fremsætte objekter, som er ukendte for børnene, ved at stille mange forskellige spørgsmål eller foreslå ukendte roller, eller ved at foreslå (eller gennemtvinge) en retning for legen, som børnene ikke har i sinde. Forfatteren påpeger, at lærlingen må acceptere, at børn selv har en stemme og noget, de gerne vil fortælle. Lærlingen må derfor lære at lytte til børnene og forestille sig, hvilke tanker om legen børnene gør sig.

Inden for disse to niveauer anvender pædagogerne, ifølge forfatteren, adskillige kommunikative tegn (mediational signs) ved fx at stille spørgsmål og komme med verbale ytringer, bruge deres kropssprog og skabe et særligt rum for legen. Forfatteren finder således fire hovedområder af mediering, som kategoriserer pædagogernes kommunikation og interaktion med børnene under drama- og rolleleg: (1) mundtlig mediering, (2) fysisk mediering, (3) rumlig mediering og (4) koblet mediering, der kombinerer de forskellige kommunikative tegn.

Forfatteren påpeger, at det er i legen, børn lærer - både sprog, sociale færdigheder og samspil – og at pædagoger kan være med til at forstærke børns læring ved at øve sig i at improvisere, få øje på børns initiativer og være gode medspillere i rollelegen frem for 'lege-styrere'. Endeligt konkluderer forfatteren, at pædagoger, som har uddannet sig inden for dramapædagogik – ud over de obligatoriske fag på pædagoguddannelsen – medierer bedre i børns drama- og rolleleg.

Design

Data er indsamlet i to dagtilbud (kindergartens) og et kulturcenter (cultural center), hvor børn og voksne fra forskellige dagtilbud kan komme og lave drama- og rollelege sammen med en pædagog. I alt deltog tre pædagoger, som alle havde erfaring med drama- og rolleleg i en pædagogisk kontekst, og ca. 75 børn i alderen 4-5 år fra fem forskellige dagtilbud. I løbet af 10 uger videooptog forfatteren børn og pædagogers interaktioner under drama- og rolleleg. Derudover består datamaterialet af deltagerobservationer, feltnoter, uformelle samtaler og formelle interviews med de deltagende pædagoger samt fokusgruppesamtaler med tre dramapædagoger. Med inspiration fra blandt andet *Grounded Theory* og teorier om kulturel semiotisk mediering analyserer forfatteren seks udvalgte videoobservationer/cases med drama- og rolleleg.

Ødegaard, E. E. (2007). Meningsskaping i barnehagen: innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Formål
Denne afhandling undersøger de yngste børns børnehave som kulturelt og kulturskabende forum. Afhandlingens mål er at beskrive, analysere og reflektere over den fælles meningsskabelse hos børn og voksne i hverdagssituationer i dagtilbud. Studiets fokus er meningsskabelse som læringsproces og interaktionen mellem barn og voksen. Studiet undersøger, hvordan mening skabes gennem fælles narrativer mellem voksen og barn, samt hvad der sker, og hvilket indhold der bliver skabt når henholdsvis barnet og den voksne tager initiativ til at starte en fælles narrativ.

Resultat
Afhandlingen viser, at hvis man opfatter daginstitutionen som en kulturel arena for dannelse og læring, kan den ses som en arena bestående af modsigelser, fraktioner og forhandlinger af indhold. Fælles narrativer har et klart didaktisk potentiale for frembringelse af viden om hvad der er relevant for det enkelte barn og for udvidelse af barnets verden. Ved at de voksne bruger sprog (samtale) udvidende og indledende i fælles narrativer med børnene, bliver disse draget ind i sproget og kulturen. Af didaktisk relevans for pædagoger pointeres det, at de via åbenhed over for narrativers meningsskabende funktion kan få en håndgribelig indgang til at forstå, hvad der har relevans for de yngste børn.

Design
Der er tale om et etnografisk studie af opfattelser og relationer. Studiet baserer sig på et ni måneder langt feltarbejde i en børnehave. Materialet består af observationer og videooptagelser af fortællinger blandt ni børn (syv drenge og to piger) og tre kvindelige ansatte. Fortællingerne er foregået i frokostsituationer.

Sammenhæng mellem kommunikation og demokratisk dannelse

Folkman, S. (2017). Distans, disciplin och dogmer – om ett villkorat lyssnande i förskolan: En studie av lyssnandet i en Reggio Emiliainspirerad pedagogik. Licentiatavhandling. Stockholm: Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Formål
Formålet med afhandlingen er at undersøge, hvordan forskellige aspekter af *det at lytte* (lyssnande) kommer til udtryk i en Reggio Emilia-inspirereret pædagogik. Forskningsspørgsmålene er: Hvordan tager selve lytte-akten sig ud, dvs. hvad konstituerer en lyttende tilgang, og hvordan beskriver børn deres oplevelser af at lytte og blive lyttet til i en dagtilbudskontekst? Hvordan viser barnets stemme sig – hvilke af børnenes forskellige interesser møder gensvar, og hvilke gør ikke? Hvad er det muligt at tænke om dagtilbudspraksis i en Reggio Emilia-inspireret pædagogik, og hvordan udfolder diskussion og uenighed sig?

Resultat
Ifølge forfatteren peger resultaterne på, at *det at lytte* i de Reggio Emilia-inspirerede dagtilbud indordnes under specifikke lytte-teknikker, som styrer pædagogernes opmærksomhed i en bestemt retning og trækker dem væk fra det umiddelbare og spontane. Lytte-teknikkerne sætter endvidere børnenes vidensdannelse ind i nogle givne rammer og styrer dem i en bestemt retning, ligesom dagtilbuddenes organisation og det pædagogiske miljø sender et budskab til børnene om, hvad der betragtes som ønskværdigt og værdifuldt i dagtilbuddets praksis. Endelig tyder resultaterne

ifølge forfatteren på, at den Reggio Emilia-inspirerede pædagogik, som udfoldes i de undersøgte dagtilbud, bærer på en kultur, hvor man som pædagog undgår at stille spørgsmålstegn ved det, man oplever som problematisk ved den pædagogiske praksis. Pædagogerne indordner sig i stedet under Reggio Emilia-pædagogikkens rammer.

Design

Det empiriske materiale består af 19 interviews med pædagoger og 18 interviews med børn i alderen 3-5 år. Interviewene med pædagoger fra Reggio Emilia-inspirerede dagtilbud har til formål at få et indblik i pædagogernes refleksioner omkring *det at lytte* i deres egen praksis. Børneinterviewene tager udgangspunkt i 13 spørgsmål, som omhandler børnenes oplevelser af at lytte og blive lyttet til i dagtilbuddet. Interviewsvarene tolkes ud fra udviklingspsykologisk teori ifølge Daniel Stern og diskursanalytiske perspektiver, som de ses hos blandt andet Michel Foucault.

Zachrisen, B. (2016). The contribution of different patterns of teachers' interactions to young children's experiences of democratic values during play. International Journal of Early Child-hood 48, 179–192.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge sammenhængen mellem interaktionsmønstre og demokratisk praksis i legesituationer i dagtilbud. Studiet undersøger interaktionen mellem børn og praktikere (practioners) set i lyset af en demokratisk praksis, dvs. en praksis, hvor det enkelte barn anses som en del af et fællesskab (community).

Resultat

Forfatteren identificerer to typer af interaktioner: dyadisk interaktion og gruppeinteraktion. I en dyadisk interaktion foregår kommunikationen primært mellem praktikeren og det enkelte barn, mens kommunikationen i en gruppeinteraktion foregår mellem praktikeren og en børnegruppe. Forfatteren finder tre subkategorier inden for hver af de to typer interaktioner. Inden for dyadisk interaktion finder forfatteren: (1) dyadisk interaktion i en én-til-én-situation, (2) dyadisk interaktion med parallelle interaktionsprocesser, (3) dyadisk interaktion med et fælles tema. Inden for gruppeinteraktion finder forfatteren: (1) gruppe-interaktion med en praktiker på sidelinjen, (2) gruppeinteraktion med praktikeren som lege-leder blandt børnene, (3) gruppeinteraktion med praktikere som legekammerat.

Resultaterne viser, at dyadiske interaktioner og gruppeinteraktioner giver børnene forskellige muligheder for at opleve tilhørsforhold og fællesskab. Hvor dyadisk interaktion primært giver mulighed for at udvikle en tilhørsfølelse og at opleve en fællesskabsfølelse med en praktiker, giver gruppeinteraktion mulighed for at udvikle en følelse af tilhørsforhold og fællesskab i gruppen. Forfatteren konkluderer, at gruppeinteraktion sammenlignet med dyadisk interaktion giver børnene større mulighed for at opleve demokratiske værdier. I en gruppeinteraktion kan praktikeren relatere til barnet både som individ og som et vigtigt medlem af en gruppe, og en gruppeinteraktion kan i højere grad give mulighed for at udvikle en følelse af tilhørsforhold og fællesskab i gruppen sammenlignet med en dyadisk interaktion.

Design

Data består af 98 timers videooptagelser i syv dagtilbud. Videooptagelserne blev foretaget af andre forskere end forfatteren. Analysen er foretaget af forfatteren og baserer sig på 37 videoobservationer af legesituationer med børn i alderen 1,5-3 år. Legesituationer skal her forstås som uformelle lege, der opstår spontant mellem børn i dagtilbuddet. Hvert videoklip varede mellem fire og 22 minutter. Analysen består af tre trin: (1) at identificere kommunikationen mellem børn og praktikere,

(2) at undersøge, hvilke muligheder interaktionen gav børnene for at opleve forskellige centrale demokratiske værdier såsom tilhørsforhold (belonging) og fællesskab, (3) hvorvidt der er fokus på det enkelte barn som individ, eller om der er fokus på børnene som en del af et fællesskab.

Winje, A.K. (2017). Å gjøre demokrati i barnehagens kommunikative fellesskap. En studie av de yngste barna sitt språk, barnehagen sin relasjonelle og romlige kvalitet og dets betydning for de yngste barna sin tilgang og meddelelse av livsverden i barnehagen. Tidsskriftet Bar, 4, 53-69.

Formål

Forfatteren undersøger, hvordan de yngste børns sprog og kommunikative handlinger kan forstås som initiativer til deltagelse i dagtilbuddets kommunikative fællesskab. Ydermere udforskes det, hvilke relationelle og rumlige kvaliteter som spiller ind på de yngste børns deltagelse og demokrati i dagtilbuddet.

Resultat

Forfatterens analyse peger på, at de yngste børns initiativer til at ville deltage i kommunikative fællesskaber kommer til udtryk i fire gentagende nonverbale handlinger:

1. Kropslige, lydløse handlinger, som at trække i pædagogens sweater eller pege. Ifølge forfatteren opdages disse handlinger typisk ikke i det store fællesskab, men kan få en anden synlighed i mindre fællesskaber som fx i klapvognen.
2. Nonverbalt sprog med lyd, men uden stemme, som at klaske i bordet. Dette sprog opdages af fællesskabet, men fører ikke til dialog eller opretholdelse af kontakt over tid.
3. Børns stemmer efterfulgt af høj volumen, som særligt gør sig gældende, når der skal oprettes kontakt med fællesskabet, holdes gang i dialogen, eller barnet vil have lov at deltage i fællesskabet uafhængig af størrelse.
4. Børns stemmer som i udtalt lyd, gråd og latter. De gør sig gældende både i store og små kommunikative fællesskaber.

Disse fire nonverbale handlinger giver børnene forskellige muligheder for at deltage i fællesskabets dialoger og på den måde opleve demokrati. Forfatteren peger på, at de yngste børns forudsætninger for nonverbal deltagelse i nogle tilfælde vanskeliggøres af den rumlige dimension, fx når de bliver placeret i højstole rundt omkring et stort bord med afstand imellem sig. I den sammenhæng har klapvognen med fire sæder ifølge forfatteren et demokratisk potentiale, idet den kan være mødeplads for dialoger i et mindre fællesskab, hvor kroppe og ansigter mødes og sidder tæt.

Design

Studiets empiriske materiale hentes fra forfatterens masterafhandling og underkastes i dette studie en re-analyse. Empirien er indsamlet ved hjælp af videoobservation og feltnoter fra et feltarbejde i en dagtilbudsafdeling. På afdelingen var der ni børn og fire voksne. Fem af børnene var i alderen 1-2 år. Fokus i analysen er på de yngste børns kommunikation. Forfatteren opstiller følgende analytiske spørgsmål: Hvad kendetegner børns differentierede, nonverbale sprog og initiativer til at ville deltage i kommunikative fællesskaber? Hvordan bliver disse initiativer taget imod af fællesskabet, set i relation til børnenes deltagelse og demokrati? Og hvordan fungerer forskellige relationelle rum som arenaer for kommunikative fællesskaber for de yngste børn? De relationelle rum, som er i fokus i analysen, er henholdsvis måltidssituationen i dagtilbuddet og en tur i en klapvogn med fire pladser. Analysen er inspireret af hermeneutik og teori om ”andengangsanalyser”.

4 Studier om kommunikation og sproglig udvikling i planlagte aktiviteter og leg i dagtilbud

Studierne i dette undertema har fokus på, hvordan dagtilbuddets planlagte pædagogiske aktiviteter og leg har betydning for børns sproglige udvikling. Kategorien inkluderer studier, der beskæftiger sig med sammenhængen mellem legeaktiviteter samt studier om fortællingers og boglæsnings betydning for børnenes sprogudvikling, fx med særligt fokus på højtlæsning eller digitale fortællinger i dagtilbuddet. Studierne beskæftiger sig ligeledes med andre aktiviteters effekt på sprogfærdigheder. Det kan være aktiviteter med tablets, læringsforløb om science eller et særligt sprogudviklende læringsmiljø.

Sammenhæng mellem legeaktiviteter og sproglig udvikling

Norling, M., & Lillvist, A. (2016). Literacy-Related Play Activities and Preschool Staffs' Strategies to Support Children's Concept Development. World Journal of Education 6 (5), 49-63.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvilke sprogstimulerende strategier dagtilbudsmedarbejdere (preschool staff) anvender, når de understøtter børns begrebsudvikling (concept development) gennem sprogstimulerende legeaktiviteter (literacy-related play) såsom oplæsning, skrivning, tegning og spontan leg.

Resultat
Overordnet viser resultaterne, at de sprogstimulerende legeaktiviteter understøtter børnenes begrebsudvikling. Forfatterne finder fem typer begreber, som udfoldes i interaktionen mellem børn og voksne: 1) begreber for handling, 2) begreber, der refererer til konkrete ting, 3) deskriptive begreber, 4) begreber for tid og sted, 5) specifikke navne på ting. Seks temaer karakteriserer de sprogstimulerende legeaktiviteter: farve/mønster, ord/bogstav, billede/foto, konstruktion/funktion, fortællinger samt søge/finde. Resultaterne peger på, at aktiviteter som spontan leg, drama, vokseninitieret samt børnestyret leg tilbyder mangfoldige muligheder til at støtte børn i deres begrebsudvikling. I forbindelse med sådanne aktiviteter støttes børns sproglige udtryk, og der er mulighed for at udvide barnets brug af begreber.

Design
Datamaterialet består af videooptagelser af sprogstimulerende legeaktiviteter i seks dagtilbudsafdelinger med børn i alderen 1-5 år. Dagtilbudsafdelingerne blev udvalgt, fordi de havde et læringsmiljø af høj kvalitet, og dagtilbudsmedarbejderne blev udvalgt til at deltage, fordi de havde scoret højt med hensyn til sprogstimulerende strategier i en tidligere undersøgelse.

Stangeland, E.B. (2017): The impact of language skills and social competence on play behaviour in toddlers. European Early Childhood Education Research Journal, 25 (1), 106-121.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge sammenhængen mellem små børns legeadfærd, sprogfærdigheder og sociale kompetencer. Forfatteren udforsker, hvorvidt der er en sammenhæng mellem legeadfærd og sprogfærdigheder, herunder hvad der karakteriserer de former for leg, børn med henholdsvis svage og stærke sprogfærdigheder indgår i. Videre undersøges det, om små børns sociale kompetencer forklarer deres legeadfærd bedre end sprogfærdighed, herunder om børn med svage sprogfærdigheder har et niveau af sociale kompetencer, som svarer til niveauet for børn med stærke sprogfærdigheder.

Resultat
Resultaterne peger på, at der er en sammenhæng mellem små børns sprogfærdigheder, sociale kompetencer og legekompetencer. Den statistiske analyse viser, at gruppen af børn med svage sprogfærdigheder fungerer dårligere i leg end jævnaldrende børn med gennemsnitlige eller stærke sprogfærdigheder. Det ses fx ved, at kun en mindre procentdel af børnene med svage sprogfærdigheder indgår i mere komplekse former for leg, såsom rolleleg, social konstruktionsleg eller leg, som varer i længere tid. Resultaterne peger dog på, at den største forskel mellem gruppen af børn med svage sprogfærdigheder og børn med stærke sprogfærdigheder ikke vedrører legens kompleksitet, men snarere det at indgå i social leg med andre børn. Kun en mindre andel af børnene med svage sprogfærdigheder får således det maksimale antal point i vurderingen af deres evner til at lege med andre børn og forblive i legen. Dette indikerer ifølge forfatteren, at børn med svage sprogfærdigheder tilbringer en større del af deres tid i dagtilbuddet med at lege alene.

Det fremgår af ovenstående, at sprogfærdigheder i sig selv kan have en indflydelse på børns legeadfærd. Analysen peger imidlertid på, at sociale kompetencer spiller en endnu større rolle. Hovedparten af børnene med svage sprogfærdigheder blev vurderet til at have ringe sociale færdigheder i forhold til at tilpasse sig andre børn (fx samarbejde og turtagning) samt tage andres perspektiv. Dette er ifølge forfatteren i tråd med tidligere forskning, som peger på, at social forståelse og sprog hænger sammen. Overordnet vurderer forfatteren, at små børns metakommunikative færdigheder kan være vigtigere end deres sprogfærdigheder, når det kommer til interaktion i leg; således er det måske snarere svage sociale kompetencer, frem for svage sproglige færdigheder, som er afgørende for små børns vanskeligheder ved at indgå i leg. Selvom der ikke kan drages kausale slutninger på baggrund af studiet, peger forfatteren afsluttende på, at svage sociale kompetencer og sproglige vanskeligheder måske bør opfattes som sameksisterende problemer, der har konsekvenser for børns leg.

Design
Studiet bygger på observationer foretaget i forbindelse med et større, longitudinelt projekt, *Stavangerprosjektet – det lærende barnet*, som foretages i et samarbejde mellem Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger og Stavanger Kommune. Det empiriske materiale, som anvendes i dette studie, stammer fra projektets første fase, hvor fokus var på observationer af sprogfærdigheder, sociale kompetencer og leg blandt børn i 33 måneders-alderen.

Forfatteren udvælger tre grupper til denne analyse: 1) en gruppe på 100 børn med svage sprogfærdigheder, 2) en gruppe på 102 børn med stærke sprogfærdigheder og 3) en gruppe på 113 børn med gennemsnitlige sprogfærdigheder, der indgår som sammenligningsgrundlag.

Studiets datamateriale består af strukturerede observationer af det enkelte barns kompetencer inden for sprog, leg og social formåen, som de kommer til udtryk i leg og andre hverdagsaktiviteter i dagtilbuddet. Hvert barn observeres over en periode på tre måneder af dagtilbudsmedarbejdere,

som kender barnet. Der anvendes to observationsmaterialer: *TRAS*, som er et sprogvurderingsværktøj, og *Alle med*, som fokuserer på barnets socio-emotionelle udvikling. Resultaterne af observationerne analyseres ved hjælp af deskriptiv statistik, frekvens- og regressionsanalyse.

Fortællingers og læsnings betydning for børns sprogudvikling

Kibsgaard, S. (2007). Fortellerglede og dokumentasjon; Trygge barn i trygt miljø: Tredje og avsluttende rapport fra et samarbeidsprosjekt mellom skoler og barnehager på Hitra og Frøya 2007. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole for førskoleutdanning.

Formål
Studiet har til formål at undersøge og udvikle fortællingen som en del af praksis i børnehave og skole. Der er tale om et udviklingsarbejde hvor der samarbejdes mellem børnehave og skole.

Resultat
Studiet beskriver fortællingens rolle i forskellige situationer med børn i forskellige aldre, forskellige gruppesammensætninger og forskellige institutioner og i løbet af forskellige projektforløb under det samlede projekt. Blandt de væsentligste resultater kan fremhæves at projektdeltagerne – pædagogerne og lærerne – har fået nye kompetencer knyttet til fortælling. Deltagerne har således lært meget, ikke kun om fortællingens rolle i arbejdet med børn, men også om hvordan man laver projekter.

Design
Studiet er designet som et views studie. Studiet vedrører fortællinger som metode i børnehaven og de tidlige skoleår. Projektet som studiet bygger på, løb fra 2003 til 2007 med deltagelse af et antal resursegrupper varierende mellem 10 og 17 gennem projektets løbetid.

Maagerø, E. (2013). Tekster på vegger og gulv. Multimodel literacy i barnehagen. I: M. Semundseth & M.H. Hopperstad (red.). Barn lager tekster. Om barns tidlige tekstproduksjon og de voksnes betydning (s. 134-155). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Formål
Studiet undersøger multimodale tekster i norske daginstitutioner (barnehager), og i hvilken udstrækning de indgår i aktiviteter, der kan udvikle multimodal literacy hos børnene. Multimodal literacy forstås som barnets evne til at tolke og forstå en tekst på mere end blot én måde, idet tekst kan skabe mening på flere måder. Begrebet "tekst" skal forstås bredt, således at det ikke kun omfatter skrift, men også tegninger, billeder og collager. En multimodal tekst er karakteriseret ved at være en tekst, hvor forskellige meningsskabende systemer bidrager til den samlede mening (fx en kollage med tekst, fotografier, forskellige farver og materialer). I studiet tages udgangspunkt i fotografier og billeder på vægge og gulv i tre daginstitutioner som et udtryk for tekst.

Resultat
Studiet viser, at teksterne på væggene, i form af fotografier, tegninger og billeder, kun i meget ringe udstrækning benyttes af børnene i forbindelse med deres frie leg eller af pædagogerne i forbindelse med voksenstyrede aktiviteter. Alligevel har både børnene og de ansatte et forhold til mange

af teksterne på væggene. De tekster, der særligt betyder noget for barnet, er dem, som de enten selv har produceret, eller hvor de er afbildet. For de ansatte udgør teksterne en vigtig form for dokumentation af børnehavens aktiviteter, og de tjener samtidig til at gøre rummet pænt og hyggeligt for børnene. At teksterne kan anvendes med hensyn til at fremme udviklingen af literacy, bliver ikke nævnt af de interviewede ansatte. Studiet finder dog enkelte eksempler på, at de ansatte aktivt har integreret teksterne på væggen i arbejdet med børnene på en måde, der kan tolkes som fremmende for multimodal tekstkompetence. Fx ved at pædagogerne ofte taler med børnene om billederne fra historierne om Pulverheksen, som er hængt op på væggene, hvilket træner børnenes evne til at skabe mening i både billeder og verbalsprog. Studiet konkluderer, at fordi børnehaverummet har så mange multimodale tekster, udgør det en unik mulighed for udvikling af multimodal literacy.

Design

Datamaterialet er indsamlet i tre norske daginstitutioner (barnehager). Én daginstitution er besøgt én gang, og data herfra består udelukkende af fotografier af væggene, enkelttekster samt feltnoter. De to øvrige daginstitutioner er besøgt tre-fire gange hver. Hvert besøg havde en varighed af tre-fem timer. Data fra disse omfatter fotografier af tekster på vægge og gulve, videoobservationer af børnenes aktiviteter med teksterne, nationale og lokale dokumenter, feltnotater samt interview med i alt tolv børn i alderen tre-fem år og interview med i alt seks pædagoger og medhjælpere (barnehagelærere og assistenter). Børnene blev interviewet i par, mens de ansatte blev interviewet individuelt. Alle interview blev videofilmet. Hoveddata for tekstanalyserne er fotografierne og videofilmene af tekster på vægge og gulve, mens analyser af børnenes interaktion med teksterne er baseret på videoobservationerne og interviewene med børnene.

Skantz Åberg, E., Lantz-Andersson, A., & Pramling, N. (2016). ”I think it should be a little kind of exciting”: A technology-mediated story-making activity in early childhood education. I: Garvis, S., & Lemon, N. (red.), Understanding digital technologies and young children: An international perspective (s. 74-91). London: Routledge.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvilke læringsressourcer (structuring resources for learning in practice) børn anvender i aktiviteter med digital historiefortælling. Læringsressourcer er ifølge forfatterne det, deltagere i en aktivitet i fællesskab fremkalder for at skabe mening. Læringsressourcer skal i dette studie forstås som forskellige former for verbal og non-verbal kommunikation, der giver børn mulighed for at udforske og udvikle deres læse- og skrivefærdigheder (literacy) i sociale interaktioner.

Resultat

Forfatterne konkluderer, at den anvendte app er et motiverende redskab for børnene, til trods for at børnene indimellem oplever besvær med at betjene selve teknologien. Aktiviteten med digital historiefortælling giver børnene mulighed for at ræsonnere og forhandle mening ud fra billeder i appen. Studiet peger på, at teknologiformidlende aktiviteter med historiefortælling, hvor børn samarbejder om at skabe en historie, giver børn muligheder for at indgå i kommunikative interaktioner, der åbner op for udforskning af sprog og udvikling af kognitive færdigheder (higher-order thinking).

Overordnet viser resultaterne, at den anviste opgave med at fortælle en historie ved hjælp af en app og den deltagende pædagog udgør den primære læringsressource for børnenes fortælling. De

to børn bruger primært sprog til at skabe deres historie. Børnenes formidling af deres historie består af adskillige niveauer, fra forberedelsen og formuleringen af selve fortællingen til overgangen fra den mundtlige fortælling til den skriftlige, digitale historie. De to børn anvender flere forskellige læringsressourcer, mens de taler om hændelser i den historie, de skaber sammen. De anvender blandt andet leg, den digitale teknologi, en almen fortællestruktur og deres viden om eventyrgenren samt deres tidligere erfaringer med fortællinger fra andre medier såsom film, til at forhandle det narrative indhold i historien, mens de kigger på billeder i appen.

Design

Studiet er et eksplorativt casestudie, der inkluderer én pædagog (preschool teacher) og to 6-årige børn. Konkret undersøges det, hvordan de to børn kommunikerer og interagerer med hinanden, mens de sammen skaber en historie ved hjælp af en internetbaseret app, som er udviklet til at skabe historier med ud fra billeder. De to børn er udvalgt fra et sample på i alt 16 6-årige børn, som alle blev observeret, mens de lavede aktiviteter med digital historiefortælling. Data blev indsamlet i en svensk børnehaveklasse (preschool class), der hovedsageligt bestod af børn med svensk som modersmål. Eftersom denne børnehaveklasse var involveret i et større kommunalt projekt vedrørende læsning og skrivning ved hjælp af digital teknologi, havde børnene allerede erfaring med at håndtere computere og apps, ligesom den deltagende pædagog var oplært i at bruge appen Storybird, som anvendes i studiet. Den udvalgte case/aktivitet havde en varighed på ca. 35 minutter og blev videooptaget med to kameraer, ét rettet mod computerskærmen og ét rettet mod børnenes ansigter.

Solstad, T. (2011). Litterære samtaler i barnehagen. I: Gjems, L. og Løkken, G. (red.): Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen (s. 92-118). Oslo: Cappelen Damm.

Formål

Formålet med artiklen er at undersøge, hvilke slags ressourcer børnenes samtaler kan være, når børnene skal skabe mening i tekster, som bliver læst højt for dem i dagtilbuddet. Mere specifikt undersøges det gennem udvalgte eksempler på samtaler om børnelitterære tekster børn imellem samt børn og voksne imellem, hvordan børnene bruger samtaler om teksterne til at skabe forbindelser mellem de børnelitterære tekster og børnenes eget erfaringsunivers og dermed skaber mening i en tekst. Begrebet tekst dækker over både billeder og verbaltekster i billedbøger.

Resultat

Med baggrund i de tre samtaler finder forfatteren, at børnene i de tre samtaleeksempler lærer at afkode og fortolke billedbøgerne, de kigger i og lytter til, hvilket blandt andet sker gennem inddragelse af egne erfaringer, følelser og associationer. Børnene lærer samtidig, hvordan de kan snakke om en tekst, ligesom de lærer, hvordan de kan deltage i samtaler. Gennem en sådan tekstpraksis får børnene samtidig støtte til at udvikle deres sprog, og når de møder voksne, som udfordrer dem til at tænke videre, får de mulighed for at lære, hvordan de både skal formulere forklaringer og udvikle definitioner.

Design

Datamaterialet består af tre forskellige lydoptagelser af højtlæsning af tekster og de dertilhørende samtaler mellem en pædagog og to til fem børn. Lydoptagelserne, der har en varighed på mellem 20 og 45 minutter, er indsamlet i tre forskellige dagtilbud på baggrund af højtlæsning af tre forskellige børnelitterære tekster. Forfatteren har bevidst valgt ikke at være til stede under højtlæsningen for ikke at skabe en usædvanlig højtlæsningssituation for de pågældende børn og herved ændre børnenes og den voksnes sædvanlige adfærd. Børnene har mødt pædagogen, læsningen og bøgerne, som de er vant til i dagtilbuddet.

Solstad, T. (2015). Snakk om bildebøker! En studie av barnehagebarns resepsjon. Kristiansand: Universitetet i Agder.

Formål

Afhandlingen sigter mod at give større indsigt i, hvordan børns forståelse (resepsjon) af billedbøger kan udledes af samtaler mellem børn og voksne i højtlæsningssituationer i daginstitutionen.

Resultat

Forfatteren laver to analyser af datamaterialet. I den første analyse fandt forfatteren tre kategorier, der kendetegnede børnenes forhold til billedbøgerne: (1) Børnene forhandlede mening i billedbøgerne, (2) børnene legede med mening i billedbøgerne, (3) børnene skabte ny betydning i billedbøgerne. I den anden analyse fandt forfatteren, at (1) forkundskab om billedbøger skabte bestemte roller, (2) forudgående viden og roller skabte bestemte typer af handlinger, fx leg, (3) højtlæsning skabte et myndiggørende (empowerment) klima, som samtalen foregik i. Studiet viser, at når børnene forhandlede mening i billedbøgerne, kom det til udtryk, ved at de spurgte til indhold, svarede på indhold, foreslog fortolkninger og kom med kommentarer til oplæsningen af billedbøgerne. Børnene legede med mening i billedbøgerne ved at indtage forskellige roller og skabe replikvekslinger og ved at dramatisere handlingen. Børnene skabte ny betydning i billedbøgerne ved at digte videre på handlingen og komme med forslag til, hvad der kom i spil i forbindelse med en illustration. Forfatteren fandt, at børnene i læsegrupperne havde forskellig viden om bøgerne fra tidligere læsning, og at børnenes forkundskab om billedbøgerne virkede stimulerende både for dem, som kendte bogen fra tidligere, og for dem, som læste bogen for første gang. Leg, som blev startet af børnene, opstod kun i de tilfælde, hvor ét eller flere børn havde forkundskab om bogen. De børn, som havde læst bøgerne tidligere, havde en øget sensitivitet over for reaktioner fra de børn, som ikke havde læst bogen tidligere, dvs. at de var særligt opmærksomme på, hvordan de andre børn reagerede på tekst og billeder. Pædagogens tilbageholdenhed og åbenhed bidrog til en særlig myndiggørelse, hvor pædagogen hjalp børnene med at forhandle mening, lege med mening og skabe ny mening i billedbøgerne. Forfatteren konkluderer, at børnene ikke kun fordybede sig i bøgerne på en fantasifuld måde; de forholdt sig også kritisk til bøgerne, og dette forekom sædvanligvis inden for samme højtlæsningssituation.

Design

Undersøgelsen er foretaget i tre daginstitutioner (barnehager) med fire forskellige pædagoger, der læste én af fire forskellige billedbøger højt. Datamaterialet består af otte videooptagelser af en pædagog (barnehagelærer), der læser højt for grupper af to til tre børn mellem fire og fem år, dvs. at hver pædagog blev videofilmet to gange. Den gennemsnitlige længde på videooptagelserne er 20 minutter.

Wasik, B.A., Hindman, A.H., & Snell, E.K. (2016) Book reading and vocabulary development: A systematic review. Early Childhood Research Quarterly, 37, 39–57

Formål

Reviewet har et todelt formål. For det første fokuseres der på at udpege, de forskellige måder effektiv boglæsning kan foregå på. Dernæst identificeres de spørgsmål om boglæsning og sproglig udvikling, som står tilbage.

Reviewet undersøger forskellige aspekter af effektiv læsning af bøger for børn mellem 3-6 år. Der er fokus på den kontekst, som boglæsningen er udført i, ordene der læres gennem læsningen, dosering af den læsning børnene modtager, og måden man vælger at måle det.

De inkluderede studier undersøger alle voksnes implementering af boglæsning og udforsker dets effekt på børnenes læring af ord. Studierne er betegnet som grundige og empiriske med en positiv relation mellem boglæsning og ordforåd.

Resultat

Resultaterne af analysen viser, at der i studierne ses stor variation i antallet af ord, som bliver lært under den enkelte boglæsning samt på tværs af andre indsatser som helhed. Der ses også flere afdækkende forekomster blandt indsatser med flere sessioner fordelt over et større spænd af tid. Antallet af sessioner varierer meget, og der er meget lidt information om den tidsmæssige længde af dem. Der bruges forskellige former for måleredskaber til vurdering af ordforrådet hos barnet, hvilket også leder til diskussion af resultaterne.

Det fremgår, at interaktion mellem voksen og barn ved boglæsning er vigtig for forekomsten af et ordforåd. Når voksne stiller spørgsmål og involverer barnet, er det med til at forbedre ordforrådet. Dette gælder især, når det drejer sig om målrettede gloser i stedet for kun at omformulere ordet (Ewers & Brownson 1999 og Sénéchalet al. 1995). Gentagelse af læsning uden interaktion er ikke så effektiv som genlæsning kombineret med andre strategier (Robbins & Ehri, 1994). Ifølge Pasler et al. (2007) forstår børn indholdet i et ord bedre, når de kan øve og praktisere det. De fleste af studierne kombinerer tre startegier: 1) definering af ord, 2) stille spørgsmålstegn, og 3) diskussion af ordet samt genlæsning. Der er ingen konklusion om, hvilke kombinationer af strategier der er de mest effektive, da studier med samme strategi fik forskellige resultater.

Interventionseffekten ved boglæsning er beskeden, selvom boglæsning konkluderes at have stor indflydelse på børns indlæring. Børnene lærer ofte kun et beskedent antal ord, som er mindre end 25 %. Ifølge forfatterne mangler der viden om ordlæring, der leder til diskussion om revidering af teorien omkring læring af ord. Der ses også på idéen om et standardiseret ordforråd. Ved dette forstås at børn ved læring af ord i boglæsningen lærer at få opmærksomhed på ord og dermed støtter den generaliserede ordlæring. Dette håbes at kunne udligne de socioøkonomiske forskelle. Det er dog kun to studier (Her Wasik & Bond, 2001 og Wasik et al., 2006) ud af 14, der finder en betydelig effekt. Derimod er der otte ud af ni, der benytter ekspressive standardiserede målinger, som finder en effekt.

Der har været bred variation i kvaliteten af studierne. Nogle studier har været besværlige at identificere strategier i, hvilket påpeges som værende vigtigt i arbejdet med nuancer i de indsatser, der leveres, og det output, det skaber for børnene. Der har også været bred variation i forhold til antallet af de målrettede ord, som er vigtige at forstå i fuld udstrækning, da de er vejledende for både lærere og forældre til at kunne hjælpe børnene med læring af ord.

Kriterierne for udvælgelsen af ord er konsistente på tværs af studierne. Mange af studierne fokuserer på de ord, som børnene nødvendigvis ikke er bekendte med. Dele af sproget og morfologi har effekt på børns læring af at et ord (Byrnes & Wasik, 2009; Guo, Roehrig, & Williams, 2011). Studierne vurderer ikke, om disse aspekter er nødvendige for, hvorvidt børnene lærer ordene. Der er studier, der påpeger, at det er lettere at lære navneord frem for udsagnsord og tillægsord (Byrnes & Wasik, 2009; Fenson, Dale, Bates, Reznick & Thal, 1994). Den morfologiske struktur af et ord har også vist at have effekt på ordlæring i andre studier (Byrnes & Wasik, 2009), men det tages ikke op i de inkluderede studier.

I studierne blev der ikke klargjort, hvor tit børnene blev udsat for bestemte ord. Der er indikatorer, der peger på, at større doseringer er gavnlige, hertil også at varigheden er vigtig. Men det er ikke alle studier med samme doseringsniveau, som producerer samme effekt i de standardiserede målinger. De fleste af de foretagne undersøgelser har fokuseret på klasseværelset, hvor man i en højkvalitets undersøgelse også bør tage højde for forældrenes rolle i udviklingen af et ordforråd.

Design
I reviewet har man lokaliseret mulige studier, screenet potentielle studier til inkludering via bestemte kriterier, kodet kvalificeret studier baseret på deres metodologiske og væsentlige træk samt deres beregnende effektstørrelse for alle kvalificerede studier til yderligere kombinerede analyser.

De benyttede databaser er Elsevier, ERIC, Google Scholar, PsychInfo, PubMed og Scopus. I alt er der inkluderet 36 studier, hvor disse er blevet kvalitetsmålt via Downsand Black-kriterierne (1998).

Effekten af andre aktiviteter på sprogfærdigheder

Fridberg, M., Thulin, S., & Redfors, A. (2017). Preschool Children's Collaborative Science Learning Scaffolded by Tablets. Research in science education, 48, 1007-1026.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvordan teknologier såsom tablets kan anvendes i dagtilbud for at støtte børns kollaborative, undersøgende læring om naturvidenskabelige fænomener. Dette gøres ved at se nærmere på børns verbale kommunikation i løbet af forskellige voksenstyrede aktiviteter omhandlende de overordnede faser af vandets kredsløb, dvs. smelte/fryse og fordampning/fortætning. Forfatterne undersøger, hvordan børn kommunikerer under arbejdet med vandfaser, og hvordan børnenes kommunikation påvirkes af forskellige læringskontekster og brugen af tablets.

Resultat
Forfatterne konkluderer, at produktion af video med langsom animation (slow animation) og tidsforkortet video (timelapse photography) er effektive digitale værktøjer til at styrke børns kollaborative læring om naturvidenskabelige fænomener. Analysen viser, at børnenes arbejde med disse teknikker ansporer børnene til at tage aktivt del i fælles diskussioner af og refleksioner over naturvidenskabelige fænomener og hypoteser. Ifølge forfatterne støtter tidsforkortet video børnene i at bemærke forskellige kendetegn ved naturvidenskabelige fænomener, mens video med langsom animation tvinger børnene til at reflektere over forskellige forklaringsmodeller på et naturfænomen, og hvordan man selv kan repræsentere disse i en video. Resultaterne peger på, at disse to teknikker synes at fremme mere avancerede refleksioner blandt børnene, hvor børnene aktivt undersøger det valgte naturfænomen (i dette tilfælde vandfaser) samtidig med, at de har fokus på kreativ problemløsning. Derfor konkluderer forfatterne, at gruppediskussioner efterfulgt af eksperimenter, 'stimulated recall'-diskussioner ved hjælp af tidsforkortet video og børns egne produktioner af video med langsom animation er en udbytterig proces, når man arbejder med naturfænomener og børn i dagtilbud.

Design
Data er indsamlet i ét dagtilbud, hvor i alt ni børn i alderen 3-6 år og én pædagog deltog. Undersøgelsen bygger på videoobservationer af i alt otte forskellige aktiviteter omhandlende vandfaser, der blev igangsat ud fra fire forskellige læringskontekster: gruppediskussion, 'stimulated recall'-diskussion, produktion af video med langsom animation (slow animation) og eksperiment med eller uden tidsforkortet video (timelapse photography). Aktiviteterne var sat op omkring kollaborativt gruppearbejde og tog som hovedregel udgangspunkt i børnenes egne erfaringer.

En aktivitet varede typisk ½ til 1 time og startede med en fælles diskussion blandt børnene og pædagogen. Derefter fulgte en voksenstyret demonstration/et eksperiment, hvor børnene i større eller mindre grad deltog aktivt. Det kunne fx være, at børnene selv frøs eller optøede vand, eller at pæ-

dagogen demonstrerede fordampning ved at koge vand ved komfuret med børnene stående omkring ham. En anden typisk aktivitet startede med en 'stimulated recall'-diskussion, hvor børnene så en tidsforkortet video eller en video med langsom animation med fokus på fordampning. Disse videoer havde børnene lavet ved hjælp af en tablet og i samarbejde med pædagogen. Herefter fulgte typisk endnu et eksperiment eller produktion af en video med langsom animation, hvor børnene brugte modellervoks eller LEGO til at genskabe den fordampningssituation, som de netop havde set i den tidsforkortede video. Ud fra en fænomenografisk og design-baseret forskningstilgang har analysen fokus på børnenes læring*sprocesser*, dvs. deres tanker, argumentation og ræsonnementer.

Guo Y., Wang S., Hall A.H, Breit-Smith A., & Busch J. (2016). The Effects of Science Instruction on Young Children's Vocabulary Learning: A Research Synthesis. Early Childhood Education Journal, 44 (4), 359-367.

Formål

Denne rapport undersøger effekten af læringsforløb om science i dagtilbud med henblik på at udvikle små børns sprogfærdigheder. Baggrunden for undersøgelsen er, at der på trods af mange nye initiativer om at sætte naturvidenskaben på dagsordenen i dagtilbud, eksisterer begrænset forskning om den egentlige effekt af at introducere mindre børn for videnskabelige koncepter og begreber i forhold til udvikling af deres sprogfærdigheder.

Resultat

Det overordnede resultat er, at læringsforløb om videnskab har en medium effekt på udviklingen af børns sprogfærdigheder. Effekten viser sig særligt i forhold til at lære videnskabelige ord (domain-specific words).

Syv studier blev inddelt i to grupper:

1. Videnskabelige læringsforløb med et sprogligt fokus. Fx lavede French (2004) en undersøgelse af "ScienceStart!", der er forskningsbaserede læringsforløb om matematik, sprog og videnskab.
2. Sprogindsatser med et videnskabeligt fokus. Fx lavede Leung (2008) en undersøgelse af effekten af dialogisk læsning af en faktuel tekst om et videnskabeligt emne.

Resultaterne viser, at studierne om videnskabelige læringsforløb med et sprogligt fokus har en medium til stor effekt på udviklingen af sprogfærdigheder, mens studierne om sprogindsatser med et videnskabeligt fokus varierer mere fra lille effekt til stor effekt. Forfatterne analyserede herefter, hvad der karakteriserede de indsatser, der viste en medium til stor effekt. Et studie viser, at en fokuseret og struktureret tilgang kan øge børns viden om den fysiske verden, forbedre deres evner til systematisk at kunne stille og besvare spørgsmål om, hvordan verden fungerer og udvikle deres ordforråd. Desuden viste analysen, at struktur og scaffolding har en særlig positiv effekt på børns sprogudvikling under videnskabelige læringsforløb. Scaffolding er et begreb af Vygotsky, som betegner læringsmetoden, hvor børn gennem samarbejde med pædagogisk personale eller andre med personer med flere færdigheder lærer mere og dermed kan nå målsætningerne for deres læring. Det handler om, at de pædagogiske voksne er tydelige i instrukser, kommer med eksempler, leger parallelt med børnene og sætter ord på, hvad de gør og siger (Henrichs & Leseman 2004, Hong & Diamond).

Nogle af de studier, der havde en lille til medium effekt, handlede om dialogisk læsning af videnskabeligt orienteret bøger (Gonzales et al. 2010, Leung 2008). Forfatterne betegner resultaterne

som lovende, da børnene lærte komplekse ord, når ordene blev relateret til en bredere videnskabelig ramme.

Design

Der blev gennemført en litteratursøgning i Educational Resources Information Center (ERIC), PsycINFO og ProQuest Dissertations and Theses for at finde alle kvalificerede studier fra 1990 til oktober 2014. Søgeordene var "science intervention" eller "science instruction" og "word learning" eller "vocabulary". Desuden blev referencelister fra tidligere metaanalyser og primærstudier undersøgt for yderligere relevante studier.

Syv studier ud af 15.546 søgeresultater opfyldte de opsatte inklusionskriterier. En statistisk analyse blev foretaget af de syv studier, hvor effektstørrelsen mellem kontrolgrupperne og behandlingsgrupperne blev udregnet som indikator form, hvilken effekt læringsforløb om videnskab havde på børns udvikling af sprogfærdigheder.

Masoumi, D. (2015). Preschool teachers' use of ICTs: Towards a typology of practice. Contemporary Issues in Early Childhood 16 (1), 5-17.

Formål

Studiet søger at belyse de måder, hvorpå informations- og kommunikationsteknologier (IKT) anvendes og integreres i dagtilbud. Det er overvejende materielle teknologier, der udgør undersøgelsens forståelse af teknologier.

Resultat

Undersøgelsen peger på fem forskellige måder, hvorpå pædagoger anvender eller forholder sig til informations- og kommunikationsteknologier: (1) at berige og forandre eksisterende læreplaner og praksisser, (2) at forbedre børns sproglige færdigheder og indsnævre den sproglige afstand til immigranter, (3) at holde børn optaget, (4) at kommunikere og dokumentere dagtilbuds praksisser og hverdag, samt (5) at informations- og kommunikationsteknologier ikke er vigtige i dagtilbuds praksisser.

Design

Undersøgelsen bygger på 15 besøg i tre svenske dagtilbud (preschools) af 4-8 timers varighed over en periode på tre uger. Dagtilbuddene varierer med hensyn til pædagogisk retning, størrelse og ressourcer. Dataindsamlingen består af deltagende observationer af 4-5-årige børn, fotografier og seks ustrukturerede interviews med pædagoger (preschool teachers). Efterfølgende blev data analyseret i forhold til måder at handle på: (a) pædagogers handlinger, (b) nøgleinterventioner ved brugen af teknologi samt (c) teknologiforbedrende pædagogiske praksisser. Herudfra blev data genanalyseret og kodet med henblik på at generere kategorier, temaer og mønstre. Afslutningsvis blev data inddelt i fem tematiske kategorier.

Wie, A. (2014). Leik og språkleik i uterummet. Rapport prosjekt Språkjungelen. Fredrikke, Højskolen i Nesla.

Formål

Dette studie undersøger hvordan en klatrejungle er et sted for sproglig udvikling i en daginstitution (barnehage) i Norge. En klatrejungle er en udendørs legeplads med forskellige aktivitetsmuligheder. Legen anskues her som læringsarena for børns motoriske udvikling, sociale kompetencer og ikke mindst børns sprogudvikling

Resultat

Sprogjunglen, er en udendørs klatrejungle, med forskellige sprogudviklende aktiviteter indbygget i legepladsen i form af magnettavler med ord, billeder og begreber på, som børnene kan anvende under legen. Klatrejunglen gav anledning til mange forskellige lege - både organiserede og spontane. Heriblandt rollelege, regellege, holdlege og fællessang. Evalueringen viser, at klatrejunglen inviterer til kommunikation mellem børnene og indgår i børnenes leg og sprogbrug. Eksempelvis lærer børnene nye ord om fx dyr eller de leger med og opfinder ord, eller øver sig i at tælle. Klatrejunglen stimulerer ikke bare børnenes sprogbrug og sprogforståelse, men bidrager også til at udvikle børnenes motoriske og sociale kompetencer. Evalueringen peger på, at arbejdet med sprogjunglen dels har udviklet sig løbende over længere tid, og dels har været tidskrævende for personalet, fx tid brugt til at bygge klatrejunglen og udarbejde materialer til den. Samtidig har projektet bidraget til, at de ansatte i højere grad arbejder med sprogopmærksomhed og klatrejunglens sprogudviklende aktiviteter er blevet udbredt til flere aktiviteter i daginstitutionen. Desuden er der blevet skabt en større fællesskabsfølelse blandt de ansatte.

Design

Studiet er en projektevaluering af et projekt, der hedder Sprogjunglen, der søger at stimulere og styrke børns sproglige kompetencer gennem motorisk leg i en klatrejungle. Det foregår i en norsk daginstitution. Studiet beskrives som interaktiv aktionsforskning. Data består af interviews med tre assistenter og tre pædagoger i henholdsvis begyndelsen og ved afslutningen af evalueringen. Derudover består de empiriske data af observationsnotater fra observationer af børns aktiviteter i sprogjunglen såvel som andre steder, hvor børnehaven tager udeområder i brug. Studiet blev gennemført i perioden mellem 2010-2013. Evalueringen inddrager relevant forskningslitteratur om børn, leg og sprog.

5 Studier om sproglig udvikling og kommunikation hos forskellige børn i børnegruppen

Studierne i dette undertema har fokus på den sproglige udvikling hos forskellige børn i børnegruppen. I kategorien findes studier, der omhandler forskellige tilgange til at mindske ulighed i børns sproglige udvikling, herunder aktiviteter for børn med særlige behov som fx sprogvanskeligheder. Studierne beskæftiger sig også med to- og flersprogede børns sproglige udvikling i dagtilbud. Der fokuseres på, hvordan flersprogede børns sprog kan udvikles og støttes i dagtilbud. Det kan fx både være gennem organisering af dagtilbuddets dagligdag eller målrettede aktiviteter, der har til formål at styrke sproglig udvikling hos flersprogede børn.

Tilgange til at mindske effekten af ulighed på sprogudvikling

Chambers B., Cheung, A.C.K., & Slavin, R.E. (2016). Literacy and Language Outcomes of Comprehensive and Developmental-Constructivist Approaches to Early Childhood Education: A Systematic Review. Baltimore: Center for Research and Reform in Education.

Formål

Reviewet undersøger tidlige dagtilbudsindsatser for børn mellem tre til fem år, hvor der søges at identificere effektive tilgange til at udvikle læsefærdigheder og sprog for børnehavebørn. Formålet er at hjælpe pædagoger og politikere med, hvilken type af program som højst sandsynlig vil gavne børnene mest. Dette gælder især børn fra underprivilegerede baggrunde. Reviewet skal også informere forskere om de allerede undersøgte førskoleprogrammer i forhold til videre undersøgelser i fremtiden. Der fokuseres på to tilgange i undersøgelsen: Udviklingskonstruktivistisk (developmental-constructivist) og balanceret (balanced).

Udviklingskonstruktivistiske programmer handler om, at børn selv tager initiativ til aktiviteter, hvor der ikke er inkorporeret fonetisk opmærksomhed og lydmetodekompetencer (phonics). Her er der stor fokus på socialiseringen og generelle kognitive udviklinger, som skabes gennem de selvvalgte aktiviteter, interaktioner med andre børn, oplevelsen med lade-som-om, konstruktioner, kunst og musik.

I de balancerede programmer lægges der implicit vægt på alle aspekter af et barns udvikling. Der læres specifikke kompetencer, sprog, og hvordan man opfører sig i skolen på velovervejede og planfulde måder. Samtidig skal der også være tid til leg, opdagelse, musik, kunst, grovmotoriske aktiviteter og forældreinvolvering.

Resultat

Undersøgelserne peger på, at tidlige barndomsprogrammer kan have en vigtig indflydelse på at øge skoleparatheden hos små børn. Alle de gennemsnitlige effektstørrelser for balancerede programmer i denne metaanalyse er statistisk signifikante. Modsat for udviklingskonstruktivistiske programmer, hvor ingen af effektstørrelserne er hverken pragmatiske eller statistisk signifikante. De tilhørende fire studier er meget få beviser til at støtte udfaldene. Inden for hver af de overordnede tilgange er der stor variation imellem programmerne.

Det mest væsentlige udfald i dette review er den klare positive effekt af det balancerede program omkring læsefærdigheder og sprogmålinger både i børnehaven og opfølgende målinger i 0. klasse.

Alle ti programmer, der viste høj evidens af effektivitet på et eller flere udfald i børnehaven, tilhører et balanceret program. Disse havde både pædagogledede og børneinitierede aktiviteter. Det er nemmere for pædagoger at kontrollere fremgangen hos børn, hvis de har en klar idé om, hvad de arbejder frem mod. Det kan være at sørge for omhyggelige planlagte øvelser, som er designet til at flytte børn frem mod succes med læse- og sprogudfald, hvilket også vil give fordel til dem i de efterfølgende klasser. Programmer, der fokuserer på udviklingskonstruktivistiske programmer, har mindre effektstørrelse end dem, der har fokus på tidlige literære kompetencer.

Det er ifølge forfatterne ikke nogen overraskelse, at balancerede programmer klarer sig bedre end udviklingskonstruktivistiske programmer i både læsefærdigheder og sprog i slutningen af børnehaven. Samme resultat ses i de opfølgende målinger fra 0. klasse (kindergarten follow-up). Forfatterne diskuterer, om resultaterne med højere effektstørrelser ved de balancerede programmer end ved udviklingskonstruktivistiske programmer i børnehaven måske bare er midlertidige på grund af et tidligt fokus på læsefærdigheder.

Mange af programmerne er evalueret i fattige samfund og bør måske kun generaliseres til denne befolkningsgruppe. Der er ifølge forfatterne et enormt behov for systematik, stor-skalaer, longitudinelle, randomiserede evalueringer af effektiviteten af dagtilbudsinterventioner i at bringe børn fra højrisiko miljøer til normative niveauer af akademisk resultater. Ifølge forfatterne giver undersøgelsen lovende tilgange, som kan hjælpe børn. Dog behøves der flere lignende undersøgelser for at kunne forstå, hvordan man giver børnene den mest optimale oplevelse i børnehaven.

Design

Der benyttes en såkaldt best-evidence synthesis tilgange, som er en form for metaanalyse. Først i undersøgelsen er der lokaliseret studier, som er lavet fra 1990 og senere, der alle sammenligner børns udbytte af alternative tilgange til læring i den tidlige barndom. Alle lande er inkluderet, hvis studiet er til rådighed på engelsk. De fundne kvalificerede studier er dog kun fra USA og er publiceret i fagfællebedømte journals, tekniske rapporter, afhandlinger eller ikke-publicerede dokumenter. Studierne skal minimum vare 12 uger.

Der er tre kategorier af undersøgelsesdesign, som er inkluderet: randomiserede eksperimenter, cluster eksperimenter og randomiserede kvasieksperimenter. I alt er 32 studier inkluderet, hvor der i disse er evalueret 22 forskellige programmer. 18 af disse programmer tilhørte balancerede programmer og fire tilhørte udviklingskonstruktivistiske programmer.

Hanssen, N. B., & Hansén, S. (2017). Special education needs activities for children with language difficulties: A comparative study in Belarusian and Norwegian preschools. Education Inquiry.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge, hvordan aktiviteter for børn med særlige behov (i dette tilfælde sprogvanskeligheder) udfolder sig i de tilgængelige fysiske rammer i henholdsvis Hviderusland og Norge.

Resultat
Forfatterne anvender fire hovedkategorier til at beskrive forskellene mellem de to landes organisering og varetagelse af særligt tilrettelagte aktiviteter for børn med sprogvanskeligheder:

1. Reguleret/fleksibel.

   Hvor de observerede aktiviteter for børn med sprogvanskeligheder i Hviderusland følger en stramt reguleret plan og finder sted i fysiske rammer, som er særligt indrettede og dekorerede til formålet, er aktiviteterne i Norge mere løst strukturerede og fleksible, både hvad angår rummenes dekoration og indretning, brugen af materialer og aktiviteternes forløb.

2. Prædefineret/diffus

   I Hviderusland var aktiviteterne prædefinerede, og indholdet var bevidst udvalgt, hvorimod aktiviteterne i Norge var mere diffuse, forstået som at de i nogle tilfælde var prædefinerede, mens de andre gange fulgte et tilsyneladende mere tilfældigt koncept. Forfatterne finder, at indholdet i aktiviteterne i Norge voksede spontant ud af den kommunikation, der fandt sted i sammenhæng med børnenes leg.

3. Formålsstyret (consequential)/tilfældig (casual)

   I Hviderusland udgjorde de observerede sprogaktiviteter en kæde, som førte til specifikke, forventede mål, mens de i Norge foregik mere episodisk og uforudset, uden at følge en fast rute mod et bestemt mål.

4. Repetitiv/afbrudt (disruptive)

   Mens der i Hviderusland var et fokus på repetition, med tid sat af til at samle op, evaluere og reflektere over tilegnet viden, foregik der i Norge ingen fælles retrospektiv opsamling eller refleksion over de fuldførte øvelser og aktiviteter.

Ud fra ovenstående konkluderer forfatterne, at de observerede dagtilbud i de to lande repræsenterer meget forskellige orienteringer hvad angår aktiviteter for børn med sprogvanskeligheder.

Design
Forfatterne benytter sig af et kvalitativt, komparativt casestudiedesign, hvor forholdene i de to lande sammenlignes ved hjælp af videoobservationer af aktiviteter for børn med sprogvanskeligheder. Sammenlagt observeres 10 dagtilbudsansatte fra fem forskellige offentlige dagtilbud i hvert land. Informanterne arbejder med børn i 5-års-alderen og er ansvarlige for at planlægge og udføre aktiviteter for børn med sprogvanskeligheder. Analysen er rettet mod forskellige aspekter af de observerede aktiviteter og fysiske rammer, herunder indretning af de fysiske omgivelser (rum, møbler, materialer og dekoration) og organisering af aktiviteter. Det empiriske materiale analyseres ved hjælp af en kvalitativ indholdsanalyse (qualitative content analysis, QCA) og forfatterne trækker yderligere på Muller og Bernsteins begreber om videnskonstruktion.

Nærland, T. (2011). Social status and communicative competence in preschool years. An observation-based approach. Oslo: Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Formål
Det overordnede formål med afhandlingen er at undersøge social status og kommunikative kompetencer blandt børn i dagtilbud med afsæt i en observationsbaseret tilgang.

Resultat
Overordnet set viser studiet, at børn, der karakteriseres som sociale, kendetegnes ved, at de har en tydelig, forståelig og venlig måde at være på. Børnenes sociale roller er mere påvirkede af, hvor dygtige de er til at tale med hinanden og være i dialog med hinanden, end af mere formelle sproglige færdigheder såsom ordforråd og grammatiske færdigheder. Ligeledes konkluderer forfatteren, at børn interesserer sig mere for hinanden, jo ældre de bliver. For eksempel viser studiet, at børn under to år sjældent er sociale, men at børn, der er fyldt tre år, interagerer oftere med hinanden og fokuserer mere på hinanden. Resultaterne indikerer, at når børn er del af en gruppe, er det kun de meget aktive børn, der formår at tiltrække sig positiv opmærksomhed.

Design
Data blev indsamlet fra to afdelinger i et dagtilbud for studerendes børn, og i alt deltog 64 børn i undersøgelsen, 40 piger og 24 drenge. Data blev indsamlet på video, og indsamlingen foregik i dagtilbuddet på et tidspunkt på dagen karakteriseret ved høj grad af barn-barn-interaktion og en lav grad af strukturerede aktiviteter. Der blev optaget fra 18 steder, fra hvert sted blev tre femminutters sekvenser optaget, og der blev filmet fra to vinkler alle steder og i alle situationer. I alt blev der videooptaget i 20 timer og minimum 20 minutter pr. barn.

To- og flersprogede børns sprogudvikling i dagtilbud

Alstad, G.T. (2013). Barnehagen som språklæringsarena: En kasusstudie av tre barnehagelæreres andrespråksdidaktiske praksiser. Oslo: Universitetet i Oslo.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge pædagogers arbejde med flersprogede børns sprogudvikling i norske daginstitutioner (barnehager) for herigennem at udvikle ny viden om daginstitutionen som sproglæringsarena.

Resultat
Studiet konkluderer, at de tre pædagogers forskellige pædagogiske praksisser alle giver gode vilkår for børns andetsprogsudvikling, men at deres praksis har hver deres fordele og ulemper. Pædagogen, der arbejder med minoritetssproglige børn, og som ikke har adgang til en tosproget assistent, arbejder primært med sprogstimulering i spontant opståede situationer, hvor flere børn er inkluderet i samtalen. Hermed skaber hun rum for flersproglighed i børnegruppen, og alle børn bliver hørt. Hun vægter generelt den sociale dimension højt og foretrækker, at børnene får erfaringer med sprog i forskellige uformelle læringssituationer i løbet af en børnehavedag. Forskeren fremhæver det som positivt, at børnene får erfaring med en situationsafhængig og kognitivt krævende sprogbrug, mens ulempen er, at tilgangen kan medføre, at læse- og skriveforberedende aktiviteter træder i baggrunden, da planlagte, forberedte aktiviteter (fx læse- og skriveøvelser) nedprioriteres. De to andre pædagoger (der begge har adgang til børnenes modersmål) har fokus på børnenes enkeltfærdigheder (fx ordforråd) og anvender i højere grad planlagte sproglæringsstimuleringsøvelser. I den ene pædagogs tilfælde er der ofte tale om individuel træning. Fordelen ved denne tilgang

er, at deres arbejde styrker børnenes ordforråd, men der gives ikke så meget opmærksomhed til sprog og sprogbrug i forskellige sociale situationer.

Design

Datamaterialet består af feltobservationer samt interview med pædagoger. Feltobservationerne blev foretaget i tre forskellige kommunale daginstitutioner i Norge. Udvælgelseskriterierne for institutionerne var, at den ene introducerede børnene til engelsk, mens de to andre havde flersprogede børn i deres børnegruppe. I hver af institutionerne blev der udvalgt en pædagog, som arbejdede med børnenes sprog. En pædagog (Astrid) arbejdede således med at lære norsktalende børn engelsk. De to andre pædagoger (Heidi og Rigmor) arbejdede med minoritetssproglige børn. Den ene (Heidi) havde ikke en tosproget assistent, og dermed ikke adgang til børnenes modersmål, mens den anden (Rigmor) havde en tosproget assistent. Dataindsamlingen foregik i tre faser, i hhv. 2007, 2009 og 2010, og observationerne varede mellem fire og 14 dage. Derudover blev der i løbet af indsamlingsperioden foretaget to-tre dybdeinterview med hver pædagog samt før- og eftersamtaler i forbindelse med observerede hændelser i børnehaverne. Både feltobservationer og interview blev optaget og efterfølgende transskriberet. Desuden blev dokumenter fra daginstitutionerne såsom årsplan, projektplaner og -evalueringer samt forskerens feltnoter inddraget.

Aukrust, V.B., & Rydland, V. (2011). Preschool classroom conversations as long-term resources for second language and literacy acquisition. Journal of Applied Developmental Psychology, 32, 198-207.

Formål

Studiets formål er at undersøge, hvorvidt kvaliteten af den tale, norske børn med tyrkisk som modersmål møder i dagtilbuddet, kan forudsige børnenes tale- og skriveevner i norsk i 1. klasse. Det er forfatternes hypotese, at børn, der i dagtilbuddet oplever pædagogernes tale som rig og varieret, vil have et mere udviklet ordforråd og bedre lytteevner i 1. klasse. Mængden af tale, antallet af ordtyper og kompleksiteten i den forklarende tale i forskellige dagtilbud undersøges og relateres til børnenes tale- og skriveevner i 1. klasse.

Resultat

Studiet viser, at variationen og kompleksiteten af talen i dagtilbuddet for de 25 børn kunne forudsige børnenes ordforråd og evner til at definere ord i 1. klasse. Tosprogede børn, der gik i dagtilbud karakteriseret ved et rigt og varieret sprogbrug, var mere tilbøjelige til at have udviklet deres sproglige evner i 1. klasse end børn fra dagtilbud med et mindre rigt og varieret sprogbrug. Sproglige evner henviser blandt andet til ordforråd og evne til at definere ord. Derimod finder forfatterne ikke nogen sammenhæng mellem tale i dagtilbuddet vedrørende ordlyde og lyd-/bogstavs-forbindelser på den ene side og børnenes skriveevner i 1. klasse på den anden side.

Design

Datamaterialet består dels af transskriptioner af videooptagelser fra 'gruppens time' i 20 forskellige børnehaveklasser, dels af testresultater af 25 tosprogede børns tale- og skriveevner. Disse data bruges til at undersøge relationerne mellem den tale, der var i dagtilbuddet, og børnenes tale- og skriveevner i 1. klasse.

Grøver, V., Lawrence J. F., & Rydland, V. (2016). Bilingual Preschool Children's Second-Language Vocabulary Development: The Role of First-language Vocabulary Skills and Second-language Talk Input. International Journal of Bilingualism.

Formål
Studiets formål er at udforske, hvorvidt 5-årige børn med varierende modersmålsfærdigheder drager forskellig nytte af andetsprogspåvirkning i dagtilbuddet. Forfatterne undersøger, om modersmåls-færdigheder støtter andetsprogsindlæringen blandt yngre tosprogede børn, som er i gang med at udvikle tosprogsfærdighed.

Resultat
De statistiske analyser peger på to hovedkonklusioner. For det første er børn med mere udviklede modersmålsfærdigheder, som udsættes for pædagogstyrede gruppesamtaler og leg med jævnaldrende med et stort antal ord, i besiddelse af bedre andetsprogsfærdigheder i 5-årsalderen. Resultatet afspejler dels en sammenhæng mellem modersmålsfærdighed og andetsprogsfærdighed, dels en sammenhæng mellem andetsprogsfærdighed og taleaktivitet, hvor der indgår et stort antal ord. For det andet viser analyserne, at ovennævnte effekter ikke er til stede for børn, som udsættes for gruppesamtaler og leg karakteriseret ved en stor diversitet i ord. Resultaterne indikerer, at den generelle talemængde er vigtigst i de tidlige faser af andetsprogsindlæringen.

Forfatterne peger på en mulig gensidig påvirkning mellem modersmål og andetsprog. Det skal forstås på den måde, at tosprogede børn kan tænkes at trække på et reservoir af færdigheder, herunder tidligere oplevelser med at bruge sprog og opfange ords mening, som støtter dem i deres andetsprogsindlæring. Resultaterne indikerer en mulig overførsel af sproglig viden, hvor andetsproget faciliteres af modersmålet.

Design
26 tosprogede børn (15 drenge og 11 piger) i 5-årsalderen deltog i et longitudinelt studie, som fulgte børnene fra dagtilbud til 5. klasse. Alle børnene havde tyrkisk som modersmål og norsk som andetsprog og gik i 20 forskellige offentlige dagtilbud i to større byer. Børnenes modersmålsfærdigheder blev testet i 5-årsalderen, mens de blev testet i deres andetsprog, når de var 4, 5, 6, 7 og 10 år. Andetsprogspåvirkning i dagtilbuddet blev undersøgt ved at udregne både antallet af ord (tokens) og diversiteten med hensyn til ord (types) i videooptagelser af pædagogstyrede gruppesamtaler og legesituationer med jævnaldrende.

Kultti, A. (2012). Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande. Ph.d.-afhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.

Formål
Formålet med studiet er at undersøge de vilkår i dagtilbuddet, som støtter flersprogede børns sproglige og kommunikative udvikling og deres deltagelse i aktiviteter.

Resultat
Studiet viser, hvordan særligt voksenstyrede gruppeaktiviteter støtter flersprogede børns deltagelse og vilkår for sprogudvikling, hvis de enkelte børn får plads til at deltage på forskellige præmisser. Desuden fremstår det som vigtigt, at flersprogede børn allerede i en tidlig alder tilbydes muligheder for at deltage i aktiviteter, hvor flere forskellige udtryksmåder anvendes, og hvor pædagogerne bevidst støtter børnenes deltagelse med udgangspunkt i det enkelte barns erfaringer og

interesser. Studiet viser, at dagtilbuddet tilbyder et miljø, hvor børnene socialiseres ind i at kommunikere på svensk gennem deltagelse i sproglige interaktioner og institutionelle aktiviteter som måltider, leg, sang og læseaktiviteter. Børnene lærer herved at udtrykke deres erfaringer på måder, som kan forstås af andre. Studiet viser endvidere, at på trods af, at andre sprog end svensk kun anvendes i meget begrænset omfang i dagtilbuddet, begrænses flersprogede børn ikke i deres deltagelse i dagtilbuddets aktiviteter. Forfatteren konkluderer, at børn fra en tidlig alder opfatter, hvilket sprog, der skal anvendes i en bestemt kontekst. Endvidere viser studiet, at dagtilbuddets aktiviteter giver gode vilkår for at støtte flersprogede børns deltagelse og sprogudvikling.

Design

Datamaterialet baserer sig på feltarbejde i otte forskellige dagtilbud over en periode på seks måneder. Materialet består af deltagerobservationer og videooptagelser af børneinitierede og voksenstyrede aktiviteter. Ti flersprogede børn i alderen et år og syv måneder til to år og elleve måneder deltog i undersøgelsen.

Kultti, A. (2013). Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in pre-school. Early Child Development and Care, 183 (12), 1955-1969.

Formål

Studiet omhandler læringsaktivitet i daginstitutioner, som støtter sprogudvikling hos børn fra et flersproget miljø. Der fokuseres på sangaktiviteter som sproglæringsaktivitet for i alt 10 børn i alderen 1-3 år i otte svenske daginstitutioner.

Resultat

Undersøgelsen konkluderer, at voksenstyrede sangaktiviteter giver barnet mulighed for deltagelse gennem andre udtryksformer end sproget. Sangaktiviteter kan medvirke til at opbygge kommunikationsmåder, der bidrager til at forbedre sprogudviklingen hos børn fra et flersproget miljø. Studiet viser, at voksenstyrede sangaktiviteter i vuggestuegrupper kan støtte sprogudvikling og kommunikative færdigheder hos børnene. Sangaktiviteter tilbyder børnene forskellige kommunikationsmåder, der kan blive til en ressource for barnet, og omfatter gestik, nye ord, rytme samt mulighed for gentagelse af forskellige sproglige aktiviteter. Studiet viser yderligere, hvordan børnene anvender sang som en ressource til at deltage og kommunikere i børneinitierede aktiviteter med andre børn, herunder børn med forskellige modersmål. Derved udgør sangaktiviteter en mulighed for – på trods af sproglige forskelle – at børn lærer af hinanden.

Design

Datagrundlaget for undersøgelsen er deltagerobservation og videooptagelser indsamlet hen over seks måneder i otte forskellige daginstitutioner fra fem forskellige socioøkonomiske områder i Sverige. Ti børn fra et flersproget miljø i alderen 1,7 år til 2,11 år blev hver videooptaget én gang om måneden i 6 måneder, hvilket gav samlet 47 timers videomateriale. Data er analyseret ud fra et sociokulturelt perspektiv, der har rødder i Vygotskys teori om zonen for nærmeste udvikling.

Kultti, A. (2014). Mealtimes in Swedish preschools: Pedagogical opportunities for toddlers learning a new language. Early years: An International Research Journal, 34 (1), 18-31.

Formål

Denne artikel omhandler måltidssamlinger i svenske daginstitutioner (preschools). Forfatteren undersøger de pædagogiske muligheder for, at flersprogede småbørn (toddlers) kan lære et nyt sprog

gennem deltagelse og kommunikation under måltidssamlinger. Formålet med studiet er at undersøge, hvordan måltidssamlinger som en institutionel aktivitet er konstitueret, og hvordan småbørn med svensk som deres andetsprog guides i deres deltagelse under denne måltidsaktivitet. Studiets forskningsspørgsmål lyder: Hvorledes kommunikeres der under måltidssamlingen, og hvilke emner karakteriserer kommunikationen?

Resultat

Af analysen fremgår det, at måltidssamlinger giver mulighed for sproglige aktiviteter styret af pædagogen, der skaber muligheder for børnenes deltagelse. Der er fleksibilitet i børnenes deltagelsesniveau, og det er muligt for børnene at tage initiativ og introducere nye emner. Ideer og emner fremlagt af børnene blev taget op af pædagogen eller af andre børn, og samtalerne udviklede sig derved. Dog viser studiet, at der var en grænse for emner, der kunne tages op inden for den institutionelle kontekst udgjort af en svensk børnehave. Emner om børnenes egen kultur var fraværende. Dette kan skyldes, at emnerne så vidt muligt skulle være fælles for alle børnene, således at alle havde mulighed for at deltage. Det talte sprog var svensk. Resultaterne viser, hvordan læring er situeret som en kommunikativ og deltagelsesbaseret oplevelse, og at fælles og delte emner er afgørende for deltagelse.

Design

Det empiriske datagrundlag består af videooptagelser af måltidssamlinger for otte småbørnsgrupper fra otte daginstitutioner i fem områder med forskellige socioøkonomiske forhold i en svensk by. Videooptagelserne er analyseret som læringssituationer. Ti børn i alderen 20-25 måneder med svensk som andetsprog deltager i undersøgelsen. Personalet indgår ligeledes som deltagere i studiet. Foruden videooptagelser er der foretaget feltnoter, der bruges som data.

Kultti A., & Samuelsson, I.P. (2014). Guided participation and communication practices in multilingual toddler groups. I: L.J. Harrison & J. Sumsion (red.). Lived Spaces of Infant-Toddler Education and Care – Exploring Diverse Perspectives on Theory, Research and Practice. Springer: Dordrecht.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge, hvordan organiseringen af og strukturen i dagligdags daginstitutionsaktiviteter har betydning for flersprogede børns mulighed for at lære og bruge det svenske sprog. Fokus er på de små børn – det vil sige i alderen 1-3 år. Studiet har to specifikke forskningsspørgsmål: 1) Hvad karakteriserer de aktiviteter, som børnene deltager kommunikativt i? 2) Hvad karakteriserer pædagogernes styring af og deltagelse i disse aktiviteter?

Resultat

Studiet viser, at børnene tilbydes forskellige muligheder for sprogindlæring og kommunikation gennem aktiviteterne, og at aktiviteterne adskiller sig fra hinanden i blandt andet gruppestørrelse og pædagogernes grad af styring. I artiklen gives der tre eksempler på måder, hvorpå kommunikationen mellem børn og voksne eller mellem børn alene kan foregå på, som alle bidrager til sprogudviklingen hos flersprogede børn. Alle tre eksempler viser, hvordan forskellige dagligdagsaktiviteter kan bidrage forskelligt til flersprogede børns sprogudvikling. Første eksempel foregår i en større børnegruppe, hvor der er igangsat en aktivitet med relativt meget pædagogstyring. Pædagogerne stiller spørgsmål til børnene om begreber og forklarer dem i en kontekst med tydelig struktur (organiseret omkring en sang og dennes tekst). Både verbale og ikke-verbale ressourcer (som fagter og bevægelser) bruges for at kommunikere, hvilket ifølge forfatterne lader til at være vigtig for at kunne inkludere børn med forskellige sprogkompetencer, erfaringer og viden i gruppeaktiviteter og dermed giver muligheder for udvikling af viden om svenske ord og begreber. I det andet eksempel

foregår kommunikationen i en mindre gruppe under et måltid. Her er pædagogen mindre styrende. Organiseringen af måltidssituationen, dvs. det forhold at børnene og pædagogerne spiser sammen, giver pædagogerne mulighed at vejlede børnenes kommunikation gennem at stille spørgsmål, mens børnene kommunikerer med hinanden. Pædagogens spørgsmål skaber mulighed for at introducere børnene for nye begreber. Det tredje eksempel er når aktivitet og kommunikation foregår mellem børnene og uden pædagogerne. Her er der tale om tre børn med bosnisk som modersmål, der snakker sammen på en blanding af bosnisk og svensk. De bruger en svensk sang, der synges i daginstitutionen, som en fælles ressource i deres kommunikation. I denne form for aktivitet og kommunikation introduceres der ikke nye svenske ord og begreber, men sangen bruges som en fælles ressource i deres kommunikation. De tre eksempler viser, at forskellige aktiviteter og omgivelser bidrager på forskellig måde til børns sprogindlæring. Studiet viser, at pædagogstyrede fællesaktiviteter giver gode muligheder for at lære svenske ord og begreber. Spontane samtaler over et måltid giver mulighed for at udvikle sproget, og børnenes leg i små grupper uden pædagogdeltagelse træner de allerede indlærte svenske ord og begreber.

Design

Studiet er baseret på data fra videoobservationer i otte daginstitutioner, seks med børn i 1-3-års alderen og to med børn i 1-5-årsalderen. Børnene i disse børnehaver talte andre sprog en svensk hjemme, for eksempel bosnisk, bulgarsk, engelsk, finsk, kurdisk, persisk og tysk. Artiklen tager udgangspunkt i videoobservationer af tre børn i alderen 2,3-2,5 år i tre af daginstitutionerne. Observationerne af disse tre børn illustrerer tre forskellige kommunikationssituationer og deraf følgende læringspotentiale. Videoobservationerne viser, hvad forfatterne kalder kommunikative aktiviteter, hvor børnene deltager med sproget i samspil med deres kammerater og pædagoger. De tre typer af aktiviteter med de tre udvalgte børn, der præsenteres i artiklen, er karakteriseret ved en situation hvor en stor gruppe børn styres af en pædagog, en situation med en lille gruppe børn med deltagelse af en pædagog og endelig en situation, hvor tre børn selv kommunikerer. Forfatterne bruger et sociokulturelt perspektiv til at belyse samspillet og kommunikationen mellem børn og voksne samt mellem børn.

Rogde, K., Melby-Lervåg M., & Lervåg, A. (2016). Improving the General Language Skills of Second-Language Learners in Kindergarten: A Randomized Controlled Trial. Journal of Research on Educational Effectiveness 9 (1), 150-170.

Formål

Formålet med studiet er at undersøge effekten af en intervention målrettet tosprogede børns generelle sprogfærdigheder (general language skills) i et andetsprog.

Resultat

Resultaterne viser, at børnene i interventionsgruppen opnår signifikante forbedringer inden for tillært ordforråd, som ser ud til at være fastholdt syv måneder efter interventionen. Interventionen virker også til at have en effekt på børnenes ekspressive sprogfærdigheder, men ikke på deres receptive sprogfærdigheder. Effekterne er uafhængige af børnenes indledende sprogfærdigheder, hvilket får forfatterne til at konkludere, at tosprogede børn kan have gavn af andetsprogstræning, også selvom de starter fra et dårligt udgangspunkt. Ifølge forfatterne peger studiet overordnet på, at interventioner målrettet tosprogede børns ekspressive sprogfærdigheder i et andetsprog succesfuldt kan implementeres i dagtilbud med det formål at forbedre børnenes sproglige færdigheder inden skolestart.

Design

Forfatterne anvender et randomiseret, kontrolleret forsøgsdesign til at evaluere effekten af et interventionsprogram rettet mod tosprogede børns generelle sprogfærdigheder. Programmet består af en bred vifte af aktiviteter, herunder træning af ordforråd, grammatik og narrativer. I tillæg til de strukturerede sprogaktiviteter udgør dialogisk læsning en vigtig del af programmet. Interventionsprogrammet består af i alt 54 sessioner, fordelt på tre ugentlige lektioner over 18 uger. Hver uge afholdes to gruppesessioner af 40-45 minutters varighed samt en individuel session for hvert barn af ti minutters varighed. Interventionsprogrammet varetages af pædagoger, som har modtaget to dages oplæring forud for interventionen.

De deltagende børn har norsk som andetsprog og går i 31 forskellige dagtilbud i to forstadskommuner. I alt 115 børn med en gennemsnitsalder på fem år og seks måneder deltager, fordelt på henholdsvis en interventionsgruppe og en kontrolgruppe. Med henblik på at måle effekten af interventionen testes alle børns sproglige færdigheder inden for tillært ordforråd (taught vocabulary), dvs. ord, som anvendes i interventionen, ekspressive og receptive sprogfærdigheder samt narrative færdigheder. Børnene testes før interventionens start, efter interventionen og ved en opfølgende test syv måneder efter interventionen (hvor børnene er startet i skole).

Skans, A. (2011). En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken. Malmö: Malmö högskola.

Formål

Afhandlingens formål er at undersøge og analysere et flersprogligt dagtilbuds didaktik for at skabe kundskab om didaktiske spørgsmål, der opstår, når der arbejdes med flersprogede børn. Fokus i studiet er de to didaktiske spørgsmål om hvad og hvordan.

Resultat

Studiet viser, hvordan pædagogerne arbejder med de flersprogede børn, både gennem sprog og gennem tegnsprog. Pædagogerne anser sprogudvikling som det væsentligste indhold i aktiviteterne, og undersøgelsen viser, at der i høj grad er overensstemmelse mellem, hvordan pædagogerne ønsker at arbejde med indholdet, og hvordan de rent faktisk arbejder. Pædagogerne formår at arbejde med og udvikle alle børnenes sprog ved blandt andet at veksle mellem svensk og øvrige sprog. Hermed viser studiet, at flersproglige pædagoger er en forudsætning for at kunne anvende modersmålet systematisk og funktionelt som et supplement til svensk i det daglige pædagogiske arbejde.

Design

Data er indsamlet gennem interviews og observationer på en afdeling i et dagtilbud, hvor hovedparten af børnene var tosprogede. Børnene er tre til fire år gamle. To ledere i dagtilbuddet blev interviewet om, hvilket syn de havde på deres eget dagtilbud og arbejdet med flersproglighed. I afdelingen arbejdede tre pædagoger og en specialpædagog, der blev interviewet om deres holdninger til dagtilbuddets aktiviteter og metoder. Pædagogerne talte svensk, arabisk, bosnisk, albansk og rumænsk – sprog, der også blev talt af børnene. Observation fungerede som den primære dataindsamlingsmetode til at undersøge didaktikken i arbejdet med flersprogede børn. I alt blev 15 timers aktiviteter optaget på video med et håndholdt kamera, ligesom forfatteren også tog noter. Interview og optagelser blev transskriberet, og materialet blev analyseret ved at blive opdelt i temaer, der var karakteristiske for arbejdet.

6 Studier om målrettede sprogaktiviteter og måling af sprogfærdigheder

Studierne i dette undertema beskæftiger sig med målrettede sprogaktiviteter og måling af sprogfærdigheder. Kategorien indeholder studier, der har fokus på effekten af målrettede sprogaktiviteter på børns sproglige udvikling, fx virkningen af interventioner i forhold til at styrke børns læsefærdigheder, tidlig skrivning og sprogforståelse. Studierne ser ligeledes på brugen og effekten af sprogvurderinger i dagtilbud, herunder hvordan personalet varetager opgaven med at sprogvurdere, samt hvordan der arbejdes med sproglige evalueringer og sprogtest.

Effekten af målrettede sprogaktiviteter på sproglig udvikling

Bleses, D., Højen, A., Jensen, P., Dybdal, L., & Andersen, P. L. (2017) Metaanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5-årige. Aarhus: Trygfondens børneforskningscenter, Aarhus Universitet

Formål

Rapporten har til formål at undersøge bestemte metodetilgange og deres effekt for, at man videre kan styrke læringsmiljøet i dagtilbud for børn mellem 0-5 år. Rapporten er baseret på en metaanalyse, som har til hensigt at vurdere børns talesproglige og førskriftlige kompetencer samt forskellige metoder og indsatser hertil.

Resultat

Metaanalysen har som det første fokuseret på at danne overblik over pædagogiske tilgange ved følgende kodninger: overordnet pædagogisk tilgang, ramme for indsatsen, tidspunkt for indsatsen, udøver, aktivitet. Det har ført til ti former for pædagogiske tilgange, der er kategoriseret inden for kategorierne: generel stimulering, fokuseret stimulering og omfattende stimulering.

Generel stimulering omhandler, at der ikke er et fokuseret formål i forhold til en sproglig kompetence. Herunder er 1) forældrebaseret fælleslæsning og 2) pædagogbaseret generel stimulering.

Fokuseret stimulering omhandler at understøtte fokuserede udvalgte sproglige kompetencer. Udøverne af indsatsen kan både være forskere, pædagoger eller pædagoger i samarbejde med forældre. Her bruges gerne bestemte aktiviteter, som led i børnenes læring af en bestemt sproglig kompetence. Inden for denne er: 3) Forskerbaseret lydlig opmærksomhedstræning, 4) forskerbaseret fokuseret stimulering, 5) pædagogbaseret bogfokuseret stimulering, 6) individuel computerbaseret stimulering, 7) curriculumbase-ret professionel udvikling og 8) forældre- og pædagogbaseret stimulering.

Omfattende stimulering omhandler sprog og førskift, som en del af en bredere indsats. De er curriculum-baserede. Inden for denne er 9) pædagogbaseret omfattende stimulering og 10) forældrebaseret omfattende stimulering.

Metaanalysen viser, at børn med stor sandsynlighed vil få øget sproglige kompetencer uanset pædagogisk tilgang og indsatser. Effekten er opgjort i standardafvigelse, hvor de gennemsnitlige positive effekt-størrelser viser, at man ved førskrift kan forvente større udbytte end ved talesprog. Det er ved Pædagogisk bogfokusering, at man finder de mest robuste resultater i forhold til førskrift. Andre indsatser for førskrift er Forskerbaseret fokuseret stimulering og Individuel computerbaseret stimulering, som er med til at løfte børnenes skriftlige kompetencer. I forhold til talesprog viser metaanalysen, at effekten af de pædagogiske tilgange ikke er forskellige fra hinanden.

Gyldigheden af resultaterne kan diskuteres, eftersom de fleste inkluderede studier kommer fra USA. Man har i Danmark lavet indsatser inden for Generel stimulering, hvor fælleslæsningen er blevet afprøvet. Forældrebaseret stimulering blev afprøvet i tosprogede familier, og resulterede i en reducering af andelen, der skulle i modtagerklasse (Andersen & Jacobsen, 2012). Der har også været forsøg med Fokuseret stimulering, her viste det sig at inden for Pædagogbaseret fokuseret boglæsning med fokus på dialogisk læsning, var en positiv effekt på kommunikative færdigheder i indsatsen Læseleg. Dette gælder ikke 3-4 årige med sprogproblemer (Clasen & Jensen de López, 2013; Jensen de López & Knudsen, 2015). Andre indsatser som SPELL og Fart på sproget havde en positiv effekt på førskrift-kompetencerne hos alle indsatsgrupper. Et eksempel på Pædagogbaseret omfattende stimulering i vuggestuen er Leg og læring, hvor pædagogerne fik redskaber til at skabe interaktive og stimulerende samtaler. Dette i forskellige læringsmål, som endvidere viste en positiv effekt på forskellige områder. Rapporten konkluderer, at man godt kan overføre nogle af resultaterne til en dansk kontekst.

Design

Metaanalyserne er baseret på effektstudier med fokus på indsatser i både børnehaven og i hjemmet. Studierne, der er inkluderet, er valgt på baggrund af, at de er vurderet som værende af høj kvalitet. For at sikre relevans for dagtilbuddene i en nutidig kontekst, er forskningen begrænset til at være fra 1990-2014 og ikke før. I alt er 141 studier inkluderet, der omfatter 185 indsatser. Indsatsgrupperne i studierne, har haft en kontrolgruppe, hvor udviklingen er blevet sammenlignet for at sikre et retvisende billede. Flest studier er baseret på engelsktalende børn og dernæst spansktalende. Effektmålingen i studierne har en usikkerhed, og det er ud fra dem, at man har vurderet sandsynligheden af effekten.

Bleses, D., Højen, A., Andersen, M.K., Dybdal, L., & Sehested, K. (2015). Sproget kan styrkes! Rapport om SPELL og Fart på sproget. Undersøgelser af effekten af to sprogindsatser. Odense: Syddansk Universitet.

Formål

Denne rapport præsenterer resultaterne fra to randomiserede forsøg, hvis primære formål er at undersøge kortsigtede effekter af sprogindsatserne Structured Preschool Effort for Language and Literacy (SPELL) (sprogtilegnelse via struktureret, legebaseret læsning) og Fart på sproget (sprogtilegnelse via målrettede og systematiske legeaktiviteter). Begge studier undersøger således, om strukturerede sprogindsatser kan styrke børns sprogtilegnelse i en dansk pædagogisk kontekst. Ud over at undersøge sprogtilegnelsen har studiet af SPELL til formål at undersøge, om børnenes udbytte af indsatsen øges ved (1) at give pædagogerne ekstra kursusdage i kompetenceudvikling, eller ved (2) at lade forældrene udføre sprogaktiviteter i hjemmet parallelt med sprogaktiviteterne i dagtilbuddet. I studiet af Fart på sproget bliver det endvidere undersøgt, (1) om effekten af indsatsen er størst, hvis sprogaktiviteterne i dagtilbuddet gennemføres med små eller store børnegrupper, og (2) hvad det betyder for effekten, hvis pædagogerne arbejder efter et mere "åbent" curriculum (Fart på sproget ÅBEN), dvs. at pædagogerne skulle understøtte faste læringsområder og læringsmål, men at de selv skulle vælge og planlægge de pædagogiske sprogaktiviteter, der skulle indgå.

Resultat

Overordnet viser effektstudierne af de to sprogindsatser SPELL og Fart på sproget, at børnene i indsatsgrupperne tilegnede sig signifikant bedre førskriftlige kompetencer (fx lydlig opmærksomhed og bogstavkendskab) i løbet af indsatsperioden sammenlignet med børnene i kontrolgruppen. Dog var børnenes udbytte i den lave ende af spektret, dvs. at effektstørrelserne for førskrift var i området 0,20-0,30 i indsatsgrupperne i SPELL og Fart på sproget. Når det gælder talesprog (hvor kun ordforrådet var et aktivt læringsområde i sprogindsatsen), var der kun mindre og ikke-signifikante effekter af SPELL. Ifølge forfatterne kan resultaterne hænge sammen med det faktum, at begge sprogindsatser er gennemført under helt almindelige hverdagsvilkår. Det vil sige, at indsatserne blev gennemført samtidig med de øvrige pædagogiske og praktiske opgaver i dagtilbuddene. En anden mulig årsag kan være, at mange af pædagogerne ikke gennemførte det fulde program, hvilket altså også kan have påvirket børnenes udbytte negativt. Endelig peger resultaterne generelt på, at alle børn fik positivt udbytte af sprogindsatserne uanset forældrenes baggrund. Kun i modellen Fart på sproget ÅBEN, hvor pædagogerne arbejdede efter et mere "åbent" curriculum, fik børnene udbytte af sprogindsatsen både mht. førskrift og talesprog. Disse resultater peger altså på, at fastlagte aktiviteter og faste aktivitetsbeskrivelser med modeller for, hvordan pædagogerne kan arbejde med læringsmålene, ikke er nødvendige forudsætninger for at styrke børns sprog i en dansk pædagogisk kontekst. Resultaterne fra undersøgelsen af Fart på sproget ÅBEN indikerer med andre ord, at det er muligt at opnå bedre resultater, når pædagogerne arbejder med faste læringsområder men selv vælger og planlægger sprogaktiviteter. Derudover peger studiet på, at pædagogerne i Fart på sproget ÅBEN i stor udstrækning valgte at gøre brug af fælles boglæsning og andre "boglige" aktiviteter frem for legeaktiviteter med fokus på sprog. Resultaterne fra undersøgelsen af SPELL indikerer endvidere, at det at give pædagogerne ekstra kompetenceudvikling eller at lade forældrene udføre sproglige aktiviteter hjemme ikke gav børnene yderligere udbytte af sprogindsatsen. Ligeledes finder undersøgelsen af Fart på sproget, at gruppestørrelse ikke havde nogen indflydelse på børnenes udbytte af indsatsen, hvilket indikerer, at førskriftlige kompetencer kan understøttes ved sprogaktiviteter i såvel små som store børnegrupper.

Design

De to sprogindsatser SPELL og Fart på sproget blev designet sådan, at de kunne sammenlignes med hinanden. SPELL tager udgangspunkt i fælles læsning af bøger, mens Fart på sproget tager udgangspunkt i strukturerede legeaktiviteter såsom vendespil, sanglege og fortællebold. Begge sprogindsatser understøtter børns talesproglige kompetencer og læse- og skriveforudsætninger ud fra fire læringsområder: ordforråd, narrative kompetencer, skriftsprogskoncepter og lydig opmærksomhed. Sprogindsatserne forløber over en periode på 20 uger to gange om ugen og er målrettet alle børn i alderen 3-6 år. Begge studier gør brug af randomiseret, kontrolleret forsøg (RCT) og anvender et fire-gruppedesign, dvs. at begge studier inddelte børnene tilfældigt i tre indsatsgrupper og én kontrolgruppe. I alt deltog 5.350 børn fra 134 dagtilbud i studiet af SPELL, mens 5.436 børn fra 145 dagtilbud deltog i studiet af Fart på sproget. Sprogindsatserne blev afviklet over to kohorter. Datamaterialet består af før- og eftermålinger af børnenes sproglige kompetencer (et batteri af sprogtest gennemført af pædagogerne), spørgeskemaer udfyldt af dagtilbudsledere, pædagoger og forældre, observationer af dagtilbuddenes fysiske læringsmiljø samt videooptagelser af sprogaktiviteter i dagtilbuddene (det sidste gælder kun undersøgelsen af SPELL). Derudover blev der indhentet baggrundsinformation fra Danmarks Statistik, ligesom pædagogerne blev bedt om at udfylde aktivitetsnoter og et sprogudviklingsskema med henblik på at undersøge kvaliteten af gennemførelsen af sprogindsatserne.

Bråten, B., & Haakestad, H. (2014). Refleksjon som metode i barnehagers språkarbeid. Evaluering av et forsøk i seks barnehager. Oslo: Fafo.

Formål

Rapporten er en følgeevaluering af et fire måneders forsøg med et refleksionsværktøj i seks norske daginstitutioner (barnehager) arbejde med sprogudviklingen hos børnene. Refleksionsværktøjet er udarbejdet af Uddannelsesdirektoratet (Utdanningsdirektoratet) med det formål at udvikle og styrke sprogarbejdet. Værktøjet skal kortlægge børnenes sproglige niveau og give inspiration til udviklingsplaner for det enkelte børns sproglige udvikling. Rapporten har tre formål. Første formål er at dokumentere, hvordan daginstitutionerne har brugt det tilbudte refleksionsværktøj. Andet formål er at vurdere om og hvordan denne arbejdsform bidrager til øget refleksion og pædagogisk udviklingsarbejde. Tredje formål er at komme med anbefalinger til ændringer i refleksionsværktøjet og det videre arbejde med det, før det eventuelt tilbydes alle landets daginstitutioner.

Resultat

Rapporten finder, at dagtilbuddenes arbejde med refleksionsværktøjet har virket efter hensigten, idet det har dannet grundlag for refleksion og bidraget til at skabe kollektive drøftelser om konkrete mål og tiltag i sprogarbejdet. Særligt det praksisnære vurderingsskema er en styrke i den arbejdsform som refleksionsværktøjet udgør. Dog fremhæver rapporten, at der er plads til forbedringer i arbejdsplanen, som tilbydes i værktøjet, samt i de konkrete hjælpemidler. Blandt andet peges der på, at der i arbejdsplanen er sat for lidt tid og plads af til kollektiv refleksion blandt personalet. Desuden mangler der vejledning i, hvordan refleksionerne over egen praksis kobles til teori og fagligt baserede råd, idet vurderingsskemaet ikke knytter praksisidealerne til teori. Endvidere fokuserer vurderingsskemaet primært på, hvordan de ansatte kollektivt og individuelt kan forbedre deres sprogarbejde, og i mindre grad på de strukturelle rammebetingelser, som sprogarbejdet foregår indenfor.

Design

Rapporten evaluerer i seks daginstitutioner (barnehagers) arbejde med et refleksionsværktøj i perioden januar til april 2014. Rapporten beskriver først Refleksionsværktøjet og dets formål. Refleksionsværktøjet består af et vurderingsskema med 55 idealpåstande om, hvordan dagtilbud bør lave sprogarbejde, som den ansatte skulle sammenligne med dagtilbuddets egen praksis ved at rangere denne praksis som hhv. "tilfredsstillende", "bør ændres" og "skal ændres". En opsummering af de ansattes vurderinger udgør en kortlægning af den givne dagtilbuds praksis med sprogarbejde, som er grundlaget for en fælles diskussion blandt de ansatte om, hvad de skal ændre, og hvilke mål og tiltag de skal sætte i gang for at opnå en sådan ændring. Følgeevalueringen har lagt vægt på at følge processen med brugen af reflektionsværktøjet og ikke resultatet af processen. Hovedspørgsmålet for følgeforskningen har været om værktøjet har bidraget til refleksion og pædagogisk udvikling. Datagrundlaget for følgeforskningen består af deltagerobservation ved 16 fællesmøder, hvor værktøjet er blevet anvendt, observationer af dagligdagen i daginstitutionerne samt af enkeltinterviews og fokusgruppe interviews med ledere og ansatte. Til vurderingen af deltagernes og daginstitutionernes øgede kompetencer i arbejdet med refleksionsværktøjet benyttes Knud Illeris teoretiske begreber for kompetenceudvikling: Engagement, praksis og refleksion. Som supplement anvendes begrebet strukturelle rammebetingelser, der omhandler betingelserne for kompetenceudvikling.

Danmarks Evalueringsinstitut (2008). Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Formål

Evalueringsrapporten har til formål at give et overblik over sprogstimuleringsindsatsen og effekten af denne samt at udbrede viden om god kommunal praksis på sprogstimuleringsområdet. Evalueringen centrerer sig om identifikation af hvordan praksis har udviklet sig siden 2002, med særligt henblik på hvordan det er gået med de dele af indsatsen, som vejledningen fokuserede på, dvs. indkredsning af de involveredes oplevelse af indsatsens effekt, vurdering af hvilke faktorer der henholdsvis hæmmer og fremmer indsatsen, samt forslag til initiativer der kan støtte indsatsen.

Resultat

Overordnet viser resultaterne at ca. halvdelen af kommunerne har bevæget sig i den ønskede retning. Evalueringsrapporten anbefaler seks fokusområder: 1) flere studier til at fastslå effekten af indsatsen, 2) udvikling af mere systematiske kommunale administrative redskaber, 3) kritiske undersøgelser af kommunale procedurer, 4) bedre information til forældre om indsatsens formål og metoder, 5) videreuddannelse af relevante ansatte og etablering og udvikling af projekter, 6) forbedring af skoleovergangen.

Design

Evalueringen er et kohortestudie baseret på spørgeskemaundersøgelser blandt skole- og dagtilbudschefer og tosprogskonsulenter/pædagogiske konsulenter i alle landets kommuner. Endvidere er der gennemført seks casestudier af udvalgte kommuner.

Fälth, L., Gustafson, S., & Svensson, I. (2017). Phonological awareness training with articulation promotes early reading development. Education 137 (3), 261-276.

Formål

Formålet med studiet var at undersøge effekten af Fonomix, som er en svensk intervention målrettet fonologiske færdigheder og artikulation, på børns fonologiske bevidsthed og læsefærdigheder i den svenske børnehaveklasse (preschool class). Forskningsspørgsmålene var: (1) Hvilke effekter havde interventionen på bogstav- og lydkendskab samt afkodning af ord, begrænset til de bogstav-lyd-kombinationer, som var inkluderet i interventionsprogrammet? (2) Hvilke overførselseffekter havde interventionen på fonologisk bevidsthed samt afkodning af ord, når alle lyde og bogstaver var inkluderet? (3) Hvad var effekterne for børn i risiko for læsevanskeligheder, sammenlignet med børn der fulgte en sædvanlig læseudvikling?

Resultat

Baseret på deres tidlige læsefærdigheder blev de deltagende børn i både den eksperimentelle gruppe og sammenligningsgruppen inddelt i undergrupper: børn i risiko for læsevanskeligheder og børn med sædvanlig læseudvikling. Resultaterne viste, at for børnene i den eksperimentelle gruppe var der en større fremgang målt ved tests, både for børn i risiko for læsevanskeligheder og børn med sædvanlig læseudvikling, set i forhold til sammenligningsgruppen. Disse positive resultater gjaldt både for lyde og ord inkluderet i interventionen og nye lyde og ord, som ikke havde været en del af interventionen. Dette fund peger ifølge forfatterne på, at interventionens effekter er overførbare, dvs. at træningen af Fonomix' specifikke bogstav-lyd-kombinationer også hjælper til at aflæse andre bogstaver og lyde. Ved den opfølgende test seks måneder efter interventionens afslutning fandt forfatterne, at effekterne af interventionen var fastholdt, samt at den eksperimentelle gruppes udvikling var mere markant end sammenligningsgruppens.

Design

Effekten af Fonomix-metoden for svenske børnehaveklassebørn blev udforsket gennem et longitudinelt interventionsdesign, hvor i alt 69 børn fra to skoler deltog, inddelt i en eksperimentel gruppe med 39 børn og en sammenligningsgruppe med 30 børn.

Fonomix-interventionen bestod af fonologisk træning med fokus på udtale. Træningsmaterialet indeholdt otte bogstav-lyd-kombinationer med den dertil associerede udtale. Udtalen blev illustreret med billeder af munde, som suppleredes med øvelser foran et spejl. Interventionen varede omtrent 45 timer fordelt over hele skoleåret. Sammenligningsgruppen fulgte et materiale kaldt *Trulle*, som baserede sig på rim, sætninger, ord, stavelser og lyde. Gruppen anvendte endvidere et materiale designet af deres egne pædagoger (teachers), hvor børnene legede med sproget, fx gennem 'lyttelege'. Sammenligningsgruppen brugte i alt omkring 45 timer på deres træning, svarende til den eksperimentelle gruppes tidsforbrug på Fonomix-interventionen. For at teste effekten af interventionen blev de deltagende børns tidlige læsefærdigheder (pre-reading skills) testet individuelt før interventionens start, midt på skoleåret, umiddelbart efter interventionens afslutning og opfølgende seks måneder efter.

Lyster, S.H., Lervåg, A.O. & Hulme, C. (2016). Preschool morphological training produces long-term improvements in reading comprehension. Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal 29, 1269-1288.

Formål

Formålet med studiet er at evaluere langtidseffekten af en intervention målrettet morfologisk bevidsthed (morphological awareness) på børns læseforståelse. Forfatterne præsenterer opfølgende, longitudinelle data fra børn, der deltog i et tidligere interventionsstudie, som havde til formål at teste effekterne af henholdsvis morfologisk og fonologisk bevidsthedstræning i dagtilbud på børns læseudvikling. Det tidligere studie viste, at fonologisk og morfologisk træning forbedrede børns læsefærdigheder i 1. klasse, men at de børn, som havde modtaget morfologisk træning, oplevede en bedre fremgang end den fonologiske gruppe. I det opfølgende studie, som præsenteres her, undersøges det, hvorvidt effekterne fundet i det tidligere studie består på længere sigt. Forfatterne evaluerer derfor effekten af den oprindelige morfologiske træning på børnenes læsefærdigheder i slutningen af 6. klasse.

Resultat

I 1. klasse opnåede børnene i den morfologiske træningsgruppe signifikant bedre resultater inden for både læsning af ord og tekstlæsning end børnene i kontrolgruppen. Der blev ikke fundet signifikante forskelle mellem den morfologiske og den fonologiske træningsgruppe. I 6. klasse opnåede børnene i den morfologiske træningsgruppe signifikant bedre resultater inden for læseforståelse end børnene i kontrolgruppen, hvorimod resultaterne for børnene i den fonologiske træningsgruppe ikke afveg signifikant fra kontrolgruppen. Forfatterne fandt ingen signifikante forskelle mellem den morfologiske og den fonologiske træningsgruppe. Ifølge forfatterne peger resultaterne på, at tidlig træning i morfologisk bevidsthed kan have en langsigtet indflydelse på børns udvikling af læsefærdigheder (literacy).

Design

I forbindelse med det tidligere interventionsstudie modtog én gruppe børn morfologisk træning i dagtilbuddet, mens en anden gruppe modtog træning i fonologisk bevidsthed. En tredje gruppe (kontrolgruppe) fulgte det sædvanlige dagtilbudsprogram. I det opfølgende studie, som rapporteres her, testes 115 af børnene fra det oprindelige interventionsstudie i 6. klasse, herunder 22 fra den oprindelige fonologiske gruppe, 63 fra den morfologiske gruppe og 30 fra kontrolgruppen.

Træningssessionerne i det oprindelige interventionsstudie fandt sted ca. 30 minutter om ugen i en periode på 17 uger og blev varetaget af børnenes pædagoger. Træningen i den fonologiske gruppe fokuserede på ord- og bogstavlyde, mens den morfologiske træning drejede sig om ords opbygning og de forskellige dele eller segmenter, et ord består af (morfemer). Børnene arbejdede fx med sammensatte ord, endelser (ental-flertal m.m.) og ord, som udledes af andre (fx lykkelig/u-lykkelig, hvor det at sætte "u" foran skaber ordets modsætning).

Hagen, Å. M., Melby-Lervåg, M., & Lervåg, A. (2017). Improving Language Comprehension in Preschool Children with Language Difficulties: A Cluster Randomized Trial. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 58 (10), 1132-1140.

Formål

Formålet med studiet var at vurdere effekten af en intervention målrettet sprogforståelse blandt børn med sprogvanskeligheder. Det blev undersøgt, i hvilken grad interventionen forbedrede de deltagende børns sprogforståelse, og om de fundne effekter var varige.

Resultat

Resultaterne viser, at der umiddelbart efter interventionen var moderate positive effekter af interventionen på både de nære, mellemliggende og fjerne mål for sprogforståelse. Ved den opfølgende måling syv måneder efter var effekterne på de nære og mellemliggende mål reduceret, mens effekterne på de fjerne mål var fastholdt. Ifølge forfatterne peger studiet på, at det er muligt at forbedre sprogforståelsen for børn i sproglige vanskeligheder i dagtilbudsgrupper (classroom settings).

Design

Forfatterne foretog et randomiseret forsøg i 148 dagtilbudsgrupper (preschool classrooms) i to kommuner. Ud af 860 børn, som blev sprogvurderet, udvalgte forfatterne de 35 % med de laveste scores til videre deltagelse (i alt 301 børn). Disse børn blev tilfældigt placeret i en interventionsgruppe (157 børn) eller en kontrolgruppe (144 børn). Børnenes gennemsnitsalder ved studiets start var 57,84 måneder.

Interventionen var målrettet sprogforståelse og sigtede blandt andet mod at forbedre børnenes ordforråd, narrative færdigheder og evnen til aktiv lytning. Interventionen strakte sig over 13 måneder med fem 6-ugers træningsblokke (i alt 30 uger). Træningsugerne bestod af to 30-minuters sessioner i grupper og én individuel session af 15 minutters varighed. Interventionen blev varetaget af pædagoger, som modtog træning før interventionens start og halvvejs inde i forløbet. Kontrolgruppen fulgte det sædvanlige dagtilbudsprogram, som involverede læsning og sprogaktiviteter, men i et langt mindre struktureret format.

Effekterne af interventionen blev målt med en række instrumenter til sprogvurdering, som lå henholdsvis tæt på interventionens indhold (ord anvendt i interventionen), i et mellemleje (intermediate) og fjernt fra interventionen (distal), fx generaliserede standardiserede mål. Børnene blev testet individuelt med de forskellige måleinstrumenter henholdsvis før interventionens start, umiddelbart efter interventionen, ved afslutningen af deres sidste år i dagtilbuddet samt ved en opfølgende måling syv måneder efter.

Hofslundsengen, H., Hagtvet, B. E., & Gustafsson, J. (2016). Immediate and Delayed Effects of Invented Writing Intervention in Preschool. Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal, 29 (7), 1473-1495.

Formål
Formålet er at undersøge effekten af et 10-ugers forløb i tidlig skrivning (invented writing) med 5-årige børn i dagtilbud. Fokus er på børnenes fonemiske opmærksomhed, stavning og læsning.

Resultat
Resultaterne viser, at børnene i træningsgruppen klarede sig bedre i de to efter-tests sammenlignet med børnene i kontrolgruppen. Børnene i træningsgruppen var bedre til at stave vanskelige ord (ortographically challenging words) sammenlignet med børnene i kontrolgruppen. Resultaterne viser også, at forløbet om tidlig skrivning havde en signifikant effekt på børnenes fonemiske opmærksomhed, stavning og læsning i testen, som blev foretaget umiddelbart efter forløbets afslutning. Da børnene blev testet et halvt år efter skolestart, var effekterne af forløbet stadig til stede, men i mindre grad.

Design
12 dagtilbud med 105 5-årige børn deltog i undersøgelsen. Dagtilbuddene blev tilfældigt opdelt i to grupper bestående af henholdsvis en træningsgruppe og en kontrolgruppe. Træningsgruppen bestående af 40 børn modtog træning i tidlig skrivning. Kontrolgruppen bestod af 65 børn, som fulgte det sædvanlige dagtilbudsprogram.

Træningssessionerne fokuserede på tidlig skrivning som en udforskende aktivitet både individuelt og i grupper. Aktiviteterne tog udgangspunkt i, at børnene skulle udforske forholdene mellem lyd og skrift gennem skrivning. Hver træningssession varede omkring 20 minutter og blev gennemført fire gange om ugen i en periode på 10 uger. Træningen blev varetaget af børnenes pædagoger og pædagogstuderende under supervision af pædagogerne.

Børnene blev testet i færdigheder inden for fonemisk opmærksomhed, stavning og læsning inden forløbets start, umiddelbart efter forløbets afslutning, som var cirka otte uger før skolestart, og igen et halvt år efter skolestart.

Markussen-Brown, J. (2015). Establishing Quality in Preschool Language and Literacy Environments. Odense: Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet.

Formål
Denne afhandling skal forstås i relation til to større forskningsprojekter, nemlig SPELL (Structured Preschool Effort for Language and Literacy) og LEAP (Language and Literacy Educational Activities for Preschoolers). SPELL var et RCT-studie, som undersøgte effekten af et 20-ugers pædagogisk efteruddannelsesforløb med fokus på at fremme børns læsefærdigheder. På samme måde som SPELL interesserede LEAP-projektet sig også for effekten af efteruddannelsesforløb i forhold til udviklingen af børns læsekompetencer. Begge projekter involverede ca. 7000 børn og 600 pædagoger. Afhandlingen omfatter tre separate artikler, som på hver sin vis undersøger udviklingen af sprog- og før-skriftsprogsfærdigheder hos børn i dagtilbud (preschools). På baggrund af artiklernes respektive afdækninger af emnet er afhandlingens formål at skabe ny og relevant information til beslutningstagerne for kvalitetsudviklingen af det sproglige område i danske dagtilbud. Udover at udføre en kvalitetsanalyse af den sprogrelaterede praksis præsenterer afhandlingen international forskningslitteratur om udviklingen af børns sproglige færdigheder. Endelig søger den sidste del af

afhandlingen at undersøge, hvordan den fremtidige brug af pædagogisk efteruddannelse kan optimeres.

Resultat

Samlet set indikerer afhandlingen, at behovet for at revidere pædagogernes praksis og uddannelse med henblik på at understøtte børns sproglige og kognitive udvikling er stort. En af optimeringsmulighederne udgøres af pædagogernes efteruddannelse, som – på baggrund af afhandlingens undersøgelser – bør udformes i flere formater med højere og længere uddannelsesforløb. Undersøgelserne fra første artikel viser, at de danske pædagoger er dygtige til at skabe varme og følelsesmæssigt understøttende miljøer, men at disse standarder ikke opretholdes i sprog- og kognitionsunderstøttende interaktioner. Dette indikerer et forbedringspotentiale i forhold til pædagogers arbejde med og viden om sprogudviklende redskaber og strategier. Resultaterne fra anden artikel viser blandt andet, at brugen af coaching på efteruddannelser har en positiv virkning. Samtidig synes det faglige udbytte af kurser at stige, når de indgår i kombinationer med mindst et andet efteruddannelsesformat. Endelig indikerer resultaterne fra artikel 3, at pædagogernes evner til at observere og kode hinandens praksis var utilstrækkelige efter tre dages efteruddannelse. Her var tendensen især, at pædagogerne overvurderede deres anvendelse af de tillærte sprogunderstøttende strategier. Derved synes tre dages efteruddannelse ikke at være tilstrækkeligt til at skabe væsentlige forbedringer i pædagogers sprogunderstøttende praksis.

Design

Afhandlingens første artikel er designet til at undersøge kvaliteten i danske dagtilbud på pædagog- og institutionsniveau. Til undersøgelsen af kvaliteten på pædagogniveau anvendes måleredskabet Classroom Assessment Scoring System, som gør det muligt at vurdere kvaliteten på tre underskalaer. På institutionsniveau benyttes værktøjet Classroom Literacy Assessment Profile til eksempelvis at måle antallet af sprogstimulerende materialer inden for børns rækkevidde. Afhandlingens anden artikel tager form som et systematisk review og udfører en metaanalyse af international forskningslitteratur, som interesserer sig for effekter af efteruddannelser med sprogligt fokus. Udover at pædagogerne skulle være færdiguddannede, og at børnene skulle være mellem tre og seks år gamle, var inklusionskriteriet for reviewet blandt andet, at forskningen skulle rette sig mod effektmålinger af interventioner i efteruddannelse. Dette medførte inklusionen af i alt 22 studier. Tredje artikel er en teoribaseret undersøgelse af, hvorvidt tre dages efteruddannelse bevidstgjorde pædagoger om, hvor ofte de brugte en udvalgt pædagogisk strategi. Med afsæt i tidligere forskning på området var denne undersøgelse initieret af en hypotese om, at individers bevidsthed om et lavt præstationsniveau i en given færdighed ansporer dem til at forbedre denne.

Norling, M., Sandberg, A., & Almqvist, L. (2015). Engagement and Emergent Literacy Practices in Swedish Preschools. European Early Childhood Education Research Journal 23 (5), 619-634.

Formål

Formålet med dette studie er at undersøge børns engagement i forskellige sprogrelaterede læringsaktiviteter (emergent literacy activities). Dette undersøges via syv kvalitetsparametre, som hver især etablerer et indblik i det sociale læringsrum, pædagoger skaber gennem deres pædagogiske og didaktiske praksis.

Resultat

Samlet set viser studiet en stærk relation mellem børns engagement og de understøttende indsatser, det pædagogiske personale udøver i praksis. På baggrund af de gennemførte observationer konstaterer studiet, at læringsmiljøets sociale dimensioner kan forklare 50 % af variationen i børnenes engagement under de observerede aktiviteter, hvoraf det mest signifikante bidrag kom fra

personalets instruerende læringsaktiviteter (instructional learning formats). Disse aktiviteter udgøres blandt andet af pædagogiske strategier, der stimulerer børns aktive deltagelse – eksempelvis at synge, rime eller male. Ifølge studiets resultater er det dog først i samspil med læringsrummets øvrige pædagogiske og didaktiske dimensioner, at børnenes engagement i sprogstimulerende aktiviteter for alvor kan påvirkes.

Design

Med afsæt i observationsinstrumentet CLASS (Classroom Assessment Scoring System) udgøres studiets kvantitative undersøgelser af en række observationer af forskellige sprogstimulerende aktiviteter i svenske dagtilbud (preschools). CLASS gør det muligt at undersøge sammenhænge mellem personalets pædagogiske praksis og børnenes engagement i forskellige læringsaktiviteter. Gruppeobservationerne blev gennemført i 55 dagtilbudsafdelinger (preschool units) med to uafhængige personer og inkluderede både udendørs- og indendørsaktiviteter. I alt blev 165 pædagoger (preschool teachers) observeret under flere forskellige dagligdagsaktiviteter, som involverede ét eller flere børn.

Brugen og effekten af sprogvurderinger

Danmarks Evalueringsinstitut (2010). Fokus på sprog - daginstitutioners indsatser for treårige. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Formål

Formålet med evalueringen er at afdække, hvordan daginstitutioner tilrettelægger, organiserer og varetager opgaven med at sprogvurdere og gennemføre opfølgende sprogindsatser for 3-årige. Undersøgelsen har særligt fokus på de børn, der er vurderet til at have behov for en fokuseret sproglig indsats. Det undersøges, hvordan henholdsvis institutionsledere, pædagoger og forældre oplever virkningen af de indsatser, som iværksættes, og hvilken virkning de opfølgende sprogindsatser har.

Resultat

Undersøgelsen viser, at de sprogansvarlige pædagoger føler sig klædt på til at varetage opgaven med at sprogvurdere børn. Undersøgelsen peger på behovet for, at de sprogansvarlige pædagoger gennemfører sprogvurderinger jævnligt for at opnå rutine og sikkerhed, som kan bidrage positivt til opgavevaretagelsen. Samtidig peges der på, at det kan være hæmmende for opgaveløsningen, hvis opgaven er forankret hos en eller få personer i institutionen. Der identificeres en række barrierer for vidensoverlevering fra de sprogansvarlige pædagoger til de øvrige pædagoger, der er tilknyttet barnet. Generelt tager forældre imod tilbuddet om sprogvurdering af deres barn, men oplever at der mangler information om vurderingens resultater og de eventuelle indsatser, der skal iværksættes. Studiet fremhæver, at institutionslederne kunne være mere involverede i at sikre overlevering af viden mellem pædagoger og forældre.

Design

To danske kommuner er udvalgt på baggrund af data fra EVA's undersøgelse 'Måling af sproglig udvikling' (EVA, 2008). Datamaterialet består af skriftligt materiale fra de to kommunale forvaltninger omhandlende kommunernes sprogindsatser og af interviews med dagtilbudspersonale, ledere og forvaltningsansatte. Desuden indgår sprogvurderinger, revurderinger og handleplaner. Undersøgelsen er tilrettelagt og gennemført som en virkningsevaluering, det vil sige en evalueringsmetode som indebærer en processuel tilgang til en effektevaluering.

Holm, L. (2009). Evaluering af sprogvurderingsmaterialer i daginstitutioner. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Formål

Udgangspunktet for denne undersøgelse er, at sproglig vurdering i en daginstitution kan betragtes som en social praksis og med fordel kan analyseres som en sådan. På baggrund heraf sigter undersøgelsen mod nærmere at belyse, hvordan en sproglig vurderingspraksis konstrueres i mødet mellem vurderingsmateriale, pædagog og barn. Med udgangspunkt i forståelsen af sproglig vurdering som social praksis bliver undersøgelsens centrale forskningsspørgsmål: Hvordan konstrueres der med udgangspunkt i sproglige vurderingsmaterialer en sproglig vurdering i daginstitutioner, og hvordan relaterer denne praksis sig til centrale faglige problemstillinger inden for forskningen i sproglig vurdering?

Resultat

Analysen af de sproglige vurderingsmaterialer har vist, at den grundlæggende forståelse af sprog og vurdering i de forskellige materialer skaber forskellige institutionelle praksisser. Overordnet må det siges, at de observerede vurderingsmaterialers syn på sprog, måling og kundskab i den direkte interaktion mellem barn og pædagog skaber et interaktionelt mønster med et overvejende kontrollerende og vurderende perspektiv, hvor børn ikke ses som vidende individer og som personer, der er interesserede i at samtale om deres erfaringer, omgivelser og oplevelser. Når man sammenligner praksis omkring de tre vurderingsmaterialer, der har været genstand for analyse i denne undersøgelse, er det ganske tydeligt, at de griber meget forskelligt ind i daginstitutionernes virksomhed. TRAS synes i de fleste tilfælde at generere en dialog mellem pædagoger om et barns udvikling, mens Københavns Kommunes materiale og 'Sprogvurdering til 3-årige' fordrer andre og langt flere handlinger.

Design

Studiet har et kvalitativt design med analyser af tre sprogvurderingspraksisser. Data består af interview, samtaler og observation.

Holm, L. (2015). Kan du tage pigen op af kufferten? En analyse af sproglig evaluering i daginstitutioner. EDUCARE – vetenskapliga skrifter 2, 103-127.

Formål

Studiets formål er at undersøge praksisser og forhold mellem børn og pædagoger i daginstitutioners daglige omgang med forskellige former for sproglige evalueringer. Studiet fokuserer blandt andet på synet på sprog og barn i de anvendte evalueringsmaterialer og de medfølgende praksisser.

Resultat

Overordnet viser studiet, at evalueringsmaterialernes sprogsyn, målingssyn og kundskabssyn synes at være baseret på en antagelse om, at børnene gennemgår samme socialisering og samme sproglige udviklingstrin i samme rækkefølge på dansk. Dermed er det kun den danskprogede del af flersprogede børns sproglige evner, der evalueres og værdsættes. Desuden viser studiet, at pædagogernes evaluering er stærkt bundet til evalueringsmaterialerne, og at de føler sig bundet til at producere en bestemt form for viden, der overvejende kontrollerer barnets kendskab til og forståelse af sproglyde, ord og sætninger. Denne praksis udelukker barnets bidrag til eller udvikling af en samtale eller anden interaktion.

Design

Studiet bygger på feltarbejde i to daginstitutioner i København, der arbejder med hver deres evalueringsmateriale, nemlig Tosprogede børn og Sprogvurderingsmateriale til 3-årige. Der er observeret ni sprogevalueringer og foretaget interviews med ledere eller pædagoger under observationerne. Dertil benytter studiet sig af en række policydokumenter. Dataindsamlingen er udført i 2008 og 2009.

Schmidt, L.S.K. (2014). Sprogtest – når ord får betydning?: Analyser af hvilke samspil der opstår mellem standardisering af sprogtest til treårige børn og pædagogisk praksis. Ph.d.-afhandling. København: Københavns Universitet.

Formål

Ph.d.-afhandlingen er udformet som en monografi, der undersøger sprogtest af danske børn i daginstitutioner. Studiets formål er at undersøge og analysere, hvilke samspil der opstår mellem standardiseringen af sprogtesten af treårige børn og pædagogisk praksis inden for daginstitutionsområdet. For det første undersøges, hvordan en ministeriel anbefalet sprogtest udbredes og standardiseres som en bestemt metode til brug i kommuner og daginstitutioner til vurdering af børns sprog. For det andet undersøges, hvordan sprogtesten indgår i børnehavers hverdagslige praksis og sprogarbejde, og hvordan dette arbejde indgår i forhandlinger med eksterne kommunale aktører.

Resultat

Første del af afhandlingen viser, hvorledes standardiseringen og udbredelse af sprogtesten som metode til at vurdere små børns sprog skabes gennem forbindelser mellem ministerier, forsknings- og uddannelsesinstitutioner såvel som private virksomheder. I afhandlingen peges der på, at sprogtesten repræsenterer et særligt syn på sprog såvel som en forståelse af, at børns sproglige (og til dels også adfærdsmæssige) formåen entydigt kan kategoriseres og måles ud fra en normalfordeling. De næste dele af afhandlingen viser, hvorledes sprogtesten (fremstillet som objektiv praksis med målbare resultater) indgår i pædagogisk praksis. Her peger forfatteren på, at den pædagogiske praksis er præget af, at mange andre hensyn og dagsordener gør sig gældende (fx praktiske gøremål såvel som pædagogiske aktiviteter), ligesom sprogtesten indgår i pædagogernes samarbejde med kommunale aktører såsom PPR. Herigennem demonstreres det i afhandlingen, at brug af sprogtesten såvel som den viden, der herigennem skabes, er situationelt betinget og lokalt forhandlet.

Design

Dokumentanalyse og feltarbejde. Feltarbejdet inkluderer observationer af sprogarbejde (herunder sprogtest) i to daginstitutioner såvel som interview med pædagogisk personale, forældre og kommunale aktører (fx pædagogisk-psykologisk rådgivning (PPR)). De to institutioner er udvalgt på baggrund af variation i størrelse, personalesammensætning (antal uddannede pædagoger og medhjælpere), beliggenhed og institutionernes alder. Studiet er inspireret af nyinstitutionel teori, materialitets-, krops- og kulturanalytiske perspektiver. Analyseprocessen er en vekselvirkning mellem de empiriske data og teoretiske perspektiver.

Appendiks A – Litteraturliste

Alatalo, T. (2017). ”Kalle, du kan ju läsa!”: Förskoleklasslärare synliggör förskoleklasselevers skriftspråksutveckling. *Nordic Journal of Literacy Research 3* (2), 1-18.

Alstad, G.T. (2013). *Barnehagen som språklæringsarena: En kasusstudie av tre barnehagelæreres andrespråksdidaktiske praksiser*. Oslo: Universitetet i Oslo.

Aminoff, C. (2017). *Samtals- och skriftspråksorienterade lärarledda aktiviteter i förskoleklass. Licentiatavhandling*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap och lärande, Linköpings Universitet.

Aspøy, T.M., & Bråten, B. (2014). *Språklige rollemodeller. Hvordan barnehageansattes kompetanse om språk kan styrkes*. Oslo: Fafo.

Aukrust, V.B., & Rydland, V. (2011). Preschool classroom conversations as long-term resources for second langauge and literacy acquisition. *Journal of Applied Developmental Psychology, 32*, 198-207.

Bae, B. (2012). Children and teachers as Partners in Communication: Focus on Spacious and Narrow Interactional Patterns. *International Journal of Early Childhood 44(1)*, 53-69.

Bjørnestad, E. & Samuelsson, I.P. (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under 3 år?: En forskningsoversikt*. Høgskolen i Oslo og Akershus.

Bleses, D., Højen, A., Jensen, P., Dybdal, L., & Andersen, P. L. (2017). *Metaanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5-årige*. Aarhus: Trygfondens børneforskningscenter, Aarhus Universitet

Bleses, D., Højen, A., Andersen, M.K., Dybdal, L., & Sehested, K. (2015). *Sproget kan styrkes! Rapport om SPELL og Fart på sproget. Undersøgelser af effekten af to sprogindsatser*. Syddansk Universitet.

Bråten, B., & Haakestad, H. (2014). *Refleksjon som metode i barnehagers språkarbeid. Evaluering av et forsøk i seks barnehager*. Oslo: Fafo.

Chambers, B., Cheung, A.C K, & Slavin, R. E. (2016). *Literacy and Language Outcomes of Comprehensive and Developmental-Constructivist Approaches to Early Childhood Education: A Systematic Review*. Baltimore: Center for Research and Reform in Education.

Christ, T. & Wang, C. (2011). Closing the Vocabulary Gap? A Review of Research on Early Childhood Vocabulary Practices. *Reading Psychology, 32* (5), 426-458.

Danmarks Evalueringsinstitut (2008*). Sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Danmarks Evalueringsinstitut (2010). *Fokus på sprog – daginstitutioners indsatser for treårige*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Engvik, M., Evensen, L., Gustavson, K., Jin, F., Johansen, R., Lekhal, R., Schjølberg, S., Wang, M., & Aase, H. (2014). *Sammenhenger mellom barnehagekvalitet og barns fungering ved 5 år. Resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen. Rapport 2014:1*. Nydalen: Folkehelseinstituttet.

Folkman, S. (2017). *Distans, disciplin och dogmer – om ett villkorat lyssnande i förskolan: En studie av lyssnandet i en Reggio Emiliainspirerad pedagogik. Licentiatavhandling*. Stockholm: Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

Fridberg, M., Thulin, S., & Redfors, A. (2017). Preschool Children's Collaborative Science Learning Scaffolded by Tablets. *Research in science education, 48,* 1007-1026..

Fälth, L., Gustafson, S., & Svensson, I. (2017). Phonological awareness training with articulation promotes early reading development. *Education, 137* (3), 261-276.

Gjems, L. (2008). Voksnes samtalestøtte i barnehagen: *Norsk pedagogisk tidsskrift 92* (5), 364-375.

Gjems, L. (2009). Sosiokulturelle perspektiver på samtalen som læringsarena – spørsmål som inviterer til språklig aktivitet. *Tidsskriftet FoU i praksis, 3* (2), 9-24.

Gjems, L. (2010). Teachers talking to young children: Investigations to negotiate meanings in everyday conversations. *European Early Childhood Education Research Journal, 18* (2), 139-148.

Gjems, L. (2011). Hverdagssamtalene – barnehagens glemte læringsarena? I: Gjems, L., & Løkken, G. (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen.* Oslo: Cappelen Damm.

Gjems, L. (2017). Learning about concepts through everyday language interactions in preschools. *Psychology in Russia: State of the Art 10* (4), 33-44.

Grøver, V., Lawrence J. F., & Rydland, V. (2016). Bilingual Preschool Children's Second-Language Vocabulary Development: The Role of First-language Vocabulary Skills and Second-language Talk Input. *International Journal of Bilingualism.*

Guo Y., Wang S., Hall, A.H., Breit-Smith, A., & Busch, J. (2016). The Effects of Science Instruction on Young Children's Vocabulary Learning: A Research Synthesis. *Early Childhood Education Journal, 44* (4), 359-367.

Hagen, Å. M., Melby-Lervåg, M., & Lervåg, A. (2017). Improving Language Comprehension in Preschool Children with Language Difficulties: A Cluster Randomized Trial. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 58* (10), 1132-1140.

Hansen, O.H. (2013). *Dagplejen i Danmark – en observationsundersøgelse*. København: Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.

Hanssen, N. B., & Hansén, S. (2017). Special education needs activities for children with language difficulties: A comparative study in Belarusian and Norwegian preschools. *Education Inquiry.*

Hofslundsengen, H., Hagtvet, B. E., & Gustafsson, J. (2016). Immediate and Delayed Effects of Invented Writing Intervention in Preschool. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal, 29* (7), 1473-1495.

Holm, L. (2009). *Evaluering af sprogvurderingsmaterialer i daginstitutioner*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Holm, L. (2015). Kan du tage pigen op af kufferten? En analyse af sproglig evaluering i daginstitutioner. *EDUCARE – vetenskapliga skrifter 2*, 103-127.

Hopperstad, M. H., Lorentzen, R. T., & Semundseth, M. (2009). Hvilke interesser synes å motivere femåringer til å skrive i barnehagen? *Tidsskriftet FoU i praksis, 3* (2), S. 45-63.

Højholt, M. (2017). "Please do not disturb": Om at opretholde og skærme nærværende dialoger mellem børn og pædagoger i børnehaver. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning 14* (4), 1-16.

Kibsgaard, S. (2007). *Fortellerglede og dokumentasjon; Trygge barn i trygt miljø: Tredje og avsluttende rapport fra et samarbeidsprosjekt mellom skoler og barnehager på Hitra og Frøya 2007*. Trondheim: Dronning Mauds Minne Høgskole for førskoleutdanning.

Kultti, A. (2012). *Flerspråkiga barn i förskolan: Villkor för deltagande och lärande. Ph.d.-afhandling*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Kultti, A. (2013). Singing as language learning activity in multilingual toddler groups in pre-school. *Early Child Development and Care, 183* (12), 1955-1969.

Kultti, A. (2014). Mealtimes in Swedish preschools: Pedagogical opportunities for toddlers learning a new language*. Early years: An International Research Journal, 34* (1), 18-31.

Kultti A., & Samuelsson, I. P. (2014). Guided participation and communication practices in multilingual toddler groups. I: L.J. Harrison & J. Sumsion. (red.). *Lived Spaces of Infant-Toddler Education and Care – Exploring Diverse Perspectives on Theory, Research and Practic*e. Springer: Dordrecht.

Lekhal, R., Vaage, W.M. & Schjølberg, S. (2013). *Sammenhengen mellom barns deltakelse i norske barnehager og utviklingen av språk og atferd i tidlig barndom. Resultater fra Den norske mor og barn-undersøkelsen*. I: S. Holmseth (red.), Utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad (s. 35-56). Oslo: Statistisk sentralbyrå

Lekhal, R., Zachrisson, H.D., Wang, M.V., Schjølberg, S. & von Soest, T. (2011). "Does Universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Norwegian population-based prospective study". *Early Child Development and Care, 181*(8), 1007-1019.

Lonigan C.J., & Shanahan, T. (2009). *Developing Early Literacy: Report of the National Early Literacy Panel. Executive Summary. A Scientific Synthesis of Early Literacy Development and Implications for Intervention*. Washington, D.C.: National Institute for Literacy.

Lyster, S.H., Lervåg, A.O., & Hulme, C. (2016). Preschool morphological training produces long-term improvements in reading comprehension. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal 29*, 1269-1288.

Maagerø, E. (2013). *Tekster på vegger og gulv. Multimodel literacy i barnehagen. In M. Semundseth & M.H. Hopperstad (red.), Barn lager tekster. Om barns tidlige tekstproduksjon og de voksnes betydning* (s. 134-155). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Markussen-Brown, J. (2015). *Establishing Quality in Preschool Language and Literacy Environments.* Odense: Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet.

Masoumi, D. (2015). Preschool teachers' use of ICTs: Towards a typology of practice. *Contemporary Issues in Early Childhood 16* (1), 5-17.

Nome, D. Ø. (2017). *De yngste barnas nonverbale sosiale handlingsreportoar: slik det utvikler seg og kommer til uttrykk i norske barnehager. Doktoravhandling*. Kristiansand: Universitetet i Agder.

Norling, M. (2014). Preschool staff's view of emergent literacy approaches in Swedish preschools. *Early Child Development and Care, 184*(4), 571-588.

Norling, M., Sandberg, A., & Almqvist, L. (2015). Engagement and Emergent Literacy Practices in Swedish Preschools*. European Early Childhood Education Research Journal 23* (5), 619-634.

Norling, M., & Lillvist, A. (2016). Literacy-Related Play Activities and Preschool Staffs' Strategies to Support Children's Concept Development. *World Journal of Education 6* (5), 49-63.

Nærland, T. (2011). *Social status and communicative competence in preschool years. An observation-based approach*. Oslo: Institutt for Spesialpedagogikk, Universitetet i Oslo.

Ribeiro, L. A., Zachrisson, H. D., & Dearing, E. (2017). Peer effects on the development of language skills in Norwegian childcare centers. *Early Childhood Research Quarterly 41*, 1-12.

Rogde, K., Melby-Lervåg M., & Lervåg, A. (2016). Improving the General Language Skills of Second-Language Learners in Kindergarten: A Randomized Controlled Trial. *Journal of Research on Educational Effectiveness 9 (1)*, 150-170.

Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S.S. & Mathiesen, K.S. (2011). *Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.

Schmidt, L.S.K. (2014). *Sprogtest – når ord får betydning?: Analyser af hvilke samspil der opstår mellem standardisering af sprogtest til treårige børn og pædagogisk praksis*. Ph.d.-afhandling. København: Københavns Universitet.

Sheridan, S., & Gjems, L. (2017). Preschool as an arena for developing teacher knowledge concerning children's language learning. *Early Childhood Education Journal 45*(3), 347-357.

Skans, A. (2011). *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. Malmö: Malmö högskola.

Skantz Åberg, E., Lantz-Andersson, A., & Pramling, N. (2016). "I think it should be a little kind of exciting": A technology-mediated story-making activity in early childhood education. I: Garvis, S., & Lemon, N. (red.), *Understanding digital technologies and young children: An international perspective* (s. 74-91). London: Routledge.

Slettner, S., & Gjems, L. (2016). Litterasitetsfremmende samtaler i barnehagen. *Nordisk barnehageforskning 12* (2), 1-16.

Solstad, T. (2011). Litterære samtaler i barnehagen. I: Gjems, L. og Løkken, G. (red.): *Barns læring om språk og gjennom språk. Samtaler i barnehagen (s. 92-118)*. Oslo: Cappelen Damm.

Solstad, T. (2015). *Snakk om bildebøker! En studie av barnehagebarns resepsjon*. Kristiansand: Universitetet i Agder.

Stangeland, E.B. (2017): The impact of language skills and social competence on play behaviour in toddlers. *European Early Childhood Education Research Journal, 25* (1), 106-121.

Thoresen, E. (2017). *Kindergarten teachers as mediators in sociodramatic play interaction: a study of how kindergarten teachers function as mediators in sociodramatic play interaction with children aged four and five. Doctoral theses*. Trondheim: Norwegian University of Science and Technology (NTNU).

Vatne, B. & Gjems L. (2014). Barnehagelæreres arbeid med barns språklæring. *Norsk pedagogisk tidsskrift, 98(*2), 115-126.

Wallerstedt, C., Pramling, N., & Samuelsson, I.P. (2011). Embodied Voices and Voicing Embodied Knowing: Accessing and Developing Young Children's Aesthetic Movement Skills. Educational Research with Our Youngest. *International Perspectives on Early Childhood Education and Development, 5,* 87-102.

Wasik, B. A., Hindman, A.H., & Snell, E.K. (2016) Book reading and vocabulary development: A systematic review. *Early Childhood Research Quarterly, 37*, 39–57

Wie, A. (2014). *Leik og språkleik i uterummet. Rapport prosjekt Språkjungelen*. Fredrikke, Højskolen i Nesla.

Winje, A.K. (2017). Å gjøre demokrati i barnehagens kommunikative fellesskap. En studie av de yngste barna sitt språk, barnehagen sin relasjonelle og romlige kvalitet og dets betydning for de yngste barna sin tilgang og meddelelse av livsverden i barnehagen. *Tidsskriftet Barn, 4*, 53-69.

Zachrisen, B. (2016). The contribution of different patterns of teachers' interactions to young children's experiences of democratic values during play. *International Journal of Early Child-hood 48*, 179–192.

Zachrisson, H.D., Dearing, E., Zambrana, I.M., & Nærde, A. (2014). *Språkkompetanse hos 4-åringer som har gått i barnehage. Foreløpige resultater fra forskningsprojektet Barns sociale utvikling. Rapport til Utdanningsdirektoratet*. Oslo: Atferdssenteret.

Zambrana, I. M., Dearing, E., Nærde, A., & Zachrisson, H. D. (2016). Time in Early Child-hood Education and Care and language competence in Norwegian four-year-old girls and boys. *European Early Childhood Education Research Journal 24* (6), 793-806.

Ødegaard, E. E. (2007). *Meningsskaping i barnehagen: innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Appendiks B – Metode

I det følgende beskrives det metodiske grundlag, som denne vidensopsamling bygger på. Der er udarbejdet flere databasesøgninger, hvor der er søgt efter skandinavisk og international litteratur. Formålet med søgningen var at identificere relevant forskning af god kvalitet om pædagogisk arbejde med indholdet i de seks læreplanstemaer i dagtilbud for børn i alderen 0-6 år. Der er udarbejdet seks vidensopsamlinger – én til hvert af de seks læreplanstemaer.

Afgrænsning og begrebsafklaring

Vidensopsamlingerne tager afsæt i beskrivelserne af de seks læreplanstemaer i den styrkede pædagogiske læreplan (Børne- og Socialministeriet, 2018). I den styrkede pædagogiske læreplan står der om læreplanstemaerne, at dagtilbuddet skal have fokus på at se de seks læreplanstemaer i sammenhæng og samspil med hinanden for at sikre, at den pædagogiske praksis, set fra et børneperspektiv, ikke forekommer opsplittet i seks adskilte temaer. De seks læreplanstemaer har til hensigt at sikre en bred læringsforståelse og fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling. Der er fastsat en indholdsbeskrivelse for hvert læreplanstema, som beskriver de overordnede elementer, som ligger i det enkelte læreplanstema. Disse seks indholdsbeskrivelser danner udgangspunkt for hver af de seks vidensopsamlinger.

Vidensopsamlingerne skal give et indblik i eksisterende viden om, hvordan pædagogisk personale og ledelse i dagtilbud for børn i alderen 0-6 år gennem arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer bidrager til at skabe pædagogiske læringsmiljøer af høj kvalitet, der gavner børnenes udvikling, trivsel, læring og dannelse. I arbejdet med at afgrænse feltet og udvikle søgetermer er der taget udgangspunkt i følgende undersøgelsesformål: at opnå viden om, hvordan børns trivsel, læring, udvikling og dannelse understøttes gennem pædagogisk arbejde med de seks læreplanstemaer.

Proces

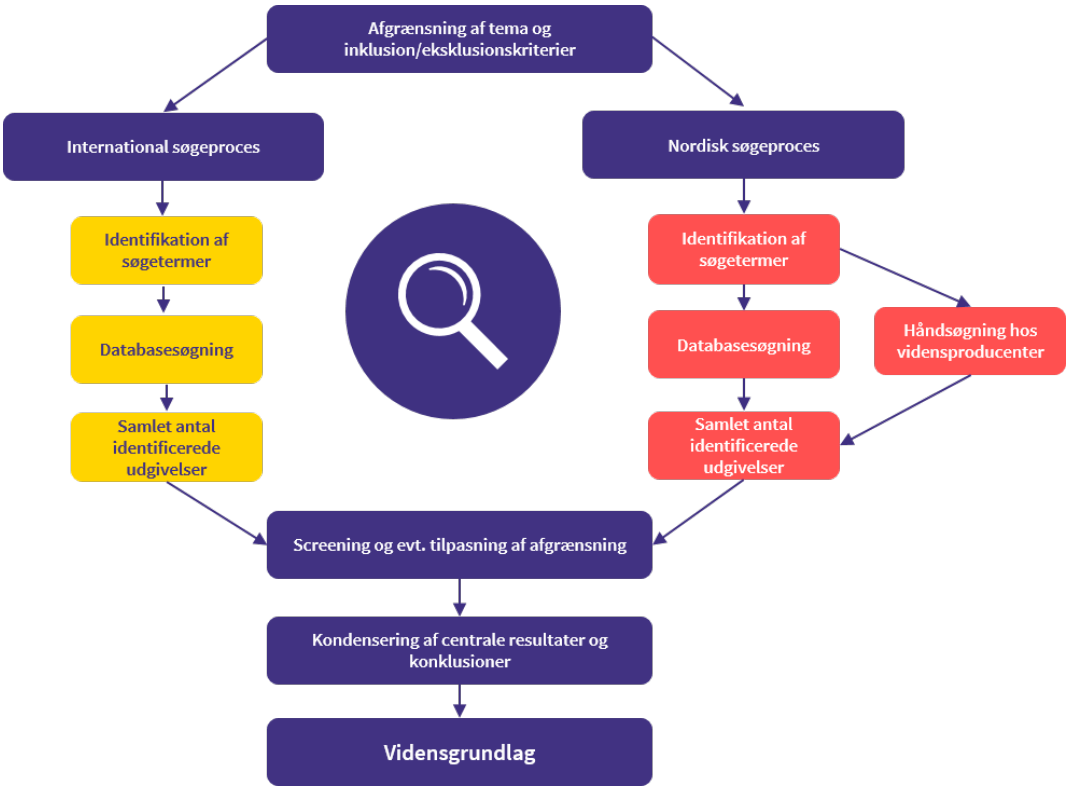
Databasesøgningerne identificerede tilsammen muligt relevante referencer samlet for de seks læreplanstemaer. Disse referencer blev screenet efter kriterier, som står listet nedenfor i en første screeningsrunde på baggrund af titel og abstract. Derefter blev alle muligt relevante studier screenet for relevans på såkaldt fuldtekstniveau. I denne vidensopsamling om kultur, æstetik og fællesskab er i alt 35 studier inkluderet.

Søgeprocessen forløb i to parallelle spor – et fokuseret på international forskning og et på nordisk forskning. Søgeprocessen illustreres nedenfor. Først er der foretaget en afgræsning af temaet og inklusions-/eksklusionskriterier. Herefter er der i hhv. den internationale og nordiske søgeproces først identificeret søgetermer, og herefter er databaseøgningen foretaget. Denne søgning har resulteret i et samlet antal identificerede udgivelser. Udgivelserne er herefter screenet for relevans, og

en eventuel tilpasning af afgrænsning er foretaget. Til sidste er de inkluderede studiers resultater og konklusioner kondenseret og udgør vidensgrundlaget.

FIGUR B.1

Søgeproces



Internationale udgivelser

I det følgende beskrives søgestrategien i forhold til databasesøgninger, afgrænsninger samt screening og inklusionskriterier i den ikke-skandinaviske del af søgningen, her betegnet internationale udgivelser.

Databasesøgning

Der blev søgt efter relevante internationale udgivelser i de internationale databaser ERIC, PsycINFO og Web of Science, der er blandt de største og mest toneangivende databaser inden for uddannelsesvidenskab, samfundsvidenskab og psykologi. Databaserne har samtidig stærke og komplekse søge- og eksporteringsfunktioner, der gør det enkelt at målrette og dermed hurtigere at afgrænse relevante udgivelser.

Databaser	
ERIC	Education Resources Information Center (ERIC) er verdens største database, der dækker international uddannelsesforskning. Databasen indeholder over 1,5 mio. referencer og er finansieret af the Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education.
PsycINFO	PsycINFO er en videnskabelig database inden for psykologi, som dækker over 4 mio. tidsskriftartikler, disputatser, bøger, udvalgte kapitler fra bøger samt udvalgte rapporter. Det er den største og bedst dækkende psykologiske bibliografi.
Web of Science	Web of Science er en artikeldatabase, der henviser til indholdet i ca. 12.000 tidsskrifter og 120.000 konferenceindlæg, som dækker naturvidenskaberne, de sociale videnskaber og de humanistiske videnskaber.

Afgrænsninger

Følgende afgrænsninger blev anvendt:

- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret på dansk, engelsk, norsk eller svensk.
- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret inden for de seneste ti år, dvs. i perioden efter 2006.
- Der blev søgt efter udgivelser, som omhandler udvalgte sammenlignelige dagtilbudssystemer.
- Der blev udelukkende søgt efter metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudies, metaanalyser eller lignende.

Screening

Der blev opstillet to sæt inklusionskriterier. Ét, der konceptuelt afgrænsede genstandsfeltet, og ét kriterium, der blev fastsat til, at der alene blev inkluderet metaforskning såsom systematiske reviews, forskningskortlægninger og metaanalyser.

Al litteratur identificeret gennem søgningerne er screenet efter følgende kriterier:

Inklusion

- Inkluderet: Studiet undersøger, hvordan pædagogisk personale og ledelse understøtter børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem pædagogisk arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer

Eksklusion

- Forkert scope: Studiet undersøger *ikke*, hvordan pædagogisk personale og ledelse understøtter børns trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem pædagogisk arbejde med ét eller flere af de seks læreplanstemaer.
- Forkert dokumenttype: Studiet redegør ikke for empirisk forskning. Følgende betragtes ikke som empirisk forskning: diskussionspapirer, kommentarer, anmeldelser, policydokumenter, lærebøger, biografier, rent teoretiske udgivelser eller konferencepapirer. Specialer, masteropgaver mv. ekskluderes.
- Forkert type studie: Studiet er ikke metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudies, metaanalyser eller lignende.
- Forkert udgivelsestidspunkt: Studiet er ikke publiceret i perioden fra januar 2007 til april 2018.
- Forkert land: Studiet indeholder ikke data fra de nordiske lande, Holland, Australien, Canada, New Zealand, Storbritannien eller USA. Dvs. at studiet ekskluderes, hvis empirien ikke er indsamlet i ét af disse lande.
- Forkert uddannelsesområde/institution: Studiet undersøger ikke aktiviteter, der finder sted i relation til dagtilbudsområdet.
- Forkert sprog: Studiet er ikke publiceret på dansk, norsk, svensk eller engelsk.

Skandinaviske udgivelser

I det følgende beskrives søgestrategien i forhold til søgninger, afgrænsninger samt screening og inklusionskriterier i den skandinaviske del af søgningen.

Databasesøgning

De skandinaviske databasesøgninger er afgrænset til den kvalitetsvurderede skandinaviske forskning, som findes i databasen NB-ECEC. Det blev vurderet, at en søgning i NB-ECEC var tilstrækkelig, da den dækker kvalitetsvurderet skandinavisk dagtilbudsforskning fra 2006 og frem.

Nordic Base of Early Childhood Education and Care (NB-ECEC)

0-6-årige børn i dagtilbud. Databasen bliver opdateret hvert år og er nu opdateret med alle studier fra perioden 2006 til 2016. Populære fremstillinger, lærebøger, videnskabelige metodediskussioner osv. inkluderes ikke. Mængden af tidsskrifter og databaser suppleres op, efterhånden som der kommer nye til, sådan at screeningerne principielt rummer alle udgivelser af skandinavisk dagtilbudsforskning i hvert kortlagt år.

Studierne i databasen udvælges ud fra screeninger af centrale skandinaviske og internationale forskningsdatabaser og håndsøgninger efter centrale skandinaviske og internationale tidsskrifter på dagtilbudsområdet. Der søges i følgende forskningsdatabaser:

Danmark	Forskningsdatabasen bibliotek.dk
Norge	Oria NORA
Sverige	SwePub DiVA

Afgrænsninger

- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret på dansk, engelsk, norsk eller svensk.
- Der blev udelukkende søgt efter udgivelser publiceret fra 1. januar 2007 og frem.

Screening og inklusionskriterier

Inklusionskriterierne var identiske med kriterierne i den internationale del, bortset fra at primærstudier blev inkluderet i den skandinaviske del af søgningen. Eksklusionskriteriet "forkert type studie" for den skandinaviske del af søgningen ser derfor ud som følger:

Forkert type studie: Studiet er ikke et primærstudie eller metalitteratur, dvs. udgivelser, der samler og syntetiserer en væsentlig mængde sekundær litteratur inden for et område, fx systematiske reviews, systematiske forskningskortlægninger, systematiske litteraturreviews/deskstudier, metaanalyser eller lignende.

Vidensopsamling om læreplanstemaet kommunikation og sprog

© 2018 Danmarks Evalueringsinstitut

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bestilles hos:
Alle boghandlere
40,- kr. inkl. moms

Trykt hos Rosendahls
Foto: Kamilla Bryndum

ISBN (www) 978-87-7182-376-9
ISBN 978-87-7182-377-6

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk